

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Meftun ÇAKIR

BASEL STANDARTLARI VE STANDARTLARIN KOBİ'LERE ETKİLERİ

Danışman

Prof. Dr. Orhan KURUÜZÜM

İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2007

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME YÜKSEK LİSANS TEZİ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER SAYFASI	i
TABLO LİSTESİ	vi
GRAFİK LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BASEL STANDARTLARININ ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ VE STANDARTLARIN GELİŞİMİ

1.1. Sermaye Yeterliliğinin Düzenleme Aracı Olarak Kullanılmasının Nedeni	5
1.2. 1988 İlk Basel Standardı	6
1.2.1. Standartta Uygulanan Risk Katsayıları	7
1.2.2. 1988 Basel Standardına Göre Sermaye Yeterlilik Rasyosunun Hesaplanması	9
1.3. Basel Standartlarının Piyasa Koşullarına Göre Değiştirilmesi İle Ortaya Çıkan Yeni Yaklaşım Basel II	10
1.3.1. Basel II'ye İhtiyaç Duyulma Sebebi	11
1.3.2. Basel II Standartı'nın Ortaya Çıkma Süreci	12
1.3.3. Basel II 'nin Kapsamı	14
1.3.3.1. Yeni Sermaye Standardının Birinci Ayağı: Minimum Sermaye Gerekliliği	16
1.3.3.1.1. Kredi Riski	18
1.3.3.1.1.1. Standart Yaklaşım	18
1.3.3.1.1.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	25
1.3.3.1.2. Operasyonel Risk	28
1.3.3.1.2.1. Temel Gösterge Yaklaşımı	29
1.3.3.1.2.2. Standart Yaklaşım	30

1.3.3.1.2.3. Alternatif Standart Yaklaşım	31
1.3.3.1.2.4. İçsel Ölçme Yaklaşımı	31
1.3.3.1.3. Piyasa Riski	32
1.3.3.2. Yeni Sermaye Standardının İkinci Ayağı: Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi	32
1.3.3.2.1. Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesinin Önemi	33
1.3.3.2.2. Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilme Sürecinde Dikkat Edilecek Konular	35
1.3.3.3. Yeni Sermaye Standardının Üçüncü Ayağı: Piyasa Disiplini	36
1.3.4. Basel II'nin Yaratacağı Etkiler ve Beklentiler	37

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL STANDARTLARI VE TÜRKİYE

2. Basel I ve Basel II'nin Türkiye'ye Etkileri	43
2.1. Basel II'nin Uluslararası Ekonomilere ve Uluslararası Bankacılık Sistemine Etkileri	45
2.2. Basel II'nin Türk Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemine Etkileri	47
2.3. Türkiye'de Basel Standartlarına Uyum İçin Yapılan Düzenlemeler	50
2.3.1. Türkiye'deki Bankaların Kredi Not Durumu	50
2.4. Temel Ekonomik Göstergeler ile Türk Bankacılık ve Diğer Ülke Sistemlerinin Karşılaştırılması	53
2.4.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	54
2.4.2. Toplam Aktif	55
2.4.3. Türkiye ve Diğer Ülkelerde Banka Sayıları	56
2.4.4. Toplam Krediler	57
2.4.5. Toplam Mevduat	58
2.4.6. Toplam Aktif/GSYİH	59
2.4.7. Toplam Kredi/GSYİH	60
2.4.8. Toplam Mevduat/GSYİH	61
2.4.9. Sermaye Yeterlilik Rasyosu	62
2.4.10 Değerlendirme	63

2.5. BDDK'nın Öngördüğü Basel II yol Haritası	64
2.5.1. Türk Bankalarının Basel II' ye İlişkin Durumları	72
2.5.1.1. İş Bankası	73
2.5.1.2. Garanti Bankası	73
2.5.1.3. Vakıfbank	74
2.5.1.4. Fortis	75
2.6. Türkiye'de Basel II ile İlgili Yapılan Çalışmalar	75
2.7. Dünya Geneline Basel II'nin Uygulanması	76
2.7.1. Avrupa Birliği	76
2.7.2. ABD	78
2.7.3. Asya/Pasifik	78
2.7.4. Güney Afrika	79
2.8. Basel II'nin Gelişmekte Olan Ülkelere Muhtemel Etkileri	79
2.9. Basel Komitesine Üye Olmayan Ülkelerde Uygulama Süreci	83
2.10. Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Geçişte İzlemesi Gereken Yol	85
2.10.1. Türk Bankacılık Sektörü Üzerinde Yapılan Tespitler	85
2.10.2. Türk Bankacılık Sektörü'ne Basel II Konusunda Yapılan Öneriler	87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL STANDARTLARI VE STANDARTLARIN VE KOBİ'LERE ETKİLERİ

3.1. BASEL II'nin KOBİ'lere Etkileri	89
3.1.1. KOBİ Tanımlamasında Kullanılan Kriterler	89
3.1.1.1 KOBİ'lerin Nitel Tanımlama Ölçütleri	89
3.1.1.2 KOBİ'lerin Nicel Tanımlama Ölçütleri	90
3.1.2. Ülkemizde Halen Geçerli Olan KOBİ Tanımlamaları	91
3.1.3. Türkiye'deki KOBİ'lerin Sektörel Yapıları	94

3.1.3.1. Üretim Sektörü	94
3.1.3.2. Ticaret Sektörü	94
3.1.3.3. Hizmet Sektörü	95
3.1.4. Katma Değer ve KOBİ'ler	97
3.1.5. Basel II Standartlarına Göre KOBİ Olma Şartları	98
3.1.6. KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri	101
3.1.7. KOBİ'lerin Net Satış, Aktif ve Özkaynak Büyüklükleri	104
3.1.8. Kredilendirmede "Geleneksel Yaklaşım"	106
3.1.9. Kredilendirmede Basel II Yaklaşımı	107
3.1.10. KOBİ'lerin Derecelendirilmesi ve Derecelendirme Notunun Etkisi	108
3.1.11. Kredi İşleminin Unsurları ve Risk Seviyesinin Belirlenmesi	109
3.2. KOBİ'lerin Alması Gereken Aksiyonlar	109
3.2.1. KOBİ'lerin Ülke Ekonomilerindeki Yerleri	113
3.2.2. KOBİ'lerin Finansmanı ve Bankalar	114
3.2.2.1. Ticaret Bankaları'nın Faaliyetleri	115
3.2.2.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları'nın Faaliyetleri	118
3.2.3. Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'ler İçin Swot Analizi	119
3.2.4. KOBİ'lerin Yaşayabileceği Zorluklar ve Öneriler	121
3.2.4.1. Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lerin Yaşayabileceği Zorluklar	121
3.2.4.1.1. KOBİ'lerin Finansman Sorunları	122
3.2.4.1.2. Şeffaflık Sorunları	122
3.2.4.1.3. Risk Bazlı Fiyatlama ve Teminatlandırma	123
3.2.4.2. Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lere Öneriler	124
3.3. Basel II 'de Derecelendirme (Rating)	125
3.3.1. Rating ve Rating Sistemi	125
3.3.2. Rating'in Özellikleri ve Gerekli Unsurları	129
3.3.3. Rating Grupları	131

3.3.3.1 .Risk Ağırlığının Kredilendirme Sürecine Etkisi-Örnek	133
3.3.4. Rating'in Kredilerde Sağladığı Etkiler	134
3.4. Örnek Çalışmalar	136
3.4.1. Standart Yaklaşım İçin Ele Alınan Örnekler	136
3.4.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (IRB) İçin Ele Alınan Örnekler	138
SONUÇ	142
KAYNAKÇA	146

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
1. Tablo 1.1 1988 Standartına Göre Sermaye Yeterlilik Rasyosunun Hesaplanması	10
2. Tablo 1.2 Mevcut Standart ile Yeni Standart'ın Karşılaştırılması	15
3. Tablo 1.3 Kredi ve Operasyonel Risklerin Hesaplanmasında Uygulanabilecek Yöntemler	17
4. Tablo 1.4 Standart Yaklaşımında Kullanılan Risk Ağırlıkları	22
5. Tablo 1.5 Standart Yaklaşımına Göre Banka Aktiviteleri	30
6. Tablo 1.6 Standart Yaklaşımına Göre Faaliyet Kolları Betaları	30
7. Tablo 2.1 Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Kredi Notu Durumu	51
8. Tablo 2.2 Derecelendirme Notlarının Rakamsal Dönüşümü	52
9. Tablo 2.3 Not Durumuna Göre Bankaların Dağılımı	52
10. Tablo. 2.4 Türkiye'deki Bankaların Ortalama Derecelerinin Rakamsal Karşılığı	53
11. Tablo 2.5 OECD Ülkesi Olunduktan Sonra Kazanılan Faiz Avantajı	81
12. Tablo 2.6 Ülke Derecelerinin Kullanılması Durumunda Risk Katsayısındaki Değişiklikler	82
13. Tablo 2.7 Bölgesel Bazda Ülkelerin Basel II'ye Yaklaşımı	84
14. Tablo 3.1 AB'nin KOBİ Ayrımı	92
15. Tablo 3.2 Türkiye'nin KOBİ Ayrımı	92
16. Tablo 3.3 Standart Yönteme Göre Firmaların Sınıflandırılması	99
17. Tablo 3.4 Toplam İşletmelerin Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	102
18. Tablo 3.5 Toplam İşletmelerin Büyüklük Grubuna Göre Dağılımı	103
19. Tablo3.6 Toplam İşletmelerin Hukuki Durumlarına Göre Dağılımı	103
20. Tablo 3.7 Sektörlerde İşyeri Yaş Ortalamaları	104
21. Tablo 3.7 Tüm Sektörler İtibariyle Ele Alınan Firmaların Ölçek Dağılımı	104
22. Tablo 3.8 TCMB Sektör Bilançoları, Tüm Sektörler Milyon(Eur)	105
23. Tablo 3.9 KOBİ'lerin Ülke Ekonomileri İçindeki Yerleri	114
24. Tablo 3.10 Rating Rakamlarının Anlamları	125
25. Tablo 3.11 Derecelendirme Şirketi Tarafından Kullanılan Derecelendirme	131

GRAFİK LİSTESİ

	<u>Sayfa no</u>
1. Grafik 2.1. Türkiye ve Diğer Ülkelerde GSYİH (Milyar Euro)	54
2. Grafik 2.2. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Aktif Toplamı (Milyar Euro)	55
3. Grafik 2.3 Bankacılık Sektörü Aktif Dağılımı	56
4. Grafik 2.4 Banka Sayılarının Karşılaştırılması	56
5. Grafik 2.5 Türkiye ve Diğer Ülkelerde Krediler	57
6. Grafik 2.6 Türkiye ve Diğer Ülkelerin Toplam Mevduat Düzeyleri (Milyar Eur)	58
7. Grafik 2.7 Türkiye ve Diğer Ülkelerin Toplam Aktif/ GSYİH(%)	59
8. Grafik 2.8 Türkiye ve Diğer Ülkelerin Kredi/GSYİH (%)	60
9. Grafik 2.9 Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı	61
10. Grafik 2.10 Kredilerin Milli Gelir İçindeki Payı	61
11. Grafik 2.11 Türkiye ve Diğer Ülkelerin Mevduat/GSYİH (%)	62
12. Grafik 2.12 Türkiye, AB ve AB'ye Yeni Üye Olan Ülkelerin SYR Karşılaştırılması	63
13. Grafik 2.13 Türk Bankacılık Sektörünün Basel-II Uyumu	64
14. Grafik 2.14 Kredi Riski Ölçüm Yaklaşımlarının Yüzdesi	84
15. Grafik 3.1 Rating Notu ile Katlanılan Faiz Oranı İlişkisi	130
16. Grafik 3.2 Ratingin Faizlere Etkisi	135

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
1.Şekil 1.1 Basel II'nin Üç Ana Bölümü	16
2.Şekil 1.2 Basel II'ye Göre SYR'nin Hesaplanması	18
3. Şekil 2.3 BDDK Basel II Yol Haritası	72
4. Şekil 3.1 Perakende ve Kurumsal Firma Ayrımı	98
5. Şekil 3.2 Kredi Süreci	106
6. Şekil 3.3 Basel II'nin KOBİ'lere Getirecekleri	122
7. Şekil 3.4 Rating Sistemi	127
8. Şekil 3.5 Firmanın Yapısı ile Kredibilite İlişkisi	134

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB : Avrupa Birliği
- ABD : Amerika Birleşik Devletleri
- AIG : Uzlaşu Uygulama Grubu
- ASY : Alternatif Standart Yaklaşım
- BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
- BIA : Temel Gösterge Yaklaşımı
- BIS : Uluslar arası Ödemeler Bankası
- CEBS : Avrupa Bankacılık Otoriteleri Komitesi
- CP-1 : İlk İstişare Metin
- CP-2 : İkinci İstişare Metin
- CP-3 : Üçüncü İstişare Metin
- FSAP : Finansal Sektör Değerlendirme Programları
- GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla
- GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
- HKMA: Hong Kong Resmi Denetim Otoritesi
- IOSCO: Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Birliği
- İDY : İçsel Derecelendirme Yaklaşımı
- IMF : Uluslararası Para fonu
- KOBİ : Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler
- KRAT: Kredi Riskini Azalyıcı Teknikler
- LGD : Temerrüt Halinde Kayıp
- LGE : Gerçekleşecek Kayıp
- M : Vadeye Kalan Gün
- OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
- PD : Temerrüde Düşme Olasılığı
- PE : Kayıp Oluşma Olasılığı
- RMD : Riske Maruz Değer
- SM : Standart Metot
- S&P : Standards and Poors
- SYR : Sermaye Yeterlilik Rasyosu

- TBB : Türkiye Bankalar Birliği
TBS : Türk Bankacılık Sistemi
TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TCMB : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
YP : Yabancı Para
ÖFK : Özel Finans Kurumları
QIS : Niceliksel Etki Çalışması
QIS-TR: BDDK Tarafından Yapılan Sayısal Etki Çalışması

ÖZET

G-10 ülkelerinde bulunan ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar arasında ortak bir standart oluşturma ihtiyacı Basel-I'in yayınlanmasıyla sonuçlanmıştır. Uygulamaya konulmasının ardından etkisi büyük olmuş ve 100'den fazla ülke tarafından kabul edilmiştir. Ancak zamanla finansal piyasalardaki etkisini yitirmesine paralel olarak düzenlemeyi gözden geçirme gereği ortaya çıkmıştır. Buna yönelik olarak Basel-II Uzlaşısı 2004 yılında yayınlanmıştır. Bu yeni düzenleme daha duyarlı risk ölçüm yöntemlerine sahiptir. Basel-II'nin gelişmekte olan ülkeler üzerinde çeşitli etkilerinin olacağı öne sürülmektedir. Olumsuz ve olumlu bakış açıları olarak değerlendirilebilecek bu görüşler, söz konusu ülkelere verilen kredilerde yapısal değişikliklerin olması iddiasına karşılık, düzenlemenin etkisinin sınırlı olacağını öngören yaklaşımlardan oluşmaktadır. Söz konusu etkilerin Türkiye için de geçerli olabileceği iddia edilebilir. Bu etkiler Türk Bankacılık Sisteminin işleyişi üzerinde belirgin olarak gözlenecektir. Bu doğrultuda ticari bankalarla finansal ilişkilerde bulunan KOBİ'lerin, mali yapıları değişiklik gösterebilecektir.

Bu çalışmada, Basel Komitesi'nin Haziran 2004 tarihinde son halini alan Yeni Sermaye Uzlaşısı çerçevesinde sermaye yeterliliği ile ilgili prensip ve öneriler sunularak Türk bankacılık sistemi ve KOBİ'ler üzerindeki muhtemel etkisi üzerinde durulmaktadır.

Basel I sermaye yeterliliği düzenlemesinin öncelikli amacı bankaların taşıdıkları riskle orantılı asgari sermaye tutarlarını hesaplayarak iflası ve dolayısıyla mudilerin katlanacağı olası maliyeti azaltmaktır. Ancak mevcut uygulamanın her geçen gün karmaşıklaşan finansal piyasalarda maruz kalınan riskleri ölçmekte yetersiz kalması, piyasa ve kredi riski dışındaki diğer riskleri içermemesi, OECD "kulüp kuralı" ve her firma için kredi geri ödeme gücü / kabiliyetinden bağımsız olarak %100 oranının belirlenmesi başlıca eleştiri konularıydı.

Bu eleştirileri göz önünde bulunduran Basel Komitesi bankacılık sektör temsilcilerinin de aktif katılımıyla mutabakata varılan Yeni Sermaye Uzlaşısında Asgari Sermaye Gereksinimi, Denetim Otoritesinin İncelemesi ve Piyasa Disiplini'nden oluşan "Üçlü Yapısal Blok" yaklaşımını oluşturmuştur. Bu çalışmada özellikle Asgari Sermaye Gereksinimi – Kredi Riski ile ilgili prensipler ile Standart ve İDY üzerinde ayrıntılı olarak durulmuş, BDDK'nın bu prensipler konusundaki muhtemel görüş ve düzenlemeleri hakkında bilgiler sunularak Uzlaşının genel

etkileri ve Türkiye üzerindeki muhtemel etkilerine değinilmiştir. Her ne kadar Basel II'nin Türk bankacılık sistemi üzerindeki muhtemel etkilerini inceleyen sayısal etki ile diğer öncü çalışmalar ek sermaye gereksiniminin sınırlı olacağını öngörse de özellikle son dönemde aktif yapısında kamu borçlanma kağıtlarından kredi portföyüne kayma ve son dönemde sermaye açısından güçlü yabancı bankaların Türk bankacılık sistemindeki etkinliğinin satın almalar yoluyla artması ve konsolidasyon süreci karşı görüşü destekler niteliktedir.

ABSTRACT

Banks which are constructed in G-10 countries and have operations in an international field had a need for the formation of a common standard. The common standard was Basel-1. Basel-1 standards had a huge impact that they were accepted and applied by more than 100 countries. However, this huge impact of Basel-1 standards on financial markets decreased lately. That's why these standards were reviewed and Basel-2 Arrangement were published in 2004. This new arrangement included more risk measurement methods. It is said that Basel-2 will have both negative and positive impact on developing countries. While some people claimed that the new arrangement would decrease the capital flows of developing countries, others suggested that the impact of these standards would be moderate.

The purpose of this study is to show the impact of Basel-2 Standards on Turkish Banking System by presenting the new capital adequacy principles.

The main purpose of Basel-1 Standards was to minimize bankruptcy and the cost for the bank depositor by computing minimum capital amounts related with the risks banks had. However, Basel-1 standards were inadequate in measuring the risks of banks when financial markets became more complex. Besides that, it is argued whether hundred percent risk can be determined or not without the "OECD Club Rule" and the credit pay back capability.

Thanks to Basel Committee who are interested with these criticisms, New Capital Arrangement formed. This New Capital Arrangement includes "Three Pillars": Minimum Capital Requirements, Supervisory Review Process and Market Discipline. In this study, especially Minimum Capital Requirements, Credit Risk Principles are analyzed in the light of the Standard and in the light of Internal Rating Based Approaches. Comments of Turkey's Regulatory and Supervisory Authority and this authority's possible applications regarding the principles are also presented in this study. The aim of this authority was to investigate impacts of New Capital Arrangement on Turkey. Although quantitative and other preliminary studies, which focus on the impact of Basel-2 on Turkish Banking system, indicate that Basel-2 will have limited impact on the capital adequacy of the Turkish Banking System, the recent shift is reverse. The

recent shift is towards credit portfolio and T-bill portfolio. Also the recent increase in the relatively well-capitalized foreign banks' share in Turkey supports the counter-argument

GİRİŞ

Hızla değişen ulusal ve uluslararası piyasalarda bankalar önemli role sahiptirler. Bankacılık sektörü, 1980'li yıllardan bu yana küreselleşme ve teknolojik gelişmelere uyum sağlama nedeniyle hızlı bir değişim süreci yaşamıştır. Bankacılık sektöründe yaşanan değişim sürecinde, sisteme yeni finansal ürünler katılmış ve bankaların risk yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu durumda sektöre yönelik yeni ve detaylı düzenlemeler yapılması gereği ortaya çıkmıştır.

Bankacılık sektöründe yapılan düzenleme ve denetimler, tasarruf sahiplerini korumayı, finansal sistemde güven ve istikrarı sağlamayı ve bankalar arasında oluşabilecek rekabet eşitsizliğini gidermeyi amaçlamaktadır. Hızla gelişen finans sektöründe, bankaların varolan düzenleme ve denetimlerden kaçınmak için yeni finansal araçlar geliştirmeleri otoritelerin de yeni düzenlemeleri gündeme getirmelerine yol açmaktadır.

Dünya üzerinde küreselliğin bir etkisi olarak bankalar arasındaki rekabet günden güne sertleşen bir yapıya ulaşmaktadır. Rekabetin doğal sonucu olarak, bankalar arasında çeşitli nedenlere bağlı olarak uygulama farklılıkları da yaşanmaktadır. Söz konusu farklılıkları gidermek ve uluslararası bankacılık sisteminin güvenilirliğini ve istikrarını güçlendirmek için, küresel ölçekli bir kuruma ihtiyaç duyulmuş ve bu ihtiyacın giderilmesi görevini de Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) üstlenmiştir. Bu misyonu gerçekleştirmek amacıyla da 1974 yılında banka bünyesinde Basel Komitesi kurulmuştur.

1975 yılında faaliyetlerine başlayan komite, 1988 yılında Basel-I Uzlaşısını yayınlamıştır. Basel Standardı, ülkelerin sermaye yeterliliği düzenlemelerinin farklı olmasından kaynaklanan rekabet eşitsizliklerini ortadan kaldırmak için geliştirilmiştir. 1992 yılından beri uygulanan ve ilkeleri yüzden fazla ülke tarafından benimsenen ve özellikle kredi riskine vurgu yapan bu standart, uygulamada bazı eksikliklerinin ortaya çıkmasının ardından 1996 yılında piyasa riskini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Ancak 1990'lı yıllarda küresel krizlerin etkisinin yoğunlaşmasının ardından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki bankaların sermaye yeterliliği sorunu tekrar ön plana çıkmıştır. Bunun sonucunda, 2004 yılında Basel-I'in eksiklerini giderecek yeni bir metin üzerinde mutabakata varılmıştır. Böylece ortaya çıkan Basel-II Uzlaşısı, minimum

sermaye yeterliliği, denetim otoritesinin incelenmesi ve piyasa disiplini olmak üzere üç temel bileşenden oluşur hale getirilmiştir.

Basel-II Uzlaşısı'nın temelleri, G-10 ülkelerindeki uluslararası bankaların koşulları dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu durumun gelişmekte olan ülkelere de önemli etkiler yaratacağı bilinmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki firmalar da bu durumdan etkilenecek ve küresel ortamda rekabet şansını yitirecektir.

Bu çalışmanın amacı, ülke ekonomilerinin büyük bir kısmını oluşturan KOBİ'lerin bu standartlara uyum sürecini ve KOBİ'lerin yapması gerekenleri ortaya koymaktır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde ilk Basel standardı ve yeni sermaye yeterlilik standardının oluşumu, gelişimi, özellikleri ayrıntılı şekilde incelenerek sermaye yeterliliği konusundaki entegrasyonun gelişimi ele alınmaktadır. Bu bölümde, Basel-I ve genişletilmiş haliyle Basel-II değerlendirilmiştir. Basel-I, uluslararası bankacılık faaliyetlerinin 20. yüzyılın sonunda giderek artan ilişkilerini ve uygulama farklılıklarını bir standarda bağlamayı hedeflemektedir. Nitekim Basel-I gerek yaygınlığı, gerekse kısmi etkinliği ile bu amacı gerçekleştirme hedeflemektedir. Ancak, zamanla teknolojik yeniliklere ve bankacılık sisteminin yeni risklerine karşı yetersiz kalması ve revize edilmesi düşüncesi giderek daha sık vurgulanır olmuştur. Bu doğrultuda Basel-II, 1990'ların sonunda oluşturulmaya başlanmış ve 1999'da yayınlanmıştır. Bunun ardından akademik çevrelerin ve finans piyasası aktörlerinin görüşlerine ve eleştirilerine sunulmuştur. Gerekli düzenlemeler gerçekleştirildikten sonra da 2004 yılında yayınlanmıştır. Birinci bölüm içinde, yeni taslağın yaratacağı etkiler ve ülkelerin, şirketlerin yapması gerekenler belirtilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye uygulaması ele alınmaktadır. Bu bölümde Türk bankacılık sisteminde sermaye yeterliliği düzenlemelerinin gelişimi ve Basel standartlarının uygulama süreci incelenmektedir. Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra, sermaye yeterliliği düzenlemeleri ve risk yönetimi kültürünün oluşturulmasına önem verilmiştir. Bu bağlamda araştırmada Türkiye ve diğer ülkelerin belirli ekonomik verilere göre karşılaştırılması yapılmıştır. Bölüm içinde standartların gelişmekte olan ülkelere etkileri ve ülkelerdeki Basel uygulamaları incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde, Basel Standartlarının Türkiye'deki işletmelerin büyük çoğunluğunu oluşturan KOBİ'lere olan etkileri analiz edilecektir. Buna göre Basel-I standardı, Türk Bankacılık Sisteminde sermaye yeterliliği oranı kavramının yerleşmesine katkıda bulunmuştur. Basel-II'ye bakıldığında gerek kapsam olarak, gerekse içeriğindeki teknik hususlar dikkate alındığında, bankacılık faaliyetleri ile bunların düzenlenmesi ve denetlenmesi açısından köklü değişiklikler getiren uluslararası bir standarttır. Basel -II'nin, başta bankalar ve bankacılık denetim otoriteleri olmak üzere, bankalar ile iş ilişkisinde bulunan tüm taraflar (kurumsal ve bireysel müşteriler, derecelendirme şirketleri, veri sağlayıcı şirketler vb.) ve ülke ekonomileri üzerinde önemli etkilerinin olması beklenmektedir. Basel-II'nin muhtemel etkilerinin en çok tartışıldığı kesim KOBİ'lerdir. KOBİ'lerin ülke ekonomileri içerisinde kritik bir konumda olmaları, KOBİ'lerin Basel-II'de yer alan bazı avantajlı uygulamalardan faydalanmalarının diğer şirketlere göre daha zor olması nedeniyle KOBİ'lerin Basel-II'den ne şekilde etkileneceği ele alınmıştır. KOBİ'lerin standarttan elde edeceği avantajlar, yapması gerekenler, karşılaşacakları zorluklar bu bölüm içerisinde irdelenmiştir.

BASEL STANDARTLARI'NIN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ VE STANDARTLARIN GELİŞİMİ

Basel standartları Bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine, denetim ve gözetime, piyasa disiplinine ilişkin olarak Basel Bankacılık Denetim komitesi tarafından yayımlanan standartlar bütünüdür.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak amacıyla 1974 yılında İsviçre'nin Basel kentinde bulunan Uluslararası Takas Bankası (Bank for International Settlements-BIS) bünyesinde kurulmuştur.¹

BIS 17 Mayıs 1930'da uluslararası ödemeler dengesini düzenlemek için kurulmuştur. Dünyanın en eski uluslararası finansal kurumu olan Uluslararası Takas Bankası (BIS) tüm merkez bankalarının bankası durumundadır. Merkez bankaları için bir işbirliği oluşturma çabalarının yanı sıra, uluslararası piyasalarda istikrarı sağlamaya yönelik araştırmalar yapmak ve öneriler getirmek (Sermaye Yeterlilik Rasyosu) gibi görevleri olan BIS, Merkez Bankası müşterileri ve uluslararası organizasyonlar için temel bankacılık rollerini de yerine getirmektedir.

Uluslararası Takas Bankası-BIS'in üyeleri aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 55 ülkenin merkez bankası ve bankacılık denetim otoritesidir.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi 13 üye ülkeden oluşmaktadır. Bunlar , Belçika, Kanada, Fransa, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'dir. Komitenin kuruluşunun temelinde 1974 yılında patlak veren petrol fiyatlarındaki aşırı artışa bağlı olarak yaşanan petrol krizlerinin, uluslararası para ve sermaye piyasalarında büyük dalgalanmalar yaratması ve bu durumun bankaları olumsuz etkilemiş olması yatmaktadır. Komitenin yayımladığı uzlaşmalar sadece tavsiye niteliğinde olmakta, hiçbir yasal yaptırımı bulunmamaktadır. Fakat üye ülkelerden komite tarafından belirlenen denetim standartlarını en uygun şekilde kendi sistemlerine adapte etmeleri beklenmektedir.

¹ Sezgin, Cüneyt. Basel II' nin Kapsamı ve Reel Sektöre Etkileri, Mayıs 2006, s.1.

Basel Komitesi, 1980'li yılların başında uluslararası bankaların sermaye yapılarının, bu bankaların yüklendikleri risklere oranla zayıf olduğunu ve bunun küresel finansal sistem açısından tehlikeli olduğunu kabul etmiştir. 1980'li yıllarda komite uluslararası ölçekte sermaye yeterliliği standartlarını oluşturmaya dönük çalışmalara ağırlık vermiştir. 1988 yılında ise Basel Standardı olarak bilinen metni yayımlamıştır. Neden komite standartları sermaye yeterliliği üstüne oturtmaya çalışmaktadır?. Bu konu ele alındıktan sonra, 1988 yılında yayınlanan Basel Standartları irdelenecektir.

1.1 Sermaye Yeterliliği'nin Düzenleme Aracı Olarak Kullanılmasının Nedeni

1988'de finansal istikrarın sağlanması amacıyla ortaya çıkan Basel Standart'larının öncelikli iki ana hedefi vardır. Bunlardan ilki, uluslararası bankacılık sisteminde istikrar ve güveni artırmaya yönelik yeni bir çerçeve oluşturulması, ikincisi ise, hazırlanan çerçeveye bankalar arasındaki haksız rekabetin azaltılması, farklı ülkeler için tutarlı ve adil uygulamalar olmasıdır.²

Bankacılık düzenlemelerinde kullanılan araçların başında sermaye yeterliliği gelmektedir. Bu düzenlemeler, bankanın üstlendiği risklere göre sahip olması gereken asgari sermaye oranının belirlenmesi esasına dayanmaktadır. Bankanın sahip olduğu varlıklar nedeniyle üstlendiği kredi ve piyasa risklerinin realize olması durumunda, banka müşterilerinin karşılaştıkları kayıpların tanzim edilmesinde bankanın sermayesi doğrudan bir güvence sağlamaktadır. Banka sermayesi, bankanın taşıdığı risklerle ne kadar iyi ilişkilendirilirse, bankanın mali yapısı o ölçüde güçlü olacaktır ve banka müşterileri için sunulan güvence de daha fazla olacaktır.

Bankanın kaynakları, banka sahiplerinin koydukları ortaklık sermayesinden, kanuni, ihtiyari, ve fevkalade yedek akçelerden, bankanın ilgili dönemdeki karından, sabit kıymet yeniden değerlendirme fonlarından, genel kredi karşılıklarından, alınan sermaye benzeri kredilerden, menkul değerler artış fonlarından, ve mevduat yoluyla toplanan fonlardan oluşmaktadır. Bankanın toplam aktiflerinden toplam yükümlülükleri düşüldüğünde bankanın özkaynaklarına ulaşılır. Sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemeler, genellikle ortaklık sermayesi, yedek akçeler ve vergi provizyonundan sonraki dönem karı toplamından ilgi dönem ve geçmiş yıllar zararı düşüldükten

² Babuşcu, Şenol, Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, Akedemi Consulting & Training, Ankara, Eylül 2005, s.198

sonra kalan sermaye toplamını ana sermaye olarak kabul etmektedir. Bu düzenlemeler, genel kredi karşılıkları sabit kıymetler yeniden değerlendirme fonları, işletme ve bağlı ortaklıklar sabit kıymet yeniden değerlendirme fonları ve alınan sermaye benzeri krediler toplamını da katkı sermaye olarak tanımlamaktadır. Sermaye yeterlilik düzenlemeleri, bankaların ne kadar yasal sermaye yeterlilik sağlamaları gerektiğini ve yasal sermayeleri içindeki ana ve katkı sermaye paylarının düzeylerini belirlemektedir. Sermaye yeterliliği içinde ana sermayenin payı artırıldığında, banka sahiplerin bankanın iflası durumunda maruz kalacağı kayıplar da artmaktadır. Bu durum banka sahiplerinin yüksek getiri uğruna riskli alanlara yönelme yönünde taşıdıkları eğilimleri sınırlandırmaktadır.

Burada banka sermayesi, kredi sözleşmelerinde teminatların oynadığı benzer bir rolü mevduat sahipleri yararına üstlenmektedir. Teminatlar banka müşterilerinin riskli projelere yönelme eğilimi durumunda, bankanın kayıplarını karşılamak üzere alınır. Mevduat sahipleri için teminat, banka sermayesi olmakta ve bu teminatın varlığı, banka sahiplerinin risk alma yönündeki eğilimlerini azaltmaktadır. Sonuç olarak sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemeler, banka sahiplerinin risk almaktan kaçınan bir tutum almalarını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.³

Gözetim ve denetim otoriteleri uygun sermaye yeterliliğini belirlemeli ve bankaları asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye bulundurmaları için teşvik etmelidir. Bir bankanın taşıdığı risklerden dolayı aktif yapısı ve diğer özelliklerinde belirsizlikler varsa gözetim ve denetim otoritesi asgari sermaye yeterliliği rasyosunu daha yüksek tutmalıdır.

1.2 1988 İlk Basel Standardı

Sermaye yeterliliği üzerinde yapılan düzenlemelerin bir bütünlük oluşturmasını sağlamak amacıyla 1987 yılında sermaye yeterliliği standardı Basel Komitesi tarafından yayımlanmıştır. Taslak başta G-10 ülkeleri olmak üzere, ülkelerin denetim ve gözetim otoritelerine, incelenmesi ve görüş bildirilmesi amacıyla gönderilmiştir.

Basel I, 1988 yılında Basel Komitesi tarafından çıkartılmış olan düzenlemedir. Bu düzenleme ile bankaların kredi riski taşıyan faaliyetleri ile ellerindeki sermaye arasında bağlantı

³ Gowland, D.H., Economics of Modern Banking, Taslak, 2000, s.140

kurulması amaçlanmıştır. Basel I sermaye uzlaşısı ile bankaların sermaye yeterlilikleri, ilk kez uluslararası bir standarda bağlanmış olup, başta G-10 ülkeleri olmak üzere, ülkemizin de içinde olduğu 100'den fazla ülkenin denetim otoritesince kabul görmüştür. Bu standartta risk ağırlıklı aktiflerin hesaplamasında kredi riski dikkate alınmıştır.

1.2.1 Standartta Uygulanan Risk Katsayıları

Basel I uyarınca bankalar, sahip oldukları aktif ve bilanço dışı kalemlerini belli kurallar çerçevesinde muhtelif risk ağırlıkları ile çarparak hesaplarlar. Komite, 5 risk ağırlığı(%0-%10-%20-%50-%100) belirlemiş ve bankanın tüm aktiflerini bu sınıflandırmaya tabi tutarak sermaye ile ilişkilendirmiştir. Standart, sermaye yeterliliği uluslararası bankalar için minimum %8 oranını getirmektedir. Fakat en az %4'nün ana sermaye olma koşulunu istemektedir. Ana sermaye, sermayenin temel bileşenidir ve esas olarak banka hissedarlarının tamamı ödenmiş ortaklık sermayeleri ile tüm vergi yükümlüklerinden arındırılmış ve kamuya açıklanmış dağıtılmamış karlardan oluşmaktadır. Ana sermaye bileşenlerinin, bankanın karşı karşıya kalacağı acil durumlarda kayıpları hemen karşılamaya hazır kaynaklar olması gerekmektedir. Katkı sermaye, diğer bir ifadeyle 2. kuşak sermaye, ana sermaye kalemleri dışında kalmakla beraber taşıdığı nitelikler nedeniyle sermaye kapsamına alınabilecek kalemlerden oluşmaktadır. Komite, bu iki bileşeni tüm ülke bankacılık sistemlerinde ortak olan sermaye kalemleri olmaları nedeniyle temel bileşenler olarak belirlemiştir. Düzenlemeye göre, bir bankanın sermayesinin %50'si ana sermaye formunda olmalıdır.

Bu hesaplamada banka sermayesi, ana sermaye ile tutarı belli sınırlamalar dahilinde hesaplanacak katkı sermaye toplamından, sermayeden indirim kalemi yapılacak tutarların düşülmesi sonrasında elde edilmektedir.

Basel I Düzenlemesi ile hem bilançonun aktifinde izlenen aktif hesapların, hem de bilanço dışı tabir edilen nazım hesaplarda izlenen hesapların %0, %20, %50 veya %100 kredi riski ağırlığından birisi ile ağırlandırılması öngörülmüştür. Düzenlemede, varlıkların risk ağırlıklarının belirlenmesinde, borçlunun özelliklerini ve banka alacaklarının teminatını dikkate alan iki ayırım mevcuttur.

Standardın Sermaye Yeterlilik Rasyosu'nun hesaplamasında ele aldığı risk, bankaların genelde maruz kaldığı en önemli risk olan kredi riskidir. Yani riske duyarlı bir Sermaye Yeterlilik Rasyosu yaklaşımı benimsenmiş, bu bağlamda bilanço içinde ve dışında yer alan tüm varlıklar taşıdıkları riske göre bir katsayı ile ağırlandırılarak Sermaye Yeterlilik Rasyosu içinde ifade edilmektedir.⁴

Basel I'in getirdiği temel unsurlardan biri ülke riskleri olmuştur. Ülke risklerini belirlemek için ülkelerin basitçe G-10 ülkesi olan ve olmayan yönündeki ayırım, hem ülkelerin risk yapısını tam yansıtmayacak hem de AB'ye üye ülkelerin farklı kategoriler içinde ele alınması sonucunu doğuracaktı. AB uygulamalarına göre, birlik içindeki tüm bankacılık faaliyetlerine eşit bir yaklaşım sergilenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, hem AB üyesi, hem de G-10 üyesi olan ülkeler ile sadece AB üyesi ülkeler arasında uygulama farklılığı yaratacak bir yaklaşım uygulanabilir bulunmamıştır. Komite bu konudaki farklılaştırmasını, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü(OECD)'nin tam üyesi ve IMF ile yaptığı kredi sözleşmelerinin gereklerini yerine getirmiş ülkeler olan veya OECD üyesi olmayan ülkeler olarak yapmıştır. IMF ile yaptığı kredi sözleşmesini yeniden yapılandıran ülkeler beş yıl süre ile ilk grup kapsamından çıkartılmaktadır. Yani net olarak ülkeler ve ülkelerin kuruluşları OECD ülkesi olup olmamasına göre kesin ayırma tabi tutulmuştur.

Standardın belirlediği beş risk ağırlığının (%0-%10-%20-%50-%100) içine bilançodaki hangi kalemlerin girdiği ve bunların OECD ülkesi olan olmayan şeklinde incelendiğinde farklılıklar ortaya çıkmaktadır.⁵

1. %0 Risk Ağırlığına Tabi Kalemler

Banka bilançosu içinde bulunan nakit değerler, ulusal para cinsinden Merkez Bankasına ve merkezi hükümetlere verilen ulusal para ile tahsil edilecek borçlar bu sınıfa dahil edilmektedir. OECD üyesi ülkelerin merkez bankalarına ve merkez hükümetlerine verilen tüm borçlar ile OECD ülkelerinin merkezi hükümetlerce teminat altına alınan aktif kalemleri Sermaye Yeterlilik Rasyosu hesaplanırken risksiz kabul edilerek yüzde 0 risk katsayısı ile ağırlıklandırılırlar.

⁴ Sezgin, a.g.e., s.6

⁵ Değirmenci, Nihal, Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Nisan 2003,s.20

2. %20 Risk Ağırlığına Tabi Kalemler

Basel standartına göre, uluslararası kalkınma bankalarından olan veya bu bankalarca teminat altına alınmış varlıklar, OECD içinde yerleşik bankalardan olan ya da bu bankalarca teminat altına alınan aktifler, OECD dışındaki ülkelerde yerleşik bankalara kullandırılan veya bu bankalarca garanti altına alınan vadesi 1 yıla kadar olan krediler, OECD içinde yer alan yerel yönetim ve KİT'lere verilen borçlar ve tahsil edilmekte olan aktiflere yüzde 20 ağırlığı verilerek hesaplamaya dahil edilmektedirler.

3. %50 Risk Ağırlığına Tabi Kalemler

Sahibi tarafından kullanılan veya kiraya verilen bir gayrimenkul ile teminat altına alınan banka kredileri yüzde 50 risk katsayısı ile ağırlandırılmaktadır.

4. %100 Risk Ağırlığına Tabi Kalemler

Özel sektöre kullandırılan krediler, OECD dışındaki bankalara kullandırılan krediler, vadesi bir yıldan daha uzun krediler, OECD dışındaki ülkelerin merkezi hükümetlerine yabancı para cinsinden kullandırılan krediler, mülkiyeti kamu kuruluşlarına ait ticari firmalara kullandırılan kredilerle bankanın kullandığı binalar, araziler, araç-gereçler ve diğer sabit varlıklar, diğer gayrimenkul yatırımları, diğer bankalardan sağlanan sermaye araçları ile tüm diğer varlıklar yüzde 100 ile ağırlıklandırılmaktadır.

Görüldüğü gibi risk katsayıları kalemlere göre belirlenirken ön önemli kısıt OECD ülkesi olup olmamaktır. Komite merkezi hükümet dışındaki yerel yönetimlere ve KİT'lere verilen borçlar ile bu kuruluşlarca teminat altına alınan aktif kalemlerinin hangi katsayı ile değerlendirileceği hususunda ülkelere insiyatif tanımıştır. Fakat bu insiyatif kullanılırken de 0, 10, 20, 50 katsayılarının kullanılması önerilmiştir.

1.2.2 1988 Basel Standardı'na Göre Sermaye Yeterlilik Rasyosunun Hesaplanması

Basel komitesi bankalardan %4'ü ana sermaye olmak koşuluyla %8 standart oranını sağlamalarını istemektedir. Risk ağırlıkları ile birlikte bu standart Sermaye Yeterlilik Rasyosunun nasıl hesaplanacağı Tablo 1'de gösterilmektedir.⁶

1.Tablo 1.1 1988 Standartına Göre Sermaye Yeterlilik Rasyosunun Hesaplanması

A. <u>Ana Sermaye (1. Kusak)</u>
• Ödenmiş sermaye
• Yedek akçeler
• Kamuya açıklanmış rezervler (dağıtılmamış karlar)
B. <u>Katkı Sermaye (2. Kusak)</u>
• İhtiyari rezervler
• Yeniden değerlendirme
• Genel karşılıklar
• Sermaye benzeri krediler
C. <u>Sermaye = (A+B)</u>
D. <u>Sermayeden İndirilen Kalemler</u>
• Şerhiye
• Mali iştirakler
E. <u>Sermaye Tabanı = (C - D)</u>
F. <u>Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar</u>
• Risk ağırlığı yüzde 0 olanlar
• Risk ağırlığı yüzde 20 olanlar
• Risk ağırlığı yüzde 50 olanlar
• Risk ağırlığı yüzde 100 olanlar
Minimum SYR = E/F = Toplam Sermaye / Kredi Riski ≥ 8 %

Kaynak: Değirmenci (2003)

1.3 Basel Standartlarının Piyasa Koşullarına Göre Değiştirilmesi ile Ortaya Çıkan Yeni Yaklaşım Basel II

Basel I ortaya çıktığı dönemdeki ihtiyaçları karşılamaktadır, fakat günümüzde risk ölçme yapısının yetersiz olması nedeniyle eksik bir uygulama haline gelmiştir. Uluslararası piyasalardaki gelişmeler, mevcut düzenlemenin değişen koşullar karşısında yetersiz kalması, risk çeşitlerinin artması gibi unsurlar yeni sermaye standartlarına ihtiyaç doğurmuştur. Mevcut standartta risk olarak sadece kredi riski görülmekteydi ve yaklaşımlar bunun üzerine yapılmaktaydı. Halbuki gittikçe küreselleşen bir dünyada riskler de çeşitlenmekte, dolayısıyla mevcut standart ihtiyaçlara cevap verememeye başlamıştır. Bankalar, hem küresel ekonominin yeni düzenine uyum sağlamaya çalışan reel sektörün finansman taleplerini karşılayabilmek, hem de şiddetlenen

⁶ Değirmenci, a.g.e., , s.24

rekabet ortamında rakiplerine karşı üstünlük sağlayabilmek için sundukları finansal ürünlerde bir dizi yenilik gerçekleştirmiştir. Bu nedenle, bankaların sunduğu finansal ürünler hem sayısal olarak çoğalmış ve hem de daha önce arz edilen finansal ürünlere göre çok daha karmaşık bir hale gelmiştir. Aynı zamanda, finansal sektörde artan rekabet baskısı, farklı hizmetleri sunan finansal kuruluşları ve farklı finansal ürünler arasında varolan ayrıştırıcı çizgilerin belirsizleşmesine ve bunun sonucunda benzer finansal ürünlerin aynı finansal kuruluş çatısı altında sunulmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler, bankaların geleneksel bilanço yapılarını daha karmaşık bir hale getirmiştir.

1.3.1 Basel II İhtiyacı Duyulma Sebebi

Finansal yeniliklerin artmasıyla beraber, bankaların sunduğu finansal hizmetlerin bir kısmı bankanın asli bilançosunda yansıtılmayan ürünlerden oluşmaya başlamıştır. Dolayısıyla, günümüz ekonomilerinde bankalar, mevduat sahibi ile borçlu arasında aracılık yapan bir kuruluş olmaktan öte, daha karmaşık finans kuruluşları haline gelmiştir.⁷

Her zamankinden daha dinamik hale gelen ve karmaşıklaşan finans sektöründe, önemli ölçüde mevduat sahibinden elde ettiği yabancı kaynaklarla reel sektöre fon sağlayan bankaların, sahip oldukları bu yabancı kaynakları yönetebilme kalitesi ve etkin risk yönetimi, finans sektörünün istikrarı açısından kritik önem taşır hale gelmiştir. Bankaların taşıdığı tek riskin kredi riski olmamasından dolayı, kredi, piyasa, likidite ve diğer risklerin iyi yönetilememesi halinde bankalarda oluşabilecek zafiyetlerin diğer sektörlerle de sıçrama ihtimali, risk yönetimine özen gösterilmesini zorunlu kılmaktadır.

Basel I bankaların gerçek risk seviyelerini yansıtmamaktadır. Çünkü Basel-I'de, bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan %0, %10, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır ki, bu da bankaların risk duyarlılığını düşük kılmaktadır. Mevcut standartta farklı faaliyetlerde bulunan, farklı risklere maruz kalan tüm

⁷ Yayla, Münür ve Yasemin Türker Kaya, Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci, ARD Çalışma Raporları: 2005/3, BDDK Araştırma Dairesi, Mayıs 2005, s.1

bankaların tek bir yönteme göre sermaye yeterlilikleri hesaplanmaktaydı. Yani herkese tek beden elbise (one-size-fits-all) şeklinde tanımlanabilecek bir sermaye düzenlemesi anlayışı oluşmuştur.⁸

Basel I'in eksik görülen yanlarından biri de riske olan duyarlılığın eksik olmasıdır. Borçlunun OECD olup olmama kriteri , uzlaşımın riske olan duyarlılığını azaltan unsurlardan biridir. Basel-I'de, "OECD klüp kuralı" (club rule) şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı OECD'ye üye ülkelerin hükümetlerine yüzde sıfır, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise yüzde 20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşın, OECD üyesi olmayan ülkeler için yüzde 100 risk ağırlığı öngörülmüş olması bu düzenlemenin zayıf yanı olarak değerlendirilmektedir.

Yine de Basel-I, Finansal İstikrar Forumu (Financial Stability Forum) tarafından oldukça başarılı bir finansal standart olarak kabul edilmektedir. Nitekim, Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin üyesi olan G10 ülkeleri tarafından hazırlanan Basel-I, halihazırda 100'den fazla ülkede, ulusal bankalar da dahil olmak üzere, uygulanmaktadır.⁹

Basel standardı, günümüzde küreselleşme ve finansal piyasaların entegrasyonu sonucu risk hacimlerinin artması nedeniyle sürekli geliştirilmektedir. Sadece kredi risklerini dikkate alan Basel-I'in yayımlanmasının ardından, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiği hususunun daha iyi anlaşılması ve sektörde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından piyasa risklerinin sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren bir doküman üç yıllık bir çalışma neticesinde son hali verilerek 1996 yılında yayımlanmıştır.

1.3.2 Basel II Standartı'nın Ortaya Çıkma Süreci

Mevcut standartta bulunan eksikliklerin görülmesi ve bu eksikliklerin giderilmesine yönelik olarak ve küreselleşmeyle birlikte sektördeki risk algısının artması sonucu, piyasa risklerinin aşgari sermaye yükümlülüğü hesabına dahil edilmesini öngören bir metin, 1996 yılında Komite tarafından yayımlanmıştır. 1999 yılında Basel Komitesi tarafından yayımlanan ve yeni sermaye yeterliliğine ilişkin önerileri içeren ilk istişare metniyle (Consultative Paper - CP-1)

⁸ Yayla ve Kaya, a. g. e., s.2

⁹ Powell, A, Basel II and Developing Countries: Sailing through the Sea of Standarts, Universidad Turcuato Di Tela and The World Bank, 2004, s.48

Basel-II'ye giden yolun yönü belirlenmeye başlanmıştır. Gelen eleştiriler ve öneriler üzerine, bu metni yeni istişare metinleri takip etmiş (CP-2 ve CP-3) ve Komite tarafından Basel-II'ye geçilmesi halinde olabilecek muhtemel değişimleri tahmin etmek amacıyla birkaç kez sayısal etki çalışması (Quantitati ve Impact Study-QIS) yapılmıştır. Bu çalışmalardan sonuncusu ve en kapsamlısı olan QIS-3'te, 43 ülkeden 365 banka kapsanmış ve sonuçlar Mayıs 2003'te yayımlanmıştır. Ülkemizden Basel Komitesi tarafından yürütülen QIS-3'e katılım, sektörde önemli paya sahip altı bankanın yer almasıyla sağlanmıştır. Yeni Uzlaşının Türk bankacılık sektörü üzerine muhtemel etkisini görmek amacıyla BDDK tarafından yapılan QIS-TR çalışması ise ulusal sektörden 23 bankanın katılımıyla gerçekleştirilmiş ve sonuçları kamuya duyurulmuştur. Bu gelişmelerle beraber, Haziran 2004'te Basel Komitesi, sermaye yeterliliği hesaplamasında Basel-I'in "herkese tek beden elbise" yönteminin terk edilmesi anlamına gelen "Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II)" adı altındaki kesinleşmiş metni yayınlamıştır. Basel II'nin önerdiği kabul görmüş olan uygulamaları tercih eden bankalar 2005 yılı sonuna kadar her iki standarda göre Sermaye Yeterlilik Rasyolar'ını hesaplayacaklardır. Standard'ın, 2006 yılı sonundan itibaren G-10 ülkelerinde, 2007 yılından itibaren ise G-10 ülkesi olmayan ülkelerde uygulamaya başlanması planlanmaktayken, bu tarih 2008'e ertelenmiştir.. Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında, 1988 yılında yayımlanmış bulunan ilk uzlaşuya göre köklü değişiklikleri önermesinin yanı sıra "denetim otoritesinin incelemesi" ve "piyasa disiplini" hususlarına özel önem atfetmesi sebebiyle, Basel-II hem bankalar, hem de düzenleme/denetleme otoriteleri için özel gayret gerektiren bir alan ve yeni bir süreç (challenge) olarak değerlendirilmektedir.¹⁰ Yeni Uzlaş, temel olarak bankaların denetim ve gözetiminde daha sağlam bir altyapının tesis edilmesini, risk yönetiminin güçlendirilmesini, piyasa disiplinini ve dolayısıyla küresel düzeyde sürdürülebilir bir finansal istikrarın sağlanmasını hedeflemektedir. Bu çerçevede, Yeni Uzlaş, uluslararası alanda sermaye yeterliliğinin yakınsamasında uygulanması gereken salt kurallar kümesi olmayıp, aynı zamanda bankacılık otoritelerinin finansal sistemlerine daha bütünleşik bakmalarını özendiren bir yaklaşımdır. Önceki uzlaşda olduğu gibi, "önemli/maddi" (material) risk unsurlarının doğru ölçülmesi ve bu risklerin yönetimi, birincil olarak bankaların sorumluluğu altındadır. Ancak, bu risklerin belirlenmesi ve ölçülmesi, uygun ölçekte sermaye ayrıldığına, uygun risk yönetiminin yapıldığına ve finansal istikrarın sağlandığına ilişkin yeterli gösterge değildir. Bu çerçevede, uygun risk ölçüm yöntemleri ve risk yönetimine ek olarak denetim otoritesinin incelenmesi ve piyasa disiplini bileşenleri, Basel-II'de tamamlayıcı unsurlar olarak

¹⁰ IMF ve World Bank, Implementation of the Basel Core Principles for Effective Banking Supervision, Experiences, Influences, and Perspectives, 2004

yer almaktadır. Basel-II'nin temel amacı beklenen riskler için karşılık ayrılmasına ilave olarak beklenmeyen riskler için de asgari sermaye bulundurulmasını sağlamaktır.¹¹

Basel-II, risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncularları arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesi ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişilmesini hedeflemektedir. Basel-II ilk etapta, uluslararası faaliyet gösteren bankaları hedeflese bile, yeni düzenlemenin bu bankalarla finansal ilişki içerisinde olan diğer bankaları da etkileyeceği ve uygulamanın yaygınlaşacağı beklenmektedir.¹²

1.3.3 Basel II' nin Kapsamı

Basel düzenlemelerinin sermaye yeterliliği hesaplamasına yönelik gibi görülmesine karşın dayandığı çok detaylı veriler vardır. Bu verilerin analizi, bankanın risk profilini ortaya çıkarmak ve yasal gerekliliklerin ötesinde risk yönetimini etkinleştirmek açısından gerekli görülmektedir. Düzenlemeler temel olarak yönetime, banka faaliyetlerinin risklerini etkin olarak yönetmek ve kötü şartlara karşı yeterli finansal kaynakları sağlamak ödevlerini yüklemektedir. Bu nedenle kurumlarda risk kültürünün yerleşmesi açısından yeni düzenlemelerin zorlayıcı etkileri olacaktır.

Basel II'de yer alan farklı yaklaşımların basit ve kapsamlı seçenekleri bulunmaktadır. Basit yaklaşım ve seçenekler, ortalama bir banka düşünülerek hazırlanmış standart kuralları içerdiğinden, yaklaşım veya seçenek olarak basit yöntemleri seçen bankalar, ellerindeki avantajları tam olarak değerlendiremeyecekleri için gerekenden daha fazla sermaye tutmak zorunda kalacaklardır.

Kredi riski ölçümünde kullanılacak risk ağırlıkları için dış veya iç derecelendirme (rating) notları esas alınacağından, reel sektör firmalarının kredi değerliklerini tespit ettirmeleri bir zorunluluk haline gelecek, bunun sonucunda da ülkede derecelendirme şirketlerinin faaliyetleri artacak ve şeffaflık sağlanacaktır.

¹¹ Yayla ve Kaya, a. g. e., s.3

¹² KPMG, "Basel- II A Worldwide Challenge for the Banking Sector", Ocak, 2007

Bankaların fiyatlama ve yeni ürün belirleme süreçleri risk odaklı bir hale gelecek, bankalar iyi ve güvenilir firmalarla çalışmaya gayret edeceklerdir.

Bankaların risk yönetimini etkinleştirmesi ile mevduat sahipleri de korunmuş olacaktır. Ayrıca, kamuyu aydınlatma ilkelerinin yerine getirilmesiyle de yatırımcıların sağlıklı karar alması yönünde aşama kaydedilmiş olacaktır. Önemli noktalardan birisi de OECD ülkesi olmanın avantajının Basel II ile kalkacak olmasıdır.

Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler bu durumdan olumsuz etkilenecektir. Fakat bu tür ülkelerin sistemlerini daha sağlama hale getirmek için çaba sarfedecek ve kısa süre sonra kendilerine avantaj sağlar şekilde Basel II'den yararlanacaklardır.

Bunun yanı sıra, rating kültürü yerleşmemiş ülkelerde ve reel sektörü çoğunlukla küçük işletmelerden oluşan ülkeler Basel II gerekliliklerini yerine getirmek, çok sıkıntılı bir durum haline gelecektir. Firmalarının önemli bir kısmının ratingi çok yüksek olmayan ülkelerin bankaları için sermaye gereksinimi doğacaktır.¹³

Basel II bankalara yeni maliyetler yüklemekle birlikte daha etkin bir risk yönetimi ve uluslararası piyasalarda daha güvenli ve etkin bankacılık faaliyetleri sürdürülmesini amaçlayan bir yaklaşımdır.

2.Tablo 1.2 Mevcut Standart ile Yeni Standart'ın Karşılaştırılması

¹³ Babuşcuoğlu, a. g. e. , s.264

Varolan Basel Standardı	Yeni Standardın Taslağı
Sadece kredi ve piyasa risklerinin dikkate alınması.	Kredi riskinin daha kapsamlı ele alınması yanında operasyonel riskinde dikkate alınması. SYR'nin riske daha duyarlı hale getirilmesi
Kredi riskine ilişkin katsayıların belirlenmesinde OECD ve OECD üyesi olmayan ülke ayrımı.	Kredi riskinin ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği derecelerinin kullanılması
Tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması	Her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeniyle sağlanan esneklik yanında bankaların iç risk ölçüm yöntemlerinin kullanılmasının özendirilmesi.
Tüm finansal kuruluşlara aynı yaklaşım	Risk yönetiminin önemine yapılan vurgu ve banka yetkililerinin risk yönetiminden sorumlu kılınması
Sadece minimum SYR'ye yapılan vurgu	Üçlü yapı, SYR yanında, gözetim ve denetimin önemi ile piyasa disiplininin gerekliliğine yapılan vurgu ve ilgili düzenlemeler.

Kaynak: BIS (2001)

Basel II düzenlemesi temel olarak 3 ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar minimum sermaye gerekliliği, denetim otoritesinin gözden geçirmesi ve piyasa disiplindir.

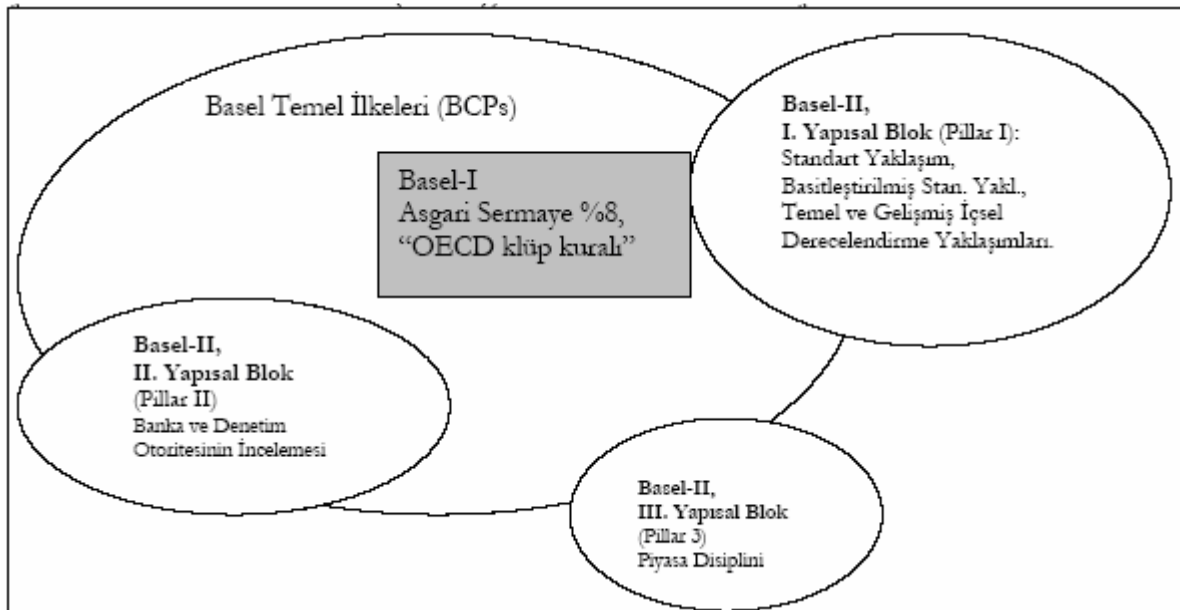
Birinci ayak olan minimum sermaye gerekliliğinde, bankaların risk türlerine göre sermaye gereksinimlerini hesaplamaları üzerinde durulmaktadır. Minimum sermaye gerekliliğinde kullanılacak yeni formül kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk hesaplamalarına dayanmaktadır.¹⁴

İkinci ayak olan denetim otoritesinin gözden geçirmesi aşamasında, denetim otoritelerinin risk bazlı denetim yaparken dikkate alacakları hususlar belirtilmektedir.

Üçüncü ayak olan piyasa disiplinde ise, bankanın şeffaflığını sağlamak amacıyla kamuya açıklamaları gereken bilgilerle ilgili asgari unsurların belirlendiği bölümdür.

Basel-II, mimarisi üç yapısal bloğun (three pillars) üzerine kurulu olan bir düzenlemeler standardıdır.

¹⁴ BIS, The New Basel Capital Accord, January 2001, Şubat, 2007 s. 30-56

Kaynak: Powell (2004)

1.Şekil 1.1 Basel II'nin Üç Ana Bölümü

Mevcut durum olan Basel-I'e göre; bir dizi yenilik getirmesine rağmen, Basel-II Basel Temel İlkeleri'nden tamamen ayrı bir küme olarak düşünülmemelidir. Birinci yapısal blokta yer alan hususların bir kısmının Temel İlkelerle kesişimi bulunurken, ikinci yapısal bloğun önemli bir kısmı ise hâlihazırda Temel İlkeler'de kapsanan hususlardır. Üçüncü yapısal blokta ise Temel İlkelerle çok fazla bir ortaklık mevcut değildir. Birinci yapısal blok, nicel değerlendirmenin yapılmasına ve riske daha duyarlı asgari sermaye şartlarının ortaya konulmasına ilişkindir. İkinci yapısal blok, niteleyici değerlendirmenin yer aldığı "güçlendirilmiş" denetim otoritesinin incelemesi sürecidir. Son blok ise kamuya artan oranda açıklama yapma yoluyla piyasa disiplininin sağlanmasına ilişkin bölümdür.¹⁵

1.3.3.1 Yeni Sermaye Standardının Birinci Ayağı: Minimum Sermaye Gerekliliği

Bu yapısal blok altında asgari sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanması yer almaktadır. Basel II ile birlikte gelen yeni uygulamada risk ağırlıklı kalemlerde değişiklik yapılmıştır. Operasyonel risk, Basel II uygulaması ile yeni eklenmiş, kredi riski hesaplama mantığı büyük ölçüde değişmiştir. Yine bu kısımda bankaların gerekli sermaye miktarlarının belirlenebilmesi için önce kredi, piyasa ve operasyonel risklerin miktarları farklı ölçüm yöntemleri ile ölçülmekte ve gerekli olan asgari sermaye tutarı belirlenmektedir.

¹⁵ Powell, a. g. e ., s.87

Basel-I'deki asgari yüzde 8'lik oranın korunduğu bu bölümde, kredi riskinin ölçümüne ilişkin yeni yöntemler önerilmiş ve Basel- I'de açıkça kapsanmayan “operasyonel risk” bölümü yer almıştır. Piyasa riskinin hesaplanmasında Basel-I'e göre önemli bir değişiklik olmazken, yani standart yaklaşım ve riske maruz değer yaklaşımı korunurken, kredi riskinin hesaplanmasında çok önemli değişiklikler yapılmıştır.

SYR'nin hesaplanmasında birtakım değişiklikler olmuş, yeni yöntemler ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni, ülkelerin bankacılık sistemleri arasında önemli farklılıkların bulunuyor olmasıdır.¹⁶

Basel II kredi ve operasyonel risklerin ölçümünde basit, orta ve gelişmiş risk ölçüm yöntemlerini önermektedir. Aşağıdaki tabloda gösterilen bu yöntemler detaylı olarak incelenmektedir.¹⁷

3.Tablo 1.3 Kredi ve Operasyonel Risklerin Hesaplanmasında Uygulanabilecek Yöntemler

Yöntem	Kredi Riski	Operasyonel Risk
Basit	Standart Yöntem	Temel Gösterge Yöntemi
Orta	Temel İçsel Derecelendirme Yöntemi (İDY)	Standart Yöntem
Gelişmiş	Gelişmiş İDY	İçsel Ölçüme Dayalı

Kaynak: Değirmenci (2004)

Basel II kredi riskinin ölçülmesine yönelik olarak üç seçenek sunmaktadır. Bunlar, standart yaklaşım, temel içsel derecelendirme yaklaşımı (İDY) ve gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımıdır.

¹⁶ Crouhy, Michel, Galai, Dan ve Mark, Robert, “Prototype Risk Rating System”, Journal of Banking and Finance, 2001, s.47-95

¹⁷ Değirmenci, a. g. t., s.39

Sermaye yeterliliği hesaplamasına ilk kez dahil edilen operasyonel risk ölçümü, temelde basit, orta ve gelişmiş modeller olarak üçe ayrılmaktadır. Bunlar temel gösterge yaklaşımı, standart yöntem ve içsel ölçüme dayanan alternatif standart yaklaşımdır.

Basel II'ye göre bankalar öngörülen yöntemlerden her risk için birini belirleyebileceklerdir. Fakat, Basel II'nin temel mantığı basit yöntemlerin riske duyarlılıkları daha az olduğundan riskleri olduğundan daha riskli ölçecek şekilde ayarlanmıştır. Bu nedenden dolayı bankalar ölçüm yöntemlerini geliştirmek için çaba sarfetmek zorundadırlar.

Basel II ile yeni sermaye yeterlilik oranı hesaplaması şu şekli almıştır.

$$\text{SYR} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Kredi+Piyasa+Operasyonel Risk}} > \%8$$

2.Şekil 1.2 Basel II'ye Göre SYR'nin Hesaplanması

1.3.3.1.1 Kredi Riski

1.3.3.1.1.1 Standart Yaklaşım

Standart yaklaşım yöntemine göre bankalar kredi riskini hesaplarken, borçlunun bağımsız uluslararası derecelendirme (Standart&Poors, moody's, Fitch vb.) kuruluşları tarafından verilmiş ratingini kullanacaklardır. Basel-II'deki Standart Yaklaşımın Basel-I'e göre getirdiği en önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından ülke, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır.

Derecelendirme kuruluşlarının dereceleri ile firma iflasları arasında yüksek korelasyon olması, komitenin bu derecelerin kullanılması yöntemini benimsemesinde önemli bir etkidir.

Basel II banka alacaklarını karşı tarafın niteliğini dikkate alarak gruplandırma yoluna gitmiştir. Sonrasında ise bulunduğu grupta rating notu hangi risk ağırlığına denk geliyorsa o ağırlığa göre risk miktarı bulunmaktadır. Basel II’de bazı konularda ulusal tercih ülke otoritelerine bırakılmıştır. Bu durumda, ulusal otoriteler, kendi ülke hazinelerine ilişkin, kaynağı ve kendisi ulusal para cinsinden olan risklere daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilmektedir.

Basel II dökümanında bankaların tüm alacakları için sınıflandırma ve rating notlarına göre risk ağırlıklarının ne olacağı belli durumdadır.

Bu çerçevede Basel II de banka alacakları ;

- Kamudan alacaklar
- Bankalardan alacaklar
- Kamu kuruluşlarından alacaklar
- Çok uluslu kalkınma bankalarındaki riskler
- Sermaye piyasası şirketleri
- Kurumsal riskler
- Perakende riskler
- İkametgah amaçlı gayrimenkul ipotekli alacaklar
- Ticari gayrimenkul alacaklar
- Takipteki krediler
- Yüksek risk kategorileri
- Diğer aktifler
- Bilanço dışı işlemler

Şeklinde gruplandırılmıştır.¹⁸

Kamudan Alacaklar

Bankaların, ülkelerin hazinelerinden ve merkez bankalarından olan alacakları belirlenmiş risk ağırlıklarına tabi tutulacaktır. Burada risk ağırlıklandırması yapılırken ülkenin rating notları dikkate alınacaktır.

Düzenlemede bazı hususların ülke otoritesine bırakıldığını daha öncede belirtilmişti, bu konunun önemi ülkemiz bankaları açısından şu şekilde olacaktır; kendi devletinden olan yerel

¹⁸ Babuşcuoğlu, a. g. e., s.266

para cinsi alacaklarına , Ulusal Denetim Otoritesinin insiyatifi doğrultusunda, daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilecektir.

Bankalardan Alacaklar

Komite bankalardan olan alacaklar için iki alternatif geliştirmiştir. Hangisinin uygulanacağına Ulusal Denetim Otoritesi karar verecektir.

Birinci alternatife göre, kredi riski belirlenirken bankanın bulunduğu ülkenin derecesinin bir altının bankaya atanmasını önermektedir. İkinci alternatif ise, bankaya verilen derecenin kullanılmasını önermektedir.

Kendi devletleri için daha düşük risk ağırlığı uygulayan ülkeler, bankalardan olan yerel para cinsi ve 3 aydan kısa vadeli alacaklarda, ülke için belirlenmiş risk ağırlığının bir yükseğini kullanabileceklerdir. Rating derecesi olmayan alacaklara uygulanan risk ağırlığı, kamudan alacaklara uygulananndan daha düşük olmamaktadır.

Kamu Kuruluşlarından Alacaklar

Basel II'de Hazine ve Merkez Bankası dışındaki kamu kurumları, bu kurumlardan ayrı değerlendirilmiştir. Bir kuruluşun kamu kuruluşu olup olmadığı konusunda belli kıstaslar konulmuştur. Özellikle gelir yaratma güçleri dikkate alınmaktadır. Basel II düzenlemesinde kamu kuruluşlarından olan alacaklar için, söz konusu ülkenin bankaları için dikkate alınan risk ağırlıkları geçerli olacaktır. Bankalar için uygulanacak kısa vadeli alacaklar bu kısımda uygulama dışında bırakılacaktır.

Çok Uluslu Kalkınma Bankalarındaki Riskler

Çok uluslu kalkınma bankalarından olan alacaklarda, bankalar için geçerli olan ikinci alternatif kısa vadeli bölümü uygulanmaksızın kullanılacaktır. Komite, bazı özel koşulları sağlayan çok uluslu kalkınma bankaları için %0 risk ağırlığının uygulanmasını kabul etmektedir. Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Avrupa Kalkınma Bankası vb. bankalar bu kısımda yer almaktadır.

Sermaye Piyasaları Şirketleri

Gözetim ve denetim düzenlemeleri bankalar gibi yeterli düzeyde ise, bankalara uygulanan risk ağırlıklandırması göz önüne alınacak ve hesaplama bu şekilde yapılacaktır. Fakat denetim ve gözetim yeterli seviyede değil ise, bu alacaklara kurumsal alacaklar için uygulanacak olan risk ağırlıkları dikkate alınacaktır.

Kurumsal Riskler

Ulusal Denetim Otoritesi, dışsal derecelendirmeyi göz önüne almaksızın bütün kurumsal risklerin %100 risk ağırlığına konulmasına karar verebilecektir. Bu uygulamaya gidilmesi durumunda, firmaların ratingi dikkate alınmayacak ve tamamı için %100 risk ağırlığı kullanılacaktır.

Perakende Riskler

Bu tür riskten söz edebilmek için kredinin, kişilere ya da küçük işletmelere verilmeleri gerekmektedir. Yenilenen krediler, kredi kartları limitleri, bireysel krediler ve kiralamalar, küçük işletme ve taahhütlerini kapsarken, gayrimenkul kredileri bu kategoride yer almamaktadır. Burada kullanılan bir kredi tutarı 1milyon Euro'yu geçemeyecektir. Bu portföy içinde yer alan risklerin ağırlığı takibe düşen krediler hariç %75'dir.

İkamet Amaçlı Gayrimenkul İpotekli Alacaklar

Tümü konut ipoteği ile teminat altına alınmış olan krediler bu kısımda ele alınacak ve bu krediler %35 risk ağırlığına sahip bulunacaklardır. Denetleyici otorite kriterlerin yerine getirilmediğine kanaat getirdiği durumda standart risk ağırlığını arttırabilmektedir.

Ticari Gayrimenkul İpotekli Alacaklar

Basel komitesi, bu kredileri en tehlikeli krediler olarak görmekte ve kesinlikle risk ağırlığının %100 olmasını istemektedir.

Takipdeki Krediler

Geri dönüşü 90 günden fazla geciken ve teminatı bulunmayan kredilerin, karşılıklarından kalan miktar şu şekilde bir risk ağırlığına tabi tutulur;

Özel karşılıkların toplam kredinin %20'sinden az olduğu durumlarda %150 risk ağırlığı, özel karşılıkların toplam kredinin %20'sinden fazla olduğu durumlarda %100 risk ağırlığı, özel karşılıkların %50'sinden az olmadığı durumlarda düzenleyici otorite % 100 risk ağırlığı % 50'ye çekebilir.

Konut kredileri ile ilgili olarak bu kredilerin geri dönüşü 90 günden fazla geciktiğinde % 100 risk ağırlığı uygulanır. Eğer bu krediler takibe düşmüş ve özel karşılıkların toplam kredilere oranı % 50'den az değilse, risk ağırlığı % 50'ye indirilebilir.

Yüksek Risk Kategorileri

Karşı taraf kategorilerine göre % 150 risk ağırlığına tabi olan risklere ek olarak: Kamu ve kamu kuruluşlarından, bankalardan ve menkul kıymet şirketlerinden B- altından risk derecesi alanlardan alacaklar, BB- altında risk derecesine sahip olan kurumsal alacaklar, Menkul kıymetleştirilen kısmın BB+ ve BB- arasında risk derecesi olanlardan uzun vadeli risk ağırlığı %350 olur. Özel sermaye yatırımları ya da risk sermayesi gibi daha yüksek risk ağırlığını yansıtan diğer aktiflere, düzenleyici otorite % 150 ya da daha yüksek risk ağırlığı uygulamaya karar verebilir.

Bilanço Dışı İşlemler

Bilanço dışı işlemlerin, kredi eşdeğeri bulunacak ve karşı taraflarına göre risk ağırlığına tabi tutulacaktır.

4.Tablo 1.4 Standart Yaklaşımında Kullanılan Risk Ağırlıkları

VARLIKLAR	Opsiyonlar	AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BBB-	BB+/B-	B-'nin Altı	Derecesi Olmayan
Hazine/Merkez Bankalarına Verilen Krediler ⁶	ECAI Notuna Göre	%0	%20	%50	%100	%150	%100
Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Verilen Krediler	Hazine Benzeri	%0	%20	%50	%100	%150	%100
	Opsiyon-1	%20	%50	%100	%100	%150	%100
	Opsiyon-2	%20	%50	%50	%100	%150	%20
Bankalara Verilen Krediler	Opsiyon-1	%20	%50	%100	%100	%150	%100
	Opsiyon-2	%20	%50	%50	%100	%150	%50
	Ops.-2 (Kısa Vade)	%20	%20	%20	%50	%150	%20
VARLIKLAR		AAA/AA-	A+/A-	BBB+/BB-	BB-'nin Altı	Derecesi Olmayan	
Şirketlere Verilen Krediler		%20	%50	%100	%150	%100	
VARLIKLAR					Risk Ağırlıkları		
Perakende Krediler					%75		
İkamet Amaçlı Gayri Menkul Kredileri					%35		
Takipteki Alacaklar					Belli koşullara göre %50, %100 veya %150		

Kaynak: BDDK (2004)

Basel-II'de standart yaklaşımlar altında hazine, banka ve şirketlerin derecelendirme notunun BB+ ile B- arasında olması durumunda yüzde 100 risk ağırlığı, B-'nin altındaki notlara ise yüzde 150 ağırlık uygulanmaktadır. Oysa söz konusu varlıklar için derecelendirilmemiş alacaklara yüzde 100 risk ağırlığı verilmektedir.¹⁹

Basel-II'de, bir bankanın varlıkları ve bilanço dışı kalemleri nedeniyle maruz kaldığı kredi riski ile bu riskin azaltılması amacıyla kullanılan “kredi riski azaltma teknikleri”(Credit Risk Mitigation-CRM) dikkate alınmaktadır. Teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları ile garantiler ve kredi türevleri, “kredi riski azaltma teknikleri” olarak sınıflandırılmaktadır. Söz konusu teknikler sayesinde, ayrılması gereken sermaye tutarı azaltılabilmektedir.

Kredi Riskini Azaltıcı Teknikler (KRAT)

¹⁹ BDDK, Basel- II Sayısal Etki Çalışması (QIS-tr) Değerlendirme Raporu, 2004, s.7

Bankanın risk KRAT'ı kullanabilmesi için yasal belirlilik açısından asgari standartları yerine getirmesi gerekir. Bu çerçevede örneğin teminatlandırma işlemlerinde kullanılan bütün belgeler, bilanço netleme işlemi, garantiler ve kredi türevleri için kullanılan dokümanlar bütün taraflar için bağlayıcı olmalıdır.²⁰

Teminatlandırma işlemleri, bankanın sahip olduğu finansal teminatlar, sermaye gereksinimi hesaplarken kredi riskinin azaltımında kullanılabilir.

Basel II düzenlemesinde bankaların teminatlarla risk azaltma tekniğini kullanırken basit ya da kapsamlı olmak üzere iki yöntem kullanılabilceği belirtilmektedir. Bunları kullanırken basit yöntemde var olan riskin en fazla % 80'ine kadar azaltılabilirken, kapsamlı yöntemde tamamı ortadan kaldırılabilir.²¹

Bu iki yöntemden, banka bilançosunun bankacılık portföyünde ikisinden biri seçilebilirken, alım-satım portföyü için sadece kapsamlı yaklaşımı kullanabilmektedir. Her iki yöntemde de kısmi teminatlandırma mümkündür. Teminat ile risk arasındaki vade uyumsuzluğuna sadece kapsamlı yaklaşımda izin verilir. Basit yaklaşımda teminatın risk ağırlığı karşı tarafın risk ağırlığının yerine geçer. Kapsamlı yaklaşımda ise teminat alınırken, teminatın etkisini görebilmek amacıyla karşı taraf için ayarlanmış riskin hesaplanması gerekir. Banka riskin ve teminatın gelecek değerindeki dalgalanmaları dikkate alan hesaplamalar yapmalıdır. Gelecekte olası gelişmeler dikkate alınarak hesaplanan riskin, aynı şekilde hesaplanan teminatı aşan kısmı risk ağırlığına tabi tutulur.

Basit yaklaşım için geçerli olan teminatlar şunlardır:

Kredi veren banka nezdindeki nakit, altın, kabul edilen risk derecelendirme şirketleri tarafından belirli bir derecenin üstünde derecelendirilmiş borçlanma senetleri, kabul edilen bir derecelendirme kuruluşu tarafından derecelendirilmemiş ancak belli kriterlere sahip borçlanma senetleri, bir ana endekse dahil hisse senetleri ile hisse senedine dönüştürülebilir tahviller, derecelendirilmemiş ancak belirli koşulları taşıyan ve bir endekse dahil olan yatırım fonları.

²⁰ Babuşcuoğlu, a. g. e., s.274

²¹ Saka T., Operasyonel Risk Ölçüm Tekniklerine Genel Bir Bakış, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı 25, www.makalem.com, Mart 2007

Kapsamlı Yaklaşım için geçerli olan teminatlar:

Basit yaklaşımda geçerli olan teminatlar, bir ana endekse tabi olmayan ama tanınmış bir borsaya kote olmuş hisse senetleri ve hisse senedine dönüştürülebilen tahviller, yukarıda sayılan senetlere yatırım yapan fonlar.

Basit yöntemde alacağın teminatlanmış bölümü için teminatın risk ağırlığı dikkate alınırken, teminatı bulunmayan bölüm için karşı tarafın risk ağırlığı dikkate alınmaktadır. Alacağın teminatlı bölümü için uygulanabilecek asgari risk ağırlığı istisnalar dışında yüzde 20 olarak belirlenmiştir. Ayrıca teminatın kalan vadesinin bağlı olduğu alacağa ilişkin işlemin vadesinden kısa olmaması gerekmektedir.

Kapsamlı yöntemde ise alacağa ilişkin risk ile teminatı arasındaki dengenin piyasadaki gelişmelere bağlı olarak ne oranda değişeceği belirlenmekte ve teminat dışında kalan bölüm karşı tarafın risk ağırlığı ile ağırlandırılmaktadır.

Bilanço İçi Netleme

Netleme, iki tarafın bir anlaşma çerçevesinde yaptıkları sözleşmede belirlenmiş kurallar içinde mevcut ya da gelecekte yapacakları iş akitlerinden doğacak olan alacak ve borçların belirli periyotlarda birbirinden düşerek netleştirmeleridir. Bankanın, kredi ve mevduat için yasal geçerliliği olan netleme anlaşması varsa, gerekli koşulları taşıması durumunda, sermaye yeterliliğini net kredi riski üzerinden hesaplayabilecektir.

Garantiler

Garanti doğrudan, açık ve şartsız olmalıdır. Garantör karşı taratan daha iyi bir risk ağırlığına sahip olmalıdır. Garantinin kapsadığı risk tutarı garanti edenin risk ağırlığıyla, korumasız kısım ise karşı tarafın risk ağırlığıyla değerlendirilecektir.

Basel II’de kabul edilen garantörler

Borçludan daha iyi kredi değerliliği olan kamu teşebbüsleri ve bankalar A – veya üstü ratingli şirketler sayılmıştır. Koruma sağlanmış kısım için, koruma sağlayanın risk ağırlığı kullanılacaktır. Korumasız kalan bölüm karşı tarafın risk ağırlığına tabi olacaktır.

1.3.3.1.1.2 İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (İDY)

İDY bankaların kendi oluşturdukları derecelendirme sistemlerine bağlı hesaplama yöntemi geliştirerek kredi risklerini belirledikleri bir yaklaşımdır. Diğer bir deyişle bankalar sermaye yükümlülüğünü belirlemek için firmalara verdikleri kendi ratinglerini kullanacaklardır.

Basel II’de İDY varlıklar farklı derecelendirme kriterleri ve farklı risk oluşumları sebebiyle gruplandırılmışlardır. Bu gruplar kurumsal riskler, kamudan alacaklar, banka rikleri, perakende riskler, cari hesap şeklindeki bireysel kredilere ait riskler, menkul kıymetlerden alacaklar, satın alınmış alacaklar bulunmaktadır.²²

İDY kapsamında ele alınan her risk kategorisi için 3 anahtar öge vardır. Bu ögeler:

Risk Unsurları; bankalar yada bazı durulmada gözetim otoriteleri tarafından belirlenen risk bileşenlerinin tahminler,

Risk Ağırlıkları Fonksiyonları; risk unsurlarının risk ağırlıklı varlıklara, risk ağırlıklı varlıklarında sermaye gereksinimine dönüştürülmesini sağlayan hesaplamalardır.

Asgari Gereklilikler; Bir bankanın herhangi bir aktifine yönelik İDY kullanabilmesi için karşılaması gereken asgari şartlardır.²³

Risk Unsurları

Düzenlemeye göre İDY hesaplamaya yönelik olarak bileşenler şu şekilde oluşturulmuştur;

- Temerrüt Olasılığı (Probability of Default PD)
- Temerrüt Halinde Kayıp (Loss Given Default LGD)
- Temerrüt Anındaki Bakiye (Exposure at Default EAD)
- Vadeye Kalan Gün (M)

²² Babuşcuoğlu, a. g. e., s.277

²³ BDDK, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbirleriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı), Gözden Geçirilmiş Düzenleme s.73-81

Temerrüde düşme olasılığı borçlunun kriterlere göre alacağını geri ödememe olasılığının hesaplamasını içermektedir.²⁴ Diğer bileşenler ise daha çok alacakla bağlantılı hesaplanmaktadır. Bu bileşenlerde alacağın özellikleri dikkate alınarak temerrüt halinde ne kadarlık bir alacak bakiyesinin tahsil edilemeyeceği, temerrüt halinde ne kadarlık bir bakiye olacağı, vadeye kalan sürenin etkilerinin tahmini olarak hesaplanmasını hedeflemektedir.

Risk Ağırlıkları Fonksiyonları

Farklı hesaplama yöntemine göre gerekli risk ağırlığı hesaplama fonksiyonları kullanılacaktır.

Asgari Gereklilikler

Bir bankanın İDY kullanabilmesi için bazı kriterlere sahip olması gerekmektedir. Bu kriterler ;²⁵

- Kredi riskinin tanımlanmış olması ,
- Derecelendirme sisteminin yeterli olması ve denetlenmesi,
- Derecelendirme sisteminden elde edile bilgilerin yeterli düzeyde kullanılması,
- Yeterli düzeyde veri temin ediliyor olması,
- Kullanılan modelin yetkili otorite tarafından onaylanmış olması,
- Temerrüt olasılık tahmin yönteminin bulunmasıdır.

İDY sistemi içinde iki farklı hesaplama yöntemi bulunmaktadır. Bunlar temel yaklaşım ve gelişmiş yaklaşımdır. İkisi arasındaki farkı hesaplamakta kullanılan düzenekte yer alan ve yukarıda sayılmış olan bileşenlerin, düzenleyici otorite ve banka arasında belirlenme düzeyindeki farklılık oluşturmaktadır.²⁶

Bilgi birikimine sahip olmayı ve yüksek teknolojiyi kullanmayı gerektiren bu modelleri, ancak büyük ve gelişmiş bankalar kullanabileceklerdir. Bu modelleri benimseyen bankanın, bu

²⁴ Stefan Trueck, Basel-II and the Consequences of the IRB Approach for Capital Requirements, 2003 s.2

²⁵ Babuşcuoğlu, a. g. e. s.279

²⁶ Mazıbaş, Murat, Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme, BDDK, Araştırma Raporları: 2005/1 s.10

yöntemi bütün riskli varlıkları ile ilgili olarak ve konsolide bazda uygulayabilecek düzeye en kısa zamanda geçebilecek bir planı olmalıdır. Bu plan, ulusal gözetim otoritesinin bilgisi dahilinde hazırlanmalıdır.

Temel içsel derecelendirme modelini kullanacak bankalar kendi iç modelleri ile yalnızca temerrüde düşme olasılığı (PD) tahminleri yapacaklar, diğer risk bileşenleri ilişkin tahminlerinde yasal düzenlemelere tabi olacaklardır. Gelişmiş içsel derecelendirme modellerini benimseyen bankalar ise, kendi modellerini kullanarak temerrüde düşme olasılığı yanında, temerrüt halinde kayıp (LGD), temerrüt anındaki bakiye (EAD) ile türev araçlara ilişkin tahminlerde yapacaklardır. Tüm bu tahminleri yapabilmesi için bankanın sağlaması gereken koşullar taslak metinde detaylı olarak belirlenmiştir. Gelişmiş modelleri benimseyen bankaların iki yıllık geçiş dönemi boyunca hem temel, hem de gelişkin modelleri kullanarak SYR hesaplaması yapması gerekmektedir.²⁷

Taslakta, ülkelerden, bankalardan ve anonim şirketlerden olan riskli varlıklar için ayrı ayrı yukarıda adı geçen parametrelere ilişkin tahminlerin nasıl yapılacağı, tahminlerde kullanılacak varsayımlar, fonksiyonlar, formüller, katsayılar, güvenilirlik aralıkları, dahil edilmeyecek kalemler ve uygulamaya ilişkin tüm detaylar ayrıntılı bir şekilde verilmektedir. Bir bankanın kredi riskine maruz aktifleri toplamı, diğer deyişle SYR'nin paydasının kredi riskine ilişkin bölümü, her bir riskli aktif için PD, LGD ve M kullanılarak hesaplanmış risk katsayısı ile o enstrümana ait EAD tutarının çarpımlarının genel toplamı alınarak hesaplanmaktadır. Aşağıda verilen formül farklı aktif kalemleri için kullanılan formüllerin genellenmiş şeklidir.²⁸

Σ Risk katsayısı (PD*LGD,M)*EAD= Risk Ağırlıklı Aktifler Toplamı

Geçiş Süreci

Temel İDY benimseyen bankalar için kredi riskine ilişkin paralel hesaplamalar 2006 itibarıyla başlamış bulunmaktadır. Kredi ve operasyonel riske ilişkin olarak, 1988 düzenlemesinden direkt olarak gelişmiş yaklaşıma geçen bankalar, paralel hesaplamaları veya etki çalışmalarını 2006 ve 2007 yılında yapacaklardır.

²⁷ Basel Comitte ob Banking Supervision, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standarts, A Revised Framework, s.81-112

²⁸ BIS, The New Basel Capital Accord, 2001, www.bis.org. Erişim; Şubat 2007

Geçiş süreci, yeni sermaye uzlaşısının uygulamaya girmesiyle başlayıp 3 yıl sürecektir. Bu süreçte, aşağıdaki kriterlere uyulması, ulusal denetim otoriteleri tarafından zorunluluk olmaktan çıkarılabilir.

Kredi riskinin ölçümünde standart yaklaşımdan, temel ve gelişkin İDY modellerine geçen bankaların tutması gereken sermaye yeterlilik oranları azalmaktadır. Standart yaklaşımda bu oran yüzde 8 iken, gelişkin İDY modeli uygulayan bankalar için yüzde 7,6 düzeyindedir. Bu, bankaları daha gelişkin risk ölçüm yöntemlerini kullanmaları yönünde motive etmek amacıyla tasarlanmış bir uygulamadır.

1.3.3.1.2. Operasyonel Risk

Operasyonel risk, firmanın operasyonlarındaki diğer risklerle bağlantısı olmayan ve çeşitli etkenlerle ortaya çıkan olaylarla bağlaşıklık bir risktir. Bu olaylar bilgisayar arızaları, yazılımdaki yanlışlıklar, yanlış kararlardan sistem arızalarına, personelin kasıtlı sahtekarlıklarından hatalı işlemlere, doğal afetlerden üçüncü kişilerin yaptıkları hırsızlıklara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Kredi ve piyasa riski kapsamında değerlendirilmeyen her türlü risk, operasyonel risk kapsamında değerlendirilmektedir. Operasyonel risk ile diğer riskler çoğu kez iç içe geçmiş durumda olduğundan riskin ne tür bir risk olduğunu belirlemek zordur. Örneğin, ödenmeyen bir kredi, kredi riski ile mi ilgilidir, yoksa operasyonel riskin gerçekleşmesi sonucu mu ortaya çıkmıştır? Kredi görevlisi talep edilen bir krediye banka kredi düzenlemelerine aykırı olarak onay vermişse bu durum operasyonel riskle ilgili olmaktadır.²⁹

Basel Komitesi dökümanlarında verilen tanıma göre operasyonel risk: “ Yetersiz ve başarısız içsel süreçlerden, personel ve sistemlerden ya da dışsal olaylardan kaynaklanan, doğrudan ve dolaylı zarar riskidir.” Bu tanım, operasyonel riskin nedenleri üzerinde yoğunlaşmakta ve bu şekliyle Basel Komitesi tarafından, risk yönetimi uygulamaları için uygun

²⁹ Geiger Hansueli, Regulating and Supervising Operational Risk for Banks, Institut für Schweizerisches Bankwesen, Working Paper, No.25, 2000, Zurich, p.1’den aktaran Melek Acar Bpıacıoğlu “Operasyonel Risk Yönetimi” , TBB Bankacılar Dergisi, Sayı43, Aralık 2000 s.51

olduğu kabul edilmektedir. Ancak komite konuya ilişkin tanım yapmanın ve kapsam belirlemenin zorluğunu dikkate alarak her bankanın kendi tanımı oluşturmasına da imkan tanımaktadır.³⁰

Operasyonel riskin ölçümü için komitenin önerdiği yaklaşımlar; temel gösterge yaklaşımı, standart yaklaşım ve içsel ölçme yaklaşımıdır. İlk yaklaşımdan sona doğru gidildikçe riske duyarlılık artmakta, ayrılması gereken sermaye tutarı ise azalmaktadır. Basel Komitesi bankaları zaman içinde kullandıkları yöntemleri geliştirme konusunda teşvik etmekte olup, özellikle uluslar arası faaliyet gösteren bankalar ile operasyonel riski yüksek olan bankalardan, gelişmiş ve kendilerinin risk profillerine ve karmaşıklık düzeylerine uygun bir yaklaşım kullanmalarını istemektedir. Bankalar operasyonel riskin ölçümünde uzmanlaşmayı sağlamaya başladıkları takdirde daha gelişmiş modelleri kullanmaları beklenmektedir. Bankalar, operasyonel riskin bileşenleri için farklı yaklaşımlar benimseyebilirler ancak daha karmaşık olan yaklaşımları benimsediklerinde, daha basit olan yaklaşımlara dönmelerine izin verilmemektedir. Kapsamlı risk yönetimi uygulayan bankaların daha az operasyonel risklere karşı sermaye bulundurması hedeflenmektedir.

1.3.3.1.2.1. Temel Gösterge Yaklaşımı (BIA)

Temel gösterge yaklaşımında, operasyonel risk için ayrılması gereken sermaye yükümlülüğü, seçilen bir göstergenin bir katsayı ile çarpılması şeklinde hesaplanmaktadır. Komite, gösterge olarak karşılaştırma olanağı sağlaması nedeniyle brüt geliri seçmiştir. Katsayı olarak yüzde 15 belirlenmiştir. Bu yaklaşıma göre bankalar, operasyonel riskleri için son üç yılın brüt karlarının pozitif olanlarının ortalamalarının belirli bir oranı kadar sermaye ayırmak zorundadırlar.³¹ Buna göre, bankalar brüt gelirlerinin yüzde 15'ini operasyonel risklerini karşılamak için sermaye olarak tutmak zorundadırlar. Bu yaklaşımın formülize edilişi şu şekildedir; sermaye yeterliliği= α * nominal gelir

Basel dokümanında brüt gelir, net faiz geliri ile net faiz dışı gelirin toplamı olarak belirlenmiştir. Bu değerden, tüm karşılıklar, (örn. ödenmemiş faizler için), yatırım amaçlı tutulan

³⁰ BDDK, Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin Uygulanmasına İlişkin 1 Sayılı Tebliğ Yasası, 19 Ağustos 2000 s.2

³¹ Babuşcuoğlu, a. g. e. s.282

menkul kıymet satış karları/zararları, taşeronlara yapılan ödemeleri içeren işletme giderleri, olağan üstü kalemler ve sigorta gelirleri gibi faaliyet dışı gelir gider kalemleri çıkarılacaktır.

1.3.3.1.2.2.Standart Yaklaşım (SY)

Standart yaklaşımda bankaların aktiviteleri sekiz faaliyet koluna ayrılmıştır. Bunlar;

5.Tablo 1.5 Standart Yaklaşımına Göre Banka Aktiviteleri

Kurumsal Finansman	Alım satım Faaliyetleri	Perakende Bankacılık	Ticari Bankacılık
Ödemeler ve Takas hizmetleri	Temsilcilik Hizmetleri	Varlık Yönetimi	Aracılık Hizmetleri

Her bir faaliyet kolu için sermaye gereksinimi, brüt gelirin o faaliyet kolu için belirlenmiş bir katsayı ile (β) çarpılır. Tüm faaliyet kolları için hesaplanan sermaye tutarlarının toplamı, bankanın operasyonel risk için ayırması gereken toplam sermayeyi vermektedir. Toplam sermaye gereksinimi, her yıl için her bir faaliyet kolu üzerinden elde edilen yasal sermaye gereksiniminin toplamının 3 yıllık ortalaması olarak hesaplanmaktadır. Bununla birlikte bir yıldaki tüm faaliyet kollarının toplam sermaye gereksinimi negatifse, pay bölümüne o yıl için sıfır alınmaktadır. Bir faaliyet kolu için negatif sermaye gereksinimi oluşması halinde, bu negatif tutar diğer faaliyet kollarındaki pozitif tutarlardan düşebilecektir. Aşağıda formül ile ifade edilen standart yöntemde, her bir grup için kullanılan β katsayıları yüzde 12 ile 18 arasında değişen değerler almaktadır.

Sermaye Yeterliliği= Σ (Faaliyet Kolu İtibariyle Gösterge) * β

6. Tablo 1.6 Standart Yaklaşımına Göre Faaliyet Kolları Betaları

Faaliyet Kolları	Beta Katsayıları %
Kurumsal Finansman	18
Alım satım Faaliyetleri	18
Perakende Bankacılık	12
Ticari Bankacılık	15
Ödemeler ve Takas Hizmetleri	18

Temsilcilik Hizmetleri	15
Varlık Yönetimi	12
Aracılık Hizmetleri	12

Kaynak: Babuşcuoğlu (2006)

Faaliyet kollarına ilişkin brüt gelir yukarıdaki %12, %15, %18 oranındaki katsayılarla çarpılarak toplam sermaye yükümlülüğü bulunmaktadır.

1.3.3.1.2.3. Alternatif Standart Yaklaşım (ASY)

Alternatif standart yaklaşım, standart yaklaşımın bir alt koludur. Alternatif Standart Yaklaşımında (ASY) ise perakende ve kurumsal bankacılıkta brüt gelir yerine bu faaliyet kollarındaki alacakların yüzde 3,5'i kullanılmakta, diğer faaliyet kolları için ise yine brüt gelir kavramı benimsenerek SY'daki hesaplamaların benzeri yapılmaktadır. Yani ticari ve perakende bankacılık faaliyet kolları için brüt gelir yerine o faaliyet kolundaki bilanço bakiye rakamları "(m=0,035)" sabit katsayısı ile çarpılması sonucu bulunacak tutarlar brüt gelir rakamının yerine konulacaktır. Bu tutarlar ilgili faaliyet kolları için belirlenmiş ve yukarıdaki tabloda yer alan katsayılar ile çarpılarak sermaye yükümlülüğüne esas rakam bulunacaktır.

1.3.3.1.2.4. İçsel Ölçme Yaklaşımı

İçsel ölçme yaklaşımında, banka faaliyetleri standart yaklaşımdaki gibi gruplandıktan sonra, gruplar içinde ve arasında operasyonel risk çeşitleri tanımlamaktadır. Daha sonra banka, her bir risk grubu ve operasyonel risk çeşidi için bir yüklenim göstergesi (exposure Incator, EI) belirlemeli ve bu gösterge için kayıp oluşma olasılığını (probability of event, PE) ve bu olasılık gerçekleştiğinde oluşacak kaybı (Loss given event, LGE) hesaplanmalıdır. Bu yaklaşımı kullanmak denetim otoritesinin iznine tabidir.³² Her bir alt grup ve operasyonel risk çeşidi için beklenen zarar EI, PE ve LGE'nin çarpımı kadardır. Tüm gruplar için hesaplanan beklenen zararlar toplamının bir katsayı ile çarpılması yoluyla, bankanın operasyonel riski için ayırması gereken sermaye tutarı hesaplanmaktadır.³³

³² Özdemir, F. Utku, Possible Impacts of the Application of Basel-II Accord on the Turkish Banking System, Edhec Business Scholl, Ekim 2004, s.33

³³ BIS, The New Basel Capital Accord, 2001, www.bis.org. Erişim; Mart 2007

Sermaye Yeterliliği= $\Sigma[(EI*PE*LGE)]*Y$

1.3.3.1.3. Piyasa Riski

1988 yılındaki ilk Basel mutabakatına 1996'da yapılan bir ekleme ile sermaye yeterliliği hesaplamalarına piyasa riski dahil edilmiştir. Piyasa riskinin temel çalışma alanı bankaların alım satım faaliyetlerine konu olan ürünler üzerinde oluşabilecek risklerdir. Alım-satım faaliyetlerine ilişkin risklerin sınıflandırılabilmesi için, etkin bir risk kontrolü ile zarar etme potansiyelinin analiz edilmesi ve risklerin yönetilebilmesini temin edecek sistemin kurulması gerekmektedir. Bu doğrultuda sayısal ve analitik analizlerin yardımıyla piyasa riski kapsamında izlenecek finansal ürünlerin belirlenmesi, banka yapısına uygun modelin oluşturulması ve oluşturulan modelin geriye dönük testlerle denenmesi önem taşımaktadır.

Yeni düzenleme, piyasa riski yaklaşımına herhangi bir değişiklik getirmemiştir. Mevcut uygulamada olduğu gibi Basel II altında da piyasa riskinin hesaplanmasında standart yaklaşım ve dahili modeller yaklaşımı kullanılabilir. ³⁴

1.3.3.2. Yeni Sermaye Standardının İkinci Ayağı: Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi

Yeni sermaye standardının ikinci ayağı olan bu kısım, bankaların yalnızca faaliyetlerindeki tüm risklerin sermaye ile desteklenmesinin değil bankaların risklerini izlemesi ve yönetmeleri esnasında daha iyi risk yönetimi tekniklerini geliştirmelerini ve kullanmalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Basel Komitesi bankaların taşıdıkları bütün riskler için yeterli sermayeye sahip olmalarını sağlamak ve bankaların risk yönetiminde daha iyi teknikler geliştirmesini amaçlamaktadır. Bankaların karşılaşacağı tüm risklerle baş edebilmesi için sürekli olarak risk ölçüm, izleme ve yönetim tekniklerini geliştirmek zorundadırlar. Bilindiği gibi piyasalar sürekli olarak değişim içindedir, buda risklerin değişkenlik göstermesine neden olmaktadır.

Özet olarak banka gerekli sermaye sahip olmanın yanında risk ölçüm tekniklerinin etkinliğinin de incelenmesi, içsel kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

³⁴ Akyel, Didem., Basel II ile İlgili Son Gelişmeler, Finansal Kurumlar Müdürlüğü Kredi Analiz, Araştırma Ve Yurtdışı Koordinasyon, Garanti Dergisi, No.6, 2004, s.13-16

Denetçi, bankanın sermaye yeterliliğinin riskleri karşılayıp karşılamayacağını değerlendirmeli, karşılayamayacak düzeyde ise gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamalıdır.³⁵

1.3.3.2.1. Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesinin Önemi

Denetimciler, bankaların riskleri oranında sermaye tutmalarından sorumludurlar ve bankalardan asgari kanuni sermaye oranlarını aşan miktarda sermaye tutmalarını da talep edebilmektedirler. Bu ayakta, bankaya ve denetçi otoriteye özel görevler yüklenmektedir. Bankanın yönetim kuruluna ve yöneticilerine yüklenen görevler sayesinde, iç kontrol ve diğer kurumsal yönetim ilkelerinin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. İkinci ayakta, bir yanda banka toplam risklere karşı sermaye yeterliliğini değerlendirmekte, diğer yanda ise düzenleyici otorite bankanın risk değerlendirmesini gözden geçirerek, birinci ayakta hesaplanan sermayenin ötesinde daha fazla sermayeye gerek olup olmadığını belirlemektedir. Bankanın, birinci ayakta kullandığı yaklaşımların doğasına ve karmaşıklığına uygun bir risk değerlendirmesini gerçekleştirmesi, ikinci yapısal bloğa tam uyum açısından oldukça önemlidir. Basel Komitesi, söz konusu uyumun sağlanabilmesi için yol gösterici dört ana ilke benimsemiştir.³⁶

Birinci ilke, bankalar risk profillerine göre oluşturacakları bir yöntemle sahip olmalı, sermaye yeterlilik düzeylerini tespit etmeli ve sermaye düzeylerini korumaya yönelik bir strateji geliştirmelidirler. Bu ilkeye göre, banka yönetim kurulu ve yöneticileri tarafından yapılan bir gözden geçirme süreci olmalı, sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi sağlıklı yapılmalı, kapsamlı risk yönetimi gerçekleştirilmeli, iç kontrol gözden geçirilmeli ve izleme ile raporlama yapılmalıdır. Bu ilkenin hayata geçirilebilmesi için, bankanın risk ölçüm tekniklerinin var olan tüm riskleri ölçebilecek genişlikte olması gerekmektedir. Banka yönetimi açık ve kesin olarak, bankanın maruz kaldığı riskler için gerekli yeterli sermayenin bulundurulması konusunda esas sorumluluğu taşımaktadır.

İkinci ilke, bankaların çalışmalarına esas olan sermaye yeterliliğinin düzenli olarak gözden geçirilmesi suretiyle değerlendirme yapmasını içeren bir husustur. Bu değerlendirmeleri yapacak olan ülkelerin denetleyici otoriteleridir. Denetleyici otorite kullanılan yöntemlerin durumunu

³⁵ Aras, Güler, Basel II Uygulamasının Kobi'lere Etkileri ve Geçiş Süreci, Yıldız Teknik Üniversitesi S.B.E, Aralık, 2005, s.10

³⁶ Yayla ve Kaya, a. g. e., s.11

belirlemek için geriye dönük testler yapmaya, düzenli olarak risk durumlarının raporlarını yapmaya, stres testleri yapmaya yönelik çalışmalar yapmaktır. Bu ilkedeki amaç, bankaların karşılaşacağı riskleri göz önünde tutarak elinde bulundurması gereken sermayeyi belirleyebilecek iç yöntemlere sahip olduklarını belirlemektir. Denetim kuruluşları bankaların riskleri oranında sermaye tutmaları konusunda sorumludurlar. Denetleyici kuruluşlar gerektiğinde bankaların risk yönetim merkezlerine müdahale etme yetkisine sahiptir. Resmi otoritenin yapacağı değerlendirmelerde şu denetim araçları kullanılmaktadır:³⁷

- Yerinde inceleme ve soruşturmalar
- Uzaktan inceleme ve değerlendirmeler
- Banka yönetimi ile görüşmeler
- Bağımsız denetçilerin çalışmalarının değerlendirilmesi
- Düzenli aralıklarla yapılan raporlamalar

Analiz yöntemlerindeki veya varsayımlarındaki hataların sonuç olarak ortaya çıkan sermaye gereksinimi üzerindeki etkisinin büyük olabilmesi, her bir bankanın içsel analizlerinin denetim otoriteleri tarafından detaylı bir şekilde gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

Üçüncü ilke, denetleyici otoritenin bankaların sahip olması gereken asgari sermaye rasyosunu artırma yetkisine sahip olmasıyla ilgilidir. Gerektiği durumlara asgari sermaye oranından daha fazla sermaye ayrılmasını isteyebilir. Bunun yanı sıra denetleyici otorite asgari sermaye oranının sürekli olarak tutturulmasını sağlamalıdır.

Bankaların asgari sermayenin üzerinde bir sermaye ile çalıştırılmak istenilmesinin başlıca nedenleri; rekabetçiliğin devamı, normal çalışma koşullarında yeterlilik rasyosundaki dalgalanmalar, ihtiyaç duyulduğunda veya fon temini için piyasa koşullarının uygun olmadığı durumlarda yeni sermaye sağlamanın maliyetinin yüksek olması, asgari sermaye seviyesinin altına düşülmesi nedeniyle yaşanabilecek olumsuzluklardır.

Dördüncü ilke, bankaların elinde bulundurması gereken asgari sermaye tutarının standartlarda belirlenenin altına düşmemesi için denetleyici otorite tarafından yol gösterici

³⁷ Mercan, İ., Devrim., Basel Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektöründeki Sermaye Yeterliliği Sorununun İncelenmesi, M.Ü. , Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2006, s.103

öneriler vermesine ilişkindir. Sermayenin korunamadığı veya tekrar yerine konulamadığı durumlarda denetim otoriteleri bankadan hızlı düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir. Bu durumun gerçekleşmesi için denetim otoritesinin bankayı yakından izlemesi ve ona bazı yaptırımlar uygulaması mümkündür. Yani denetleyici otorite bankanın asgari sermaye tutarını tutturmasını ayarlamak için bankadan kar payı dağıtımıyla ilgili sınırlandırmalar yapmasını isteyebilir. Acil bir şekilde sermaye artırımını da istemesi mümkündür. Bankanın karşılaştığı zorlukların kalıcı çözümü her zaman sermayenin artırılması yoluyla yapılmamaktadır. İlk etap mevcut risk sitemlerinin güçlendirilmesi hedeflenmelidir. Bunlar zaman alacağı için, sermayenin artırılması geçici bir tedbir olarak kullanılabilir. Bu ilkenin asıl amacı, mevduat sahiplerine ve finansal sisteme olan riskin sınırlandırılabilmesi için bankanın sermayesindeki potansiyel aşınmanın mümkün olduğunca erken belirlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınmasıdır.

Denetim otoritesini gözden geçirilmesi yaklaşımı, bankaların risk yönetimi sistemlerinin gelişmesine katkı sağlayacağı gibi risk odaklı denetimin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayacaktır. Bunun yanı sıra yasal sermaye ile ekonomik sermaye arasındaki farkı azaltacak kısmen birbirine yaklaşıacaktır. Ekonomik sermaye bankanın faaliyetlerinden kaynaklanabilecek potansiyel (beklenmeyen) kayıplara karşı tampon görevi görmesi için ayrılan sermayeyi ifade etmektedir. Yasal sermayenin seviyesi düzenleyici otorite tarafından tanımlanmaktadır. Belirlenen seviye ile finansal sistemin sağlığı ve mevduat sahiplerinin korunması amaçlanmaktadır. Halbuki ekonomik sermaye risklerin toplulaştırılması eğiliminin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve farklı tipteki riskleri tek bir ölçütle ifade etmeye çalışan bir yaklaşımdır. Ekonomik sermaye yaklaşımının bankaya katma değer yaratan iş alanlarının belirlenmesine yardımcı olmak suretiyle, hissedarların/ yatırımcıların bilgi ihtiyacını karşılamaya, Basel II'ye ve ihtiyati düzenlemelere uyumun gerçekleşmesine yardımcı olması beklenmektedir. Bir banka asgari yasal sermaye koşulunu sağlasa bile, yeterli ekonomik sermayeye sahip olmayabilir. Dolayısıyla, banka sahip olduğu toplam risklerle sermayesi arasındaki bağı iyi kurmalı ve bu bağı iyi kurulduğu resmi otorite tarafından da kabul edilmelidir. Ekonomik sermayenin belirlenmesinde bankalar çoğunlukla istatistiksel olan kendi metotlarını kullandıklarından resmi otorite açısından onay verme yükümlülüğü doğmaktadır.

1.3.3.2.2. Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilme Sürecinde Dikkat Edilecek Konular

Denetim otoritesinin gözden geçirmesi sürecinde bazı temel risklere önemle dikkat edilmelidir. Bu riskler;³⁸

Bankacılık işlemleri faiz oranı riski: Bankaların piyasa riski kapsamına giren kalemler dışındaki hesaplara ait faiz oranı riski sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında dikkate alınmama ile birlikte, iyi yönetilmediklerinde beklenmedik sermaye ihtiyacı yaratabilirler. Bu husus dikkate alınarak bankaların tüm faiz oranı risklerini hesaplayarak sermaye ihtiyaçlarını tespit etmelidirler.

Operasyonel Risk: denetim otoritesi, benzer bankaların operasyonel risklere karşı belirlediği sermaye ihtiyacıyla karşılaştırarak bankaların operasyonel riskler için ayırdığı sermaye miktarına müdahale etme yetkisine sahiptir.

Kredi Riski: Bankalar içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımın asgari gereksinimlerinden olan kredi riski stres test sonuçlarını karşılayacak yeterli sermayeyi sağlayacaktır. Düzenleme, bankaların sermaye gereksinimlerini azaltmak amaçlı olarak kredi riskini; teminat, garanti veya kredi türevleri ile değiştirmelerine olanak tanımaktadır. Bankalar, kredi risklerini azaltmak için kredi riskini azaltıcı teknikler kullanırken, yeni riskler ortaya çıkarabilir. Denetim otoritesinin ilgileneceği bu riskler yasal risk, dökümantasyon riski veya likitide riskidir.

Denetçiler, bankalardan bu riskleri kontrol altında tutmalarını isteyeceklerdir. Gerekli durumlarda bazı düzenlemeler ve bu risklere karşı ilave sermaye bulundurmalarını bankalardan isteyebileceklerdir.

1.3.3.3. Yeni Sermaye Standardının Üçüncü Ayağı: Piyasa Disiplini

Yeni düzenlemenin üç ayağının sonuncusu olan piyasa disiplinin genel olarak amacı bankaların daha şeffaf olması özelliğine dayanmaktadır. Bunun yanı sıra bilgi açıklama

³⁸ Babuşcuoğlu, a.g.e., s.291

standartlarını geliştirerek bilgi saklamaya gerek kalmadan, bankaların yeterli sermaye tutmasında piyasa katılımcılarının rolünü arttırmaktır.³⁹

Piyasa disiplini ilk iki dayanağın tamamlayıcısı niteliğindedir. Bilindiği gibi bankalar karşılaştıkları risklere karşı özel yaklaşımlar ve metodolojiler kullanmaktadırlar. Bu nedenden dolayı komite, kamuya açıklama yapılmasının, piyasayı bankanın riskleri ile ilgili bilgilendirmede etkin bir araç olduğuna inanmaktadır.

Piyasa disiplini sağlama amaçlı açıklamalar istisnai durumlar dışında 6 aylık periyotlarda kamuya açıklanmalıdır. Genel bir özet sağlayan, bankanın risk yönetim amaç ve politikaları ile ilgili raporlama sistemleri ve tanımlamalar konularındaki konularında ki niteliksel açıklamalar yıllık olarak da yapılabilecektir. Yüksek risk duyarlılığının tespit edilmesi, sermaye piyasalarında daha sık raporlama eğilimi durumlarında büyük bankalar birinci kuşak sermaye, genel sermaye yeterlilik rasyosu ve bileşenlerini 3'er aylık dönemlerde açıklamalıdır. Ayrıca, kısa sürede değişim eğilimi gösteren bilgilerde üç ayda bir açıklanmalıdır.

Piyasa disiplini, en üst seviyede konsolide grup bazında uygulanacaktır. Grup içinde yer alan bankalar bazında ayrı ayrı açıklama yapılması zorunlu değildir. Fakat toplam ve ana sermaye rasyolarının açıklanması bu konuya istisna teşkil edecektir.

Basel dökümanının da açıklanması gereken bilgiler detaylı olarak açıklanmıştır. Bu bilgiler ana başlıklar itibariyle şunlardır;⁴⁰

- Genel niteliksel açıklamalar
- Genel niceliksel açıklamalar
- Sermayeye ilişkin açıklamalar
- Sermayeye yeterliliğine ilişkin açıklamalar
- Risk miktarı ve değerlendirilmesi
- Kredi riski açıklamaları
- Piyasa riski açıklamaları

³⁹ Delice, Güven. , A.Doğan, A.m. Uzun, Finansal Regülasyon ve Piyasa Disiplini, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, s.120-127

⁴⁰ Basel Comitte on Banking Supervision, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standarts, A Revised Framework, s.175-178

- Operasyonel risk açıklamaları
- Sermaye katılımları için açıklamalar
- Bankacılık faaliyetlerine ilişkin faiz oranı riski açıklamaları.

1.3.4. Basel II nin Yaratacağı Etkiler ve Beklentiler

1. Genel Ekonomik Etkiler

1997 Güney Asya krizi üzerine yayımlanmış çalışmalarda, uluslararası büyük bankalarca bu ülkelere akıtılan aşırı fonların yarattığı kredi patlamasını takiben ödeme kapasitesi üzerinde artan borçlar ile bankacılık sektörünün sahip olduğu kırılmalıklar ve yetersiz yönetim uygulamalarının birlikte yol açtığı “kötü bankacılık” (bad banking) uygulamaları Asya krizinin önemli nedenleri arasında gösterilmektedir.⁴¹ Yeni Sermaye Uzlaşısında, bu krizden alınmış derslerin etkisiyle özellikle uluslar arası piyasalarda çalışan büyük bankaların riske duyarlılıkları artırılarak, kötü bankacılık uygulamaları önlenmeye çalışılmaktadır.

Yeni Sermaye Uzlaşısının arkasındaki temel zorlayıcı güç, uluslar arası büyük bankalar ile G10+ ülkelerinin resmi otoriteleri olsa da, uygulamaya konulmasıyla birlikte gelişmiş ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin mali piyasaları üzerinde ciddi etkilerin ortaya çıkması beklenmektedir. Yeni Sermaye Uzlaşısının muhtemel bazı etkileri aşağıda sunulmuştur:⁴²

Ekonominin devresel hareketleri üzerine etkisi daha önce vurgulandığı üzere, Yeni Sermaye Uzlaşısında sermaye gereğinin belirlenmesi sürecinde kredi riskinin hesaplanmasında, borçluların risk ağırlıkları sahip oldukları kredi notuna bağlı olarak belirlenmektedir. Gerek standart yaklaşımlar altında bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca verilen derecelendirme notlarının gerekse bankanın içsel veri tabanlarından tahmin edilen parametrelerin ekonominin devresel hareketleri (business cycle) ile aynı yönde hareket etmesi (pro-cyclical) beklenmektedir.

Hesaplanan sermaye gereğinin devresel hareketlerle yöndeş olmasının, devresel hareketlerin hem süresini uzatacağı hem de şiddetini artıracacağı düşünülmektedir.

⁴¹ Metzger, M, “Bael II: Benefits for Developing Countries?”, BIF Working Papers on Financial Markets, 2004, no:2, s.19

⁴² Yayla ve Kaya, a. g. e., s.15

Kredi riskinin standart yöntemle hesaplanmasında kullanılacak olan ve derecelendirme kuruluşları tarafından verilen ülke/hazine notu (sovereign rating), bu kuruluşların ülkelere ilişkin bilgileri erken alamamaları sonucu piyasaları yönlendiren değil, takip eden niteliktedir. Nitekim, Asya krizinde derecelendirme kuruluşları kriz tahmininde başarısız olmuş, oldukça iyi nota sahip ülkelerde kriz yaşanmaya başladıktan sonra ülke notları indirilmiş ve bunun sonucu krizi derinleştirdikleri gerekçesiyle ciddi eleştirilere maruz kalmışlardır. Kredi notlarındaki bu gecikmeli davranışın hakim olduğu bir yapıda, varlıkların risk düzeyleri ekonominin devresel hareketlerine göre değişmekte ve buna bağlı olarak hesaplanan sermaye ise türdeş bir devresel hareket niteliği taşımaktadır; bankaların ekonominin genişleme dönemlerinde daha az sermaye tutup daha çok (aşırı) kredi açarken, daralma dönemlerinde tersini yapmaları ciddi küçülmeye neden olabilecektir. Bu durum ekonomideki daralma-büyüme (boom-bust) hareketini güçlendirmektedir. Bunun sonucu devresel hareketler hem daha uzun sürmekte, hem de dip ve tepe noktaları arasındaki fark açılmaktadır. Benzer şekilde, borçlulara ait parametrelerin banka tarafından belirlendiği içsel derecelendirme yaklaşımlarında, devresel hareketlerle yöndeşlik daha belirgin hale gelmektedir. Banka tarafından hesaplanan temerrüt olasılığının devresel hareketlerle türdeş olması sonucu, ekonominin iyi olduğu dönemlerde temerrüt olasılığı azalmakta, kötü olduğu dönemlerde ise artmaktadır. Buna bağlı olarak, bankaların sermaye gereği de devresel hareket etmektedir.

2. Finansal kriz olasılığını artırması

Yeni Sermaye Uzlaşısı bankaları piyasaya duyarlı benzer risk yönetim sistemleri geliştirmeye teşvik etmektedir. Bu sistemlerde risk dışsal bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ancak özellikle kriz zamanlarında bankaların benzer hareket etmeleri krizi içselleştirmekte ve şiddetini artırmaktadır. Örnek vermek gerekirse mali varlıkların fiyatında bir düşüş başladığında bankaların bu varlığı satmaya başlaması fiyatını daha da düşürmektedir. Bu durumda bankaların verdikleri kararlar sektörün istikrarı için olumsuz bir dışsallık yaratmaktadır. Bu bağlamda, özellikle kısa vadede piyasaya duyarlı risk yönetimi metotlarının uygulanması, sürü psikolojisi ve bulaşma etkisi piyasadaki oynaklığın ve/veya varlıklar arası korelasyonun artmasına neden olmakta ve bunun sonucu bankaların potansiyel kayıpları artabilmektedir. Bu durumun sistemik riski ve buna bağlı oluşacak kriz olasılığını artırması mümkündür.

3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Kobi'ler) Üzerine Etkisi

Yeni Sermaye Uzlaşısında kredi riskinin hesaplanmasında getirilen yeniliklerin KOBİ'lere gidecek fonun miktarını ve fiyatını olumsuz etkileyebileceği yönünde kaygılar bulunmaktadır. Basel-II'de satış cirosu 50 milyon Euro'nun altında olan şirketler KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Kredi riskinin hesaplanmasında, KOBİ'ler toplam satış cirolarına ve kullandıkları kredi büyüklüklerine göre sınıflandırılmaktadır. Bir bankadan kullandığı nakdi ve gayrinakdi kredi toplamı 1 milyon Euro'nun üzerinde olan KOBİ'ler kurumsal krediler kategorisinde yer almaktadır. Kullandığı kredi miktarı 1 milyon Euro'nun altında olmasına rağmen satış cirosu 50 milyon Euro'nun üzerinde olan şirketler ise yine kurumsal krediler altında sınıflandırılmaktadır. Satış cirosunun 50 milyon ve kullanılan kredinin 1 milyon Euro'nun altında olması halinde ise ilgili kredi perakende sınıfına girmektedir.

Standart yaklaşımda perakende kredilere %75 risk ağırlığı verilmektedir. Kurumsal krediler sınıflamasına giren KOBİ'lerin kullandıkları krediler için ise dış derecelendirme şirketlerince verilecek not, banka tarafından dikkate alınacak ve risk ağırlığı buna göre belirlenecektir. İçsel derecelendirme yaklaşımında ise, bankalarca tahmin edilen parametreler risk ağırlığının hesaplanmasında belirleyici olmaktadır. Derecelendirilmemiş KOBİ'ler ise yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Dolayısıyla, KOBİ'lere açılan kredilerin Yeni Sermaye Uzlaşısından ne şekilde etkileneceği, banka tarafından kullanılacak yaklaşıma, KOBİ'lerin satış büyüklüğüne, kullanılacak kredinin tutarına ve teminatların kalitesine göre değişmektedir. Bu çerçevede, kurumsal yönetim ilkelerine önem vermeleri, bilanço yapılarını daha şeffaf ve muhasebe standartlarına uyumlu hale getirmeleri ve güçlü mali göstergeler oluşturmaya çalışarak iyi bir derecelendirme notuna sahip olmaları KOBİ'lerin (diğer firmalar gibi) önümüzdeki dönemde krediye erişim imkanlarının temel belirleyicileri olarak görülmektedir. Ayrıca, kredi riskini azaltmakta kullanılmak üzere KOBİ'lerin kredi karşılığı gösterdikleri teminatların kalitesi de açılacak kredinin fiyatı üzerinde doğrudan etkili olacaktır.⁴³

Raporlama standartlarındaki sorunlar, denetim yetersizliği nedeniyle kayıt dışı çalışılması, kurumsal yönetimdeki eksiklikler ve mali yapılarına ilişkin sorunların KOBİ'lerin mevcut kredi kanallarına erişimlerini güçleştirdiği düşünülmektedir. Bu bağlamda yeni dönemin, KOBİ'lerin

⁴³ Sezgin, a. g. e., s.12

önemli bir kısmı için ciddi yükler getirebileceği, ancak, koşulları sağlayan ve yüksek derecelendirme notuna, düşük temerrüt olasılığına ve Basel-II’de öngörülen teminatlara sahip olanlar açısından bir fırsat olarak da değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

4. Derecelendirme Kuruluşlarına Verilen Önemin Yaratacağı Olumsuzluklar

Standart yaklaşım kullanılarak kredi riskinin hesaplanmasında gerekli olan risk ağırlıklarının tayininde borçlunun notunun dikkate alındığı daha önceki bölümlerde belirtilmişti. Bu yaklaşımın uygulanabilmesi için mevcut durumda toplam borçluların ne kadarının derecelendirme notuna sahip olduğu önem taşımaktadır. Örneğin, Avrupa’daki durumun tersine şirketlerin yaygın olarak bir kredi notuna sahip olmadığı bir yapıda doğrudan içsel derecelendirme yaklaşımlarının uygulanması daha anlamlı bulunmaktadır.

Ancak, söz konusu yaklaşımların uygulanmasının özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından daha zor olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca, standart yaklaşımda B-’nin altında derecelendirilmiş bir firmanın risk ağırlığı %150 iken, derecelendirilmemiş bir firmaya %100 ağırlık verilmesinin, riskli olduklarını düşünen firmaların not almaktan kaçınmalarına neden olabileceği düşünülmektedir. Derecelendirme kuruluşlarının firmalara muhtemel notlarını kamuya açıklanmayacak şekilde bildirmesine yönelik uygulamaların da riskli firmaları not almamaya teşvik edebileceği düşünülmektedir.

Derecelendirilmemiş firmalara %100 ağırlık verilmesinin özellikle KOBİ’lerin finansman faaliyetlerini artırmamaya dönük olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, kredi notunun büyük firmalar için zorunlu tutulabileceği düşünülmektedir.

Bu notların farklı derecelendirme kuruluşları arasında tutarlı olması güvenilirlik açısından önem taşımaktadır. Derecelendirme şirketlerinin artan potansiyel talebi kendilerine çekmek üzere “iyi” not vermek için gerçekteki derecelendirme notlarını abartmaları gibi çeşitli politikalarla güvenilirliği sarsmaları ve artan talebi karşılayabilecek sayıda derecelendirme firmasının olup olmaması, talep edilmeksizin not verilmesi, birden fazla not verilmesi, standart yaklaşım uygulamasında ortaya çıkabilecek sorunlardır.

Yapılan çalışmalarda, derecelendirme kuruluşlarınca ülke notlarındaki değişimlerin piyasa hareketlerini gecikmeli takip ettiği, tüm kredi kuruluşlarının notlarını değiştirmede yavaş davrandıkları görülmektedir²⁰. Ayrıca, özellikle Asya krizi sonrasında tüm derecelendirme kuruluşları not sistemlerini yeniden değerlendirmişlerdir. Yeni derecelendirmede kısa vadeli borçlar, bankacılık sektöründeki sistemik riskler, likidite riskine duyarlılık ve bulaşma etkisine daha büyük önem verilmeye başlanmıştır.

Derecelendirme kuruluşlarına ilişkin bu sıkıntılar içsel derecelendirme yaklaşımında bulunmamaktadır. Ancak, bu yöntemin daha önceki bölümlerde anlatıldığı gibi, hem bankalar hem de denetleyici otorite için yüksek maliyetler taşıması ve yöntemin gelişmişlik düzeyinin yüksekliği, uygun veri ve nitelikli personel ihtiyacı gibi nedenlerden dolayı gelişmekte olan ülkelerde uygulanabilmesinin orta vadede bile zor gözüktüğü görüşleri de mevcuttur.

5. OECD “Klüp Kuralı” İlkesinin Kaldırılmasının Yaratacağı Etkiler

Yeni Sermaye Uzlaşısında OECD üyesi olma avantajının kaldırılması OECD üyesi düşük notlu ülkeler aleyhine olurken, OECD üyesi olmayan yüksek notlu ülkeler Yeni Uzlaşıdan olumlu etkilenmektedir. Buna bağlı olarak, yasal sermayenin bağlayıcı kısıt olduğu varsayımı altında, ülke notları hükümetlerin uluslar arası piyasalardan borçlanma imkanlarının belirleyicisi olabilecektir.⁴⁴

6. Müşteri Piyasasının Bölünmesinin Etkileri

İçsel derecelendirme yaklaşımında düşük temerrüt olasılığına sahip müşterilerin (ülke, banka, şirket) fonlanması yasal sermaye gereğini ciddi ölçüde azaltmakta, aksi durumdaki müşterilerin fonlanmasında ise yasal sermaye gereği artmaktadır. Bu nedenle içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanan bankaların daha “kaliteli” müşterilere kredi açmak istemeleri mümkün olabilecektir. Bunun sonucunda notu düşük olan müşteriler standart metot kullanan yerli/yabancı

⁴⁴ Beşinci, Murat, “Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci”, Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar, Sayı:498, 2005, s.19

bankalar tarafından fonlanacak ve müşteri piyasası belirgin bir şekilde bölünebilecektir. Düşük notlu müşteriler, ya yüksek fonlama maliyetlerine ve muhtemelen daha düşük hizmet kalitesine katlanacaklar ya da notlarını artırma yönünde politikalara (şeffaflık, mali yapının güçlendirilmesi, iyi yönetim, raporlamanın standartlara uygun hale getirilmesi gibi) ağırlık vereceklerdir.

7. Bankalara ve Resmi Otoritelere Etkileri

Gerek bankalar gerekse denetçi otoritelerin Yeni Sermaye Uzlaşısına geçişte ciddi maliyetlerle karşılaşmaları beklenmektedir. Bu maliyetlerin Yeni Sermaye Uzlaşısının gerektirdiği bilgi teknolojilerine ilişkin donanım alımları, ilgili personelin istihdamı ve eğitilmesi gibi alanlarında yoğunlaşacağı düşünülmektedir. Örneğin, Avustralya’da ileri düzey yaklaşımların uygulanabilmesi için banka başına ortalama olarak 50 ila 100 milyon Avustralya Doları arasında bir miktarın Basel-II’ye geçiş sürecinde harcanması beklenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL STANDARTLARI VE TÜRKİYE

2. Basel I ve Basel II’nin Türkiye’ye Etkileri

Basel-I’de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün, OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “külüp kuralı (club rule)” Basel-II ile birlikte kaldırılması Türkiye gibi diğer OECD üyesi ve düşük notlu ülkeler üzerinde olumsuz etkiler yapacaktır. Türkiye borçlanmada kullandığı Basel I’in getirmiş olduğu OECD avantajını, Basel II’ye geçilmesiyle birlikte yitirmiş olacaktır. OECD üyesi olan ancak düşük rating’e sahip Türkiye’nin durumu düşünüldüğünde, yeni önerinin belkemiğini oluşturan “aktiflerin risk ağırlığının belirlenmesinde kredi değerlendirme kuruluşlarının ya da bankaların kendi derecelendirmelerinin esas alınması” uygulamasının da Türkiye’yi çok olumsuz etkileyeceği görülmektedir. Mevcut sistemde Türkiye’ye kredi kullandıran bankalar bu krediler için sıfır risk ağırlığı (Türk bankaları için ise %20) hesaplamaktayken, yeni uygulamada ağırlığı %100 olarak

hesaplayacak ve buna göre sermaye ayıracak olmaları dış borçların maliyetini yükseltici ve limitleri kısıtlayıcı bir etki yapacaktır.⁴⁵

Basel Komitesi temel konu olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve dolayısıyla da bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturmaya çalışmaktadır. Risk yönetimi kültürü oluştuktan sonra, bankacılık sistemi çok daha verimli hale gelecek, piyasanın korunması yolunda daha doğru bir yapıya bürünecek, niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında, bu sorun risk yönetimi tarafından hızlı bir şekilde teşhis edilebilecektir.⁴⁶

Basel II ile birlikte diğer firmalar gibi bankalar da sermaye durumlarını yeniden gözden geçirmek zorundadırlar. Eğer bankalar, Basel II önerisinde açıklanan gelişmiş metodları, risklerinin ölçümünde kullanmıyorsa, bankaların sermaye ihtiyaçları katlanarak artacaktır. Bunu da firmalara kullandırdıkları kredi maliyetlerine yansıtacaklardır. Türkiye ekonomisi ve benzeri ekonomiler için KOBİ'lere yaklaşım çok önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye ekonomisinde KOBİ'lerin yeri ve önemi kayda değer bir oranda fazla olduğundan, bu kuruluşların Basel II'ye geçmeden önce bir takım hazırlıkları yerine getirmeleri gerekmektedir. Basel Mutabakatı'nın getirdiği düzenlemelerin 2006 yıl sonunda yürürlüğe girmesi planlandığından, bankalar ve KOBİ'ler değişim amacıyla yatırım yapmaya başlamak için mutabakatın tamamlanmasını beklemek yerine, proaktif davranarak nerede eksiklikleri bulunduğunu analiz etmeli ve kritik planlarını hazırlamalıdır.

Basel II ile birlikte bankaların kredi kullanırken bu kredinin firmaya yansıtılacağı maliyeti hesaplamak için kullanacağı yöntemlerden biri olan Standart Yöntem altında, bankaların bir firmanın kredisi için ayrılması gereken sermayeyi tespit ederken firmayı "perakende" ya da "kurumsal" olarak sınıflaması gerekmektedir. Bankalar kurumsal portföydeki firmalar için bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş kredi notu ile belirlenen kredi değerliliğini kullanacaklardır. Perakende portföyde yer alan firmalar için ise herhangi bir dış derecelendirme notu söz konusu olmayıp, bu firmalara standart % 75 risk ağırlığı uygulayacaklardır.

⁴⁵ Lastra, Rosa Maria, " Risk-Based Capital Requirements and Their Impact Upon the Banking Industry: Basel-II and CAD III" , Journal of Financial Regulation and Compliance, Volume:12 Number:3, Ağustos 2004, s.230

⁴⁶ Özdemir, a.g.e, s.46

Mevcut sistemde (Basel I), özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda % 100 risk ağırlığına sahipken, Basel II'deki standart yöntem altında kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı firmaların kredi notuna bağlanmıştır.

Mevcut uygulamadan farklı olarak, yeni öneri paketi (Basel II) bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodunu geliştirmiştir. Belirli bir geçiş aşamasından sonra, bankalarca bu metodun uygulanması önerilmektedir. İçsel Derecelendirme Yöntemini kullanacak bankalar kendi risk değerlendirmelerine göre varlıklarına risk ağırlığı saptayabilecekleri için sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır. Bu nedenle İDY'da banka kendi içsel derecelendirme kriterlerine göre firmaları değerlendirdiği için sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında riske karşı duyarlılık standart yaklaşımına göre daha yüksektir.⁴⁷

Türkiye ile ilgili diğer beklentiler aşağıda özetlenmiştir:

Türk bankalarının kendilerini uluslararası sermaye piyasalarında dezavantajlı durumda bulmamaları için, yeni kuralları uygulamaları büyük önem taşımaktadır. Derecelendirme kuruluşlarının bankaların yeni uygulama altında nasıl bir görünüm sergilediğine önem vereceği düşünülmektedir.

Türk firmalarının büyük çoğunluğunun uluslararası kuruluşlardan kredi notu bulunmaması nedeniyle, bankaların bu firmalara verdikleri kredilerin maliyetini oldukça artıracaktır. Birkaç büyük Türk bankasının kendi kredi notlama sistemleri bulunsa da, bunlar arasında bir standart oluşmamış olması da sektör genelinde uygulamaya geçişi zorlaştırabilecektir.

Türk bankalarının standart metodu olduğu gibi kabul etmeleri durumunda, şu anda %0 olan Hazine kağıtlarının risk ağırlığı en iyi senaryoda bile bundan çok yüksek olacaktır. Bu nedenle BDDK'nin Basel II'yi Komite'nin önerdiği sekliyle uygulamama ve değişik bir yorum getirme olasılığı bulunmaktadır.

⁴⁷ Yayla ve Kaya, a. g. e., s.16-18

Uluslararası bankaların 2006'da uygulamaya geçtiği, diğer bankaların bir kısmının ise şimdiden Basel II uyum süreci için özel kredi risk departmanları kurduğu göz önüne alınırsa, Türk bankalarının da en kısa zamanda Basel II'ye uyum için gerekli kredi risk modellerini oluşturmaları gerekmektedir.

Buna bağlı olarak da Türkiye düşük notundan dolayı aleyhine olacak olan Basel II'den yararlanmak için notunu yükseltme yoluna gidecektir. Bu da ekonominin ve bankacılık sektörünün gelişmesini, güçlenmesini sağlayacaktır. Bu şekilde ilerleme olduğunda ülkenin itibarı ve kredi notu zamanla artacaktır. Bunun gerçekleşmesi için tüm sektörler ve tüm firmalara önemli görevler düşmektedir. Basel I'de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunurken, Basel II ile birlikte operasyonel riskin de sermaye yükümlülüğüne ilave olmasıyla daha fazla sermaye gereksiniminin ortaya çıkması maliyetleri artıracaktır. Bu unsurları gerçekleştirmek içinde önemli alt yapıya sahip olunmalıdır. Bu yüzden Türkiye'deki bankalar daha fazla efor sarf etmelidirler.

2.1. Basel II'nin Uluslararası Ekonomi'lere ve Uluslararası Bankacılık Sistemi'ne Etkileri

Ülkemizde fiilen 2008 yılında yürürlüğe gireceği deklare edilen Basel II Sermaye Uzlaşısı, kapsamı ve içeriği dikkate alındığında, bankacılık faaliyetleri ile bu faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi konusunda şimdiye kadar yürütülen en kapsamlı uluslararası proje niteliğindedir.

Basel II'ye yönelik hazırlıkların yapılması ve 2007 yılından itibaren uygulamanın başlatılması, uluslararası mali piyasaların denetimi ve gözetiminde şeffaflığı artırarak fon akımının sağlam temeller üzerinde gerçekleşmesine yol açacaktır. Bu durum, orta ve uzun vadede ulusal ekonomilerde istikrarın sağlanması, güçlü bir mali sistemin yaratılması ve uluslararası piyasalarda yaşanabilecek sistematik finansal risklerin yayılmasının önlenmesi, etkilerinin azaltılması açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Uluslararası bankacılık sistemi için Basel II, sermaye ihtiyacının azaltılması, daha iyi risk yönetimi, denetim otoritesi ile olan ilişkilerin artması, kredi değerlendirme kurumları tarafından daha iyi algılanma gibi fırsatlar ile birlikte yeni sistemlerin kurulması, veri toplama ve sistem geliştirme ile nitelikli eleman yetiştirme gibi maliyet unsurlarını da beraberinde getirmektedir.

Bankaların sermaye yeterliliklerini aktifin niteliğine göre belirleyecek olmaları, toplam aktiflerin genişletilmesi konusunda bankaları daha özenli karar vermeye yöneltecek olup, banka aktiflerindeki büyümenin yavaşlaması ve sınırlanması ile aktifler içerisinde önemli bir bölümü oluşturan kredi arzının daralması sonucunu ortaya çıkarabilecektir. Özellikle, ekonomik büyümelerini büyük ölçüde dış kaynaklı finansmana bağlayan, gelişmekte olan ülkelerin uluslararası para ve sermaye piyasalarından yapacakları borçlanmalarda, fon maliyetlerinin artması beklenmektedir.⁴⁸

Ülkeler arasında regülasyon çalışmalarından doğan avantajlar söz konusu olabilecek, bu da rekabet şartlarını etkileyebilecektir.

Standart yaklaşımda alacağın risk ağırlığı, dışsal derecelendirme kuruluşları tarafından borçlulara verilecek derecelendirme notlarına bağlı olarak belirlenecektir. Bu nedenle, derecelendirme şirketlerine olan talep artacak ve konu ile ilgili yeni düzenlemelerin yapılması gerekecektir. Derecelendirme kuruluşlarının etkin ve sağlıklı işlerliği, bankacılık enformasyonunun merkezileştirilip, gereken veri akışının sağlanabilmesi ile mümkün olacaktır.

Basel I çerçevesinde, ülkelerce temin edilecek kredilerin risk ağırlıklarının hesaplanması ile ilgili olarak, geçerli olan OECD üyeliği ayrıcalığı ortadan kalkacak. Basel II'de standart yaklaşımın uygulanması halinde dış derecelendirme şirketlerinin vereceği derecelendirme notları kullanılacaktır.

Basel II, birçok ülkenin yasal süreçlerinde değişiklikler yapılmasını gerektirecektir. Denetim otoriteleri, söz konusu değişikliklerin kapsamını, izlenecek usulleri ve bu değişikliklerin yürürlüğe konulmasında uyulacak süreyi göz önünde bulundurma ihtiyacı duyacaktır.

Sektördeki en güçlü ve güvenilir bankalar, aktif büyüklüğünün yanı sıra sermaye yeterliliği oranı ile ölçülmektedir. Bu durum, sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacak gelişmiş ülke bankalarının gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarla

⁴⁸ Metzger, a.g.e., s.12-15

birleşmeleri, onları satın almaları şeklinde yaşanacak bir konsolidasyon sürecini teşvik edebilecektir.

İştirakleri vasıtasıyla gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren uluslararası bankaların içsel derecelendirme yaklaşımına geçişi nispeten kolay olacağından, mali kalitesi yüksek olan müşterilere yoğunlaşabileceklerdir. Ulusal bankaların ise, standart yaklaşımlarla daha düşük dereceli ve daha yüksek riskli müşterilere hizmet etmek durumunda kalarak, daha yüksek risk ve daha düşük kar marjı ile çalışmalarını beklenmektedir.

Sermaye yeterliliğinde aktiflerin farklı risk ağırlıkları ile değerlendirilmesi, bankaları aktif yönetimlerinde yeniden strateji belirlemeye yöneltecektir. Bankaların, riskli aktiflerinin getireceği sermaye yükünü azaltmak amacıyla aktif yatırımlarını ve bankacılık hizmetlerini artırmaya ve çeşitlendirmeye yönelmeleri beklenmektedir.

2.2. Basel II'nin Türk Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi'ne Etkileri

Basel II'nin Türk Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemine etkileri aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir.

- Basel II ile birlikte ülkelerin OECD üyesi olup olmamaları herhangi bir önem arz etmeyecek, standart yaklaşımın kullanılması ile birlikte ülkelerin uluslararası derecelendirme kuruluşlarından alacakları derecelendirme notları, hazine ya da merkez bankalarından olan alacakların risk ağırlığını belirleyecektir. Ülkemiz hazinesinden ya da merkez bankasından olan Türk Lirası cinsinden alacaklar, anılan alacakların aynı para cinsinden fonlanması ve ulusal denetim otoritesinin uygun görmesi kaydıyla, BDDK'nın tercihleri çerçevesinde yüzde 0 risk ağırlığı ile, yabancı para cinsinde olan alacaklar ise, ülkemizin derecesine karşılık gelen yüzde 100 risk ağırlığı ile değerlendirilecektir. Basel II uygulamasına geçiş ile birlikte, Türkiye'nin derecelendirme notunun yatırım yapılabilir seviyenin altında olması "BB-" nedeniyle Eurobond'lar ve yabancı para cinsinden iç borçlanma senetleri için yüzde 8 oranında yasal sermaye yükümlülüğü söz konusu olacaktır. Dolayısıyla Hazine, bugünkü fiyatlardan daha yüksek bir maliyetle yabancı para cinsinden tahvil ve bono ihracı yapmak durumunda kalabilecek ve bunları satın alanlar sermaye yeterliliğinde bugünkünden daha fazla bir yükümlülüğe karşılaşılabileceklerdir. Ancak Basel II'nin uygulanacağı tarihte, Türk Hazinesi'nin kredi derecelendirme notunun yatırım

yapılabilir olarak ifade edilen “BBB-” kademesini aşması halinde yabancı para cinsinden kamu kağıtlarının tabi olacağı sermaye yükümlülüğü yarı yarıya azalarak yüzde 100’den yüzde 50’ye düşebilecektir.⁴⁹

- Basel II’nin uygulanması ile birlikte bankaların, risk ağırlığı nispeten düşük olan müşterilere yöneleceği, buna bağlı olarak kredi portföy dağılımında farklılaşma yaşanacağı beklenmektedir. Örneğin,
 - Konut amaçlı gayrimenkul ipoteği karşılığı verilen konut edindirme kredilerinin, Basel II standart yaklaşımında yüzde 35 risk ağırlığına tabi olması ve ileriki dönemlerde ipotek belgelerinin likiditesinin sağlanabilecek olması,
 - Perakende kredilerde yüzde 75 risk ağırlığının kullanılmasının mümkün kılınması nedeniyle, anılan portföyler lehine, bankacılık sektöründeki kredi tercihlerinde farklılaşma olması beklenmektedir.
- Yeni piyasa dengesinde, Basel II’ye uyum sağlayan bankaların piyasa değeri daha da artacak, fon sağlayıcıları tarafından bu durum dikkate alınacaktır. Diğer bir deyişle, Basel II sürecinde denetim faaliyetlerinin etkinlik kazanması ve piyasa disiplini sayesinde yatırımcıların ülkemiz mali sistemine güvenleri daha da artacak, bu sayede sektöre daha fazla fon ve kaynak girişi sağlanabilecektir.
- Basel II’ye geçiş, Türk bankacılık sektöründe konsolidasyon eğilimini artırarak, uluslararası mali sektörlerle entegrasyonu ön plana çıkaracaktır.
- Basel II’ye göre kredi riskinin ölçümü standart yaklaşım ile başlamakta, standart yaklaşım ise tamamen rating kuruluşları tarafından verilen derecelendirme notlarına dayanmaktadır. Bu durum, ülkemiz açısından yeni bir sektörün ortaya çıkacağı sinyalini vermektedir. Bunun temel nedeni, Basel II’ye geçiş ve hazırlık dönemi boyunca standart yaklaşımın kullanılmak durumunda olunması ve standart yaklaşımın derecelendirme notları olmaksızın etkin bir biçimde uygulanamaması olarak özetlenebilir. Ülkemizde halihazırda rating kuruluşlarının yapılanmasına yönelik sadece SPK tarafından 4 Aralık 2003 tarih ve

⁴⁹ Weder, Beatrice ve Michael Wedow, “Will Basel II Affect International Capital Flows to Emerging Markets?” OECD Development Centre Technical Papers, 2002 s.27

25036 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan ‘‘Sermaye Piyasasında Derecelendirme Faaliyeti ve Derecelendirme Kuruluşlarına İlişkin Esaslar Tebliği’’ mevcuttur.

27 Avrupa Birliği üyesi ülkenin 25’inde tüm Avrupa bankaları ve yatırım firmaları (10.234 banka ve 1.723 yatırım firması), sermaye yeterliliklerinin ölçümünde 2007 tarihinden itibaren Avrupa Birliği Sermaye Direktifleri hükümlerini uygulamaya başlayacaklardır. Düzenleme, bankaların aracı kurumların sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına ilişkin hükümleri içermekte olup, Basel II hükümleri ile büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Bu nedenle, ülkemizde 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla Avrupa Birliği tam üyelik müzakere sürecinin başlamış olması ve AB Komisyonu tarafından çıkarılan düzenlemelerin AB adayı olan ülkemiz için yasal düzenleme kapsamında olacağı dikkate alınmalıdır.

BDDK tarafından, 30 Haziran 2003 tarihli veriler baz alınarak yapılan Sayısal Etki Çalışması, QIS TR (Quantitative Impact Study) sonucunda, ülke ekonomisi ve mali sektör oyuncularını için aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır.⁵⁰

- Standart yaklaşımın Basel I’e kıyasla riske daha duyarlı yapısı nedeniyle, bankalar için ek sermaye gereksinimi ortaya çıkabilecektir.
- Bankalar, kredi verirken daha seçici olacaklarından kısa vadede kredi hacimlerinde bir daralma söz konusu olabilecektir.
- Bankacılık sistemi için sağlıklı ve detaylı veri elde etmek daha önemli hale gelecektir.
- Bankalar, risk yaratıcı işlemleri yaparken, riski azaltacak teminatlara ilişkin politikalarını yeniden düzenleme yoluna gidebileceklerdir.

2.3. Türkiye’de Basel Standartları’na Uyum İçin Yapılan Düzenlemeler

Son yıllarda Türk bankacılık sektöründe bir çok sorun yaşanmış, önemli gelişmeler meydana gelmiş ve bu gelişmelerin bir sonucu olarak bankacılık sistemi büyük oranda değişmiştir. Bankacılık sektöründe uluslararası gelişmelere paralel olarak, başta sektörün gözetimi ve denetimi gibi çeşitli alanlarda düzenleme yapılması zorunlu hale gelmiştir.

⁵⁰ BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s.16

Ülkemizde risk yönetimi sürecinin kronolojik gelişimi ve Basel II kriterlerine uyum sağlanabilmesi için yapılan düzenlemeler aşağıda belirtilmektedir.

08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, bankaların karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemeyi amaçlamaktadır.⁵¹

31.01.2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”in amacı, bankaların mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı konsolide ve konsolide olmayan bazda yeterli düzeyde öz kaynak bulundurmalarının sağlanmasıdır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 30 Mayıs 2005 tarihinde “Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Geçişine İlişkin Yol Haritası” açıklanmıştır. Buna göre; bankaların maruz kaldıkları risklerin daha sağlıklı olarak ölçülebilmesi amacıyla iş kollarının Basel II’ye göre tanımlanması ve tesisi çalışmaları kapsamında bankaların hesap ve kayıt düzenlerinde değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

2.3.1. Türkiye’deki Bankaların Kredi Not Durumu

Türkiye’de faaliyet gösteren 48 bankadan, 17 banka ve 3 ÖFK’nun uluslararası derecelendirme kuruluşlarından kredi notunun bulunmadığı görülmektedir. Bu bankalardan 10 tanesi kalkınma ve yatırım bankası, 3 tanesi özel, 1 tanesi TMSF ve 3 tanesi de yabancı banka statüsündedir. Bu bankaların toplam aktifler içindeki payı, Aralık 2004 itibarıyla, %19’dur.⁵²

7. Tablo 2.1 Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Kredi Notu Durumu

Özel	5 S&P	15 Fitch	10 Moody’s	3 Derecesiz	18 Toplam
Yabancı Kamu	8 1	10 3	9 2	3 0	13 5

⁵¹ “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesinde ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ” www.rega.com.tr Erişim:Nisan 2006

⁵² Yayla ve Kaya, a. g. e., s.41

Kalkınma	1	2	0	10	13
ÖFK	0	2	0	3	5
TMSF	0	0	0	1	1
Toplam	15	32	21	20	53

Kaynak:BDDK (2006)

Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı bankaların derecelendirme (rating) notları rakamlandırılmış sistemde 15 ve üzerindedir

8.Tablo 2.2 Derecelendirme Notlarının Rakamsal Dönüşümü

S&P	Fitch	Moody’s	Rakamsal Karşılığı
AAA	AAA	Aaa	21
AA+	AA+	Aa1	20
AA	AA	Aa2	19
AA-	AA-	Aa3	18
A+	A+	A1	17
A	A	A2	16
A-	A-	A3	15
BBB+	BBB+	Baa1	14
BBB	BBB	Baa2	13
BBB-	BBB-	Baa3	12
BB+	BB+	Ba1	11
BB	BB	Ba2	10
BB-	BB-	Ba3	9
B+	B+	B1	8
B	B	B2	7
B-	B-	B3	6
CCC+	CCC+	Caa1	5
CCC	CCC	Caa2	4
CCC-	CCC-	Caa3	3
CC	CC	Ca	2
C	C	C	1

SD	DDD		0

Kaynak:BDDK (2006)

Üç derecelendirme kuruluşu arasında notları değişmekle birlikte Türk bankalarının Moody's tarafından verilen notlarının daha düşük olduğu dikkat çekmektedir.

9.Tablo 2.3 Not Durumuna Göre Bankaların Dağılımı

Rakamsal Not	Derecelendirme Kuruluşlarına Göre Banka Sayısı			Toplam
	S&P	Fitch	Moody's	
6	0	3	0	3
7	2	4	13	19
8	0	3	0	3
9	5	13	0	18
15	1	1	0	2
17	1	2	1	4
18	5	3	3	11
19	1	2	3	6
20	0	1	1	2
Toplam	15	32	21	

Kaynak:BDDK(2006)

Aşağıdaki tabloda Türkiye'de faaliyet gösteren ve bir uluslararası derecelendirme kuruluşundan notu olan bankaların gruplar itibarıyla ortalama derecelerinin rakamsal karşılıkları sunulmaktadır. Tabloya göre, yabancı bankalar grubu dışındaki banka grupları, borç veren bankaların, standart yaklaşımları kullanmaları halinde, Yeni Sermaye Uzlaşısına göre %100 risk ağırlığına tabi tutulacaktır.

10. Tablo. 2.4 Türkiye'deki Bankaların Ortalama Derecelerinin Rakamsal Karşılığı

	S&P	Fitch	Moody's
Kamu	7	9	7
Özel	9	8	7
Yabancı	18	17	17
Kalkınma-Yatırım	9	9	-
ÖFK	-	8	-

Kaynak:BDDK (2005)

Yeni Sermaye Uzlaşısında kredi riskinin standart yöntemle göre hesaplanmasında hükümet portföyünde yer alan yabancı para (YP) kamu menkul kıymetleri ülke notuna göre risk ağırlığına tabi olmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin kredi notu BB+ ile B diliminde yer aldığı için risk ağırlığı %100'dür.

2.4. Temel Ekonomik Göstergeler ile Türk Bankacılık ve Diğer Ülke Sistemlerinin Karşılaştırılması

Bu kısımda Türkiye ve diğer farklı ülke ekonomilerinin ve bankacılık sektörlerinin son yıllara ait genel göstergeleri ile bilanço ve gelir tablolarına ait rakamlar esas alınarak elde edilen grafikler yardımı ile karşılaştırılacak ve rasyo analizleri yapılacaktır.

Bankaların bilanço ve gelir tablolarının analizinde kullanılan oranlar iki temel özellik taşımaktadır. Bunlardan birincisi; sektör içi değerlendirme yapabilme özelliğidir. İkincisi ise; bu analizin diğer ülkelerdeki benzer oranların karşılaştırılması, sektörel mali bünye ve faaliyetlerin etkinliği hakkında uluslararası düzeyde değerlendirme imkânı vermesidir. Bu avantajlarına rağmen karşılaştırmalı rasyo analizi yöntem olarak iki yönden zayıf kalmaktadır. Birincisi, incelemeye alınacak oranların seçiminde kesin bir birlik yoktur. İkinci olarak ise ülkeler arasında muhasebe ve bankalarla ilgili veri standartları tam olarak oluşturulmamıştır.⁵³

24 Ocak 1980 sonrası bankacılık sektörü ülkemizde en hızlı gelişme gösteren sektörlerin başında yer almıştır. Özellikle 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan sistematik krizler banka bilançolarında ve milli gelirden önemli kayıplara neden olmuş hatta topluca ulusal ekonomik güvenliği tehdit eden boyutlara gelmiştir.

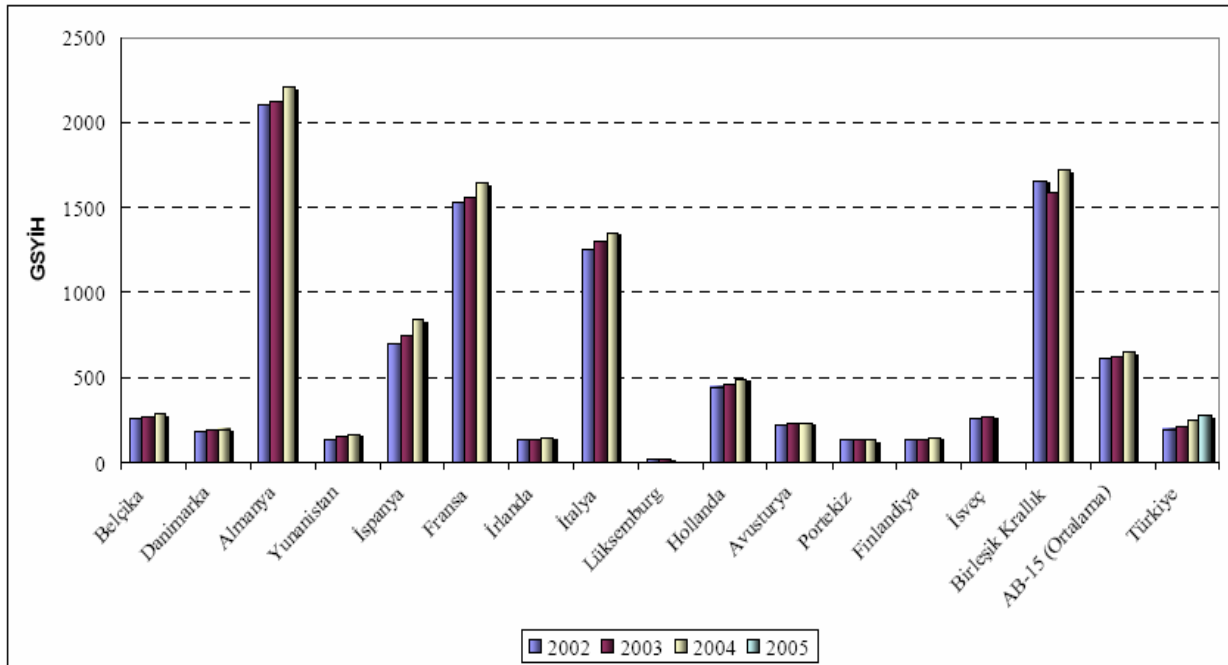
⁵³ Altunbaş, Yener, Ayhan Sarısu, "Türk Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması", TBB Yayın no:200, Ankara,1996 s.27

Krizler gerek bankacılık sektörü bilançoları gerekse de genel ekonomik göstergelerde önemli bozulmalara neden olmuştur. Son dönemde yaşanan olumlu gelişmeler neticesinde hem makro ekonomik ortamda hem de bankacılık alanında önemli ilerleme kaydedilmiş, finansal istikrar ortamına siyasi istikrarın da eklenmesiyle Türkiye ekonomisi sürdürülebilir gelişme devresine girmiştir.⁵⁴

2.4.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

GSYİH'daki değişimler ekonomik değerlendirme açısından en temel göstergelerden biridir. GSYİH'nın devamlı ve sürdürülebilir düzeyde büyümesi, gerek toplum gerekse bankacılık açısından büyük önem taşımaktadır. Yıllar itibariyle dalgalanma göstermeyen GSYİH büyüme oranları bankaların öngörülerini doğru belirleyebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra yüksek düzeydeki kişi başına GSYİH düzeyi tasarruf hacmi açısından da önemlidir.

1.Grafik 2.1. Türkiye ve Diğer Ülkelerde GSYİH (Milyar Euro)

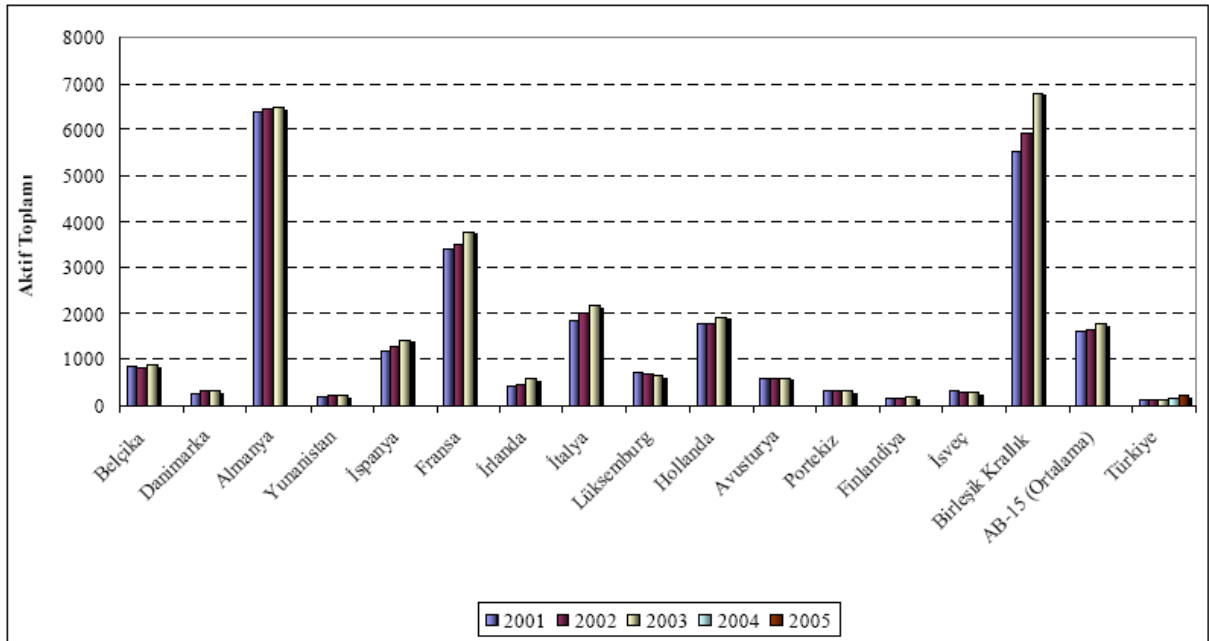
Kaynak: BDDK ARD (2005)

⁵⁴ Yetim, Sedat. ,Gülhan, Ozan,“ AB Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü”, BDDK ,ARD Çalışma Raporları, 2005/7, s.65

AB-15 ülkeleri içinde GSYİH rakamları açısından 2003 yılı itibariyle en yüksek değerleri Almanya, Birleşik Krallık ve Fransa, en düşük değerleri ise İrlanda ve Lüksemburg almıştır. 2002, 2003 ve 2004 yılları itibariyle AB-15’de GSYİH ortalaması sırasıyla 611, 620 ve 652 milyar Euro olarak gerçekleşirken, Türkiye için GSYİH 2004 yılı itibarıyla 236 milyar Euro (cari fiyatlarla) olarak kaydedilmiştir. 70 milyonluk nüfusuyla Türkiye GSYİH’sı AB-15 ülkelerinin gerisinde kalsa da büyüme trendini yakalaması sayesinde ilerleyen dönemde AB-15 ortalamasına yaklaşacağı beklenmektedir.

2.4.2. Toplam Aktif

2.Grafik 2.2. Türkiye ve Diğer Ülkelerin Aktif Toplamı (Milyar Euro)

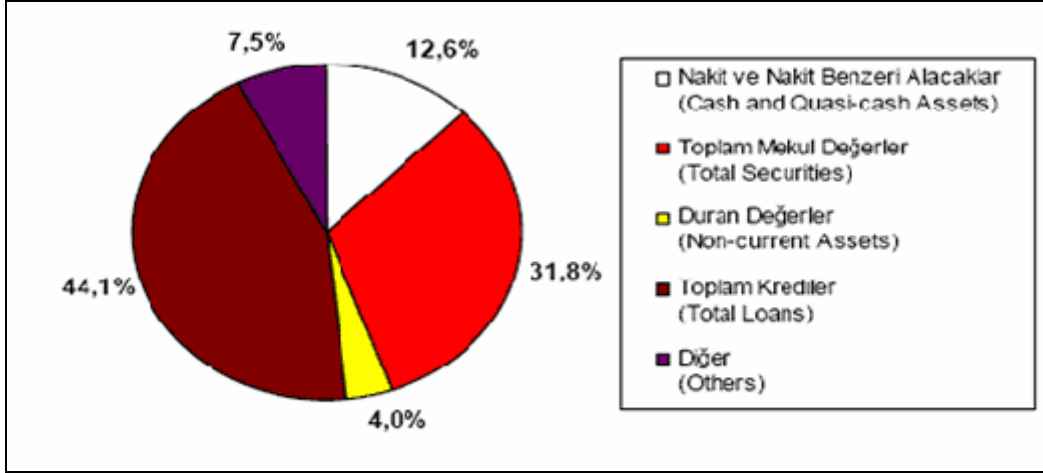

Kaynak: BDDK ARD (2005)

2006 yılı Kasım ayında 482,2 milyar YTL seviyesinde olan bankacılık sektörü toplam aktifleri, %3,6 oranında artarak 2006 yılı Aralık döneminde 499,7 milyar YTL seviyesine yükselmiştir. 2006 yılı Kasım döneminde 214,3 milyar YTL olan bankacılık sektörü toplam kredileri son bir aylık dönemde %2,2 oranında artarak 2006 yılının Aralık ayında 219,0 milyar YTL’ye yükselmiştir. 2006 yılı Kasım ayında 158,3 milyar YTL olan bankacılık sektörü menkul değerler cüzdanı da son bir aylık dönemde %0,4 oranında artarak Aralık döneminde 158,9 milyar YTL’ye yükselmiştir. Nakit değerler, merkez bankasından alacaklar, para piyasalarından alacaklar ve bankalardan alacaklar, rakamlarından oluşan bankacılık sektörü nakit ve nakit benzeri varlıklar

son bir aylık dönemde %19,2 oranında artarak Kasım ayındaki 52,9 milyar YTL seviyesinden Aralık döneminde 63,0 milyar YTL seviyesine ulaşmıştır.⁵⁵

3.Grafik 2.3 Bankacılık Sektörü Aktif Dağılımı

Kaynak: BDDK (2006)

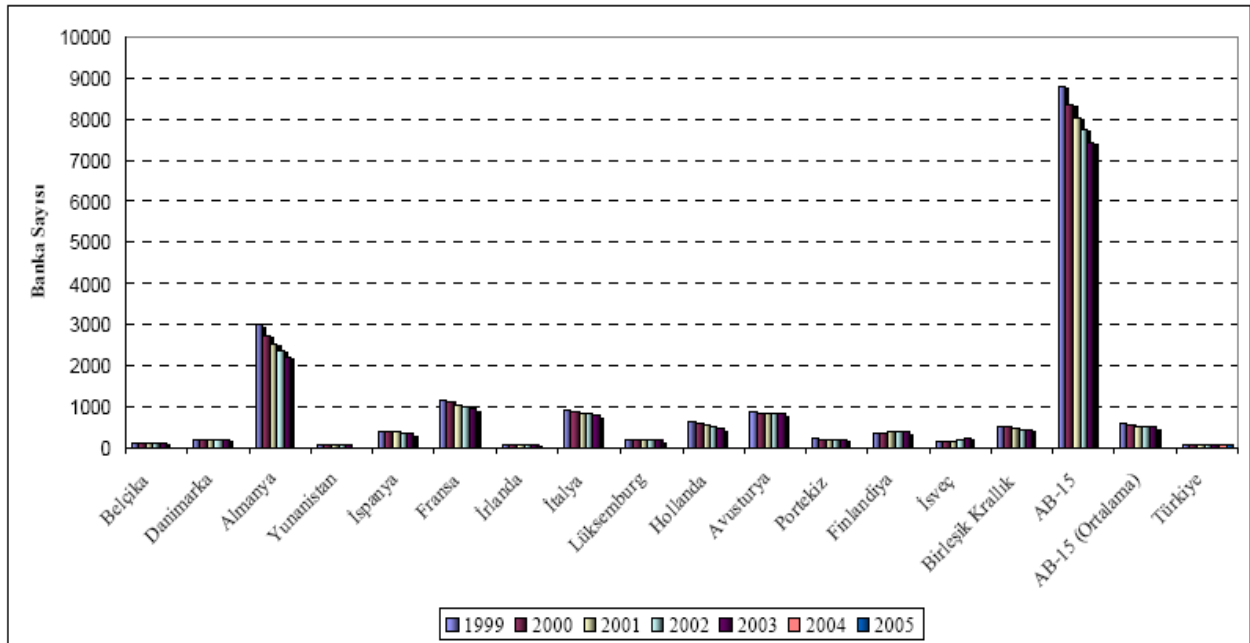
Bankacılık sektörü aktif dağılımı incelendiğinde, 2006 yılı Aralık döneminde sektörün toplam aktiflerinin %4,0'ının duran değerlerden oluştuğu görülmektedir. Nakit ve nakit benzeri varlıkların toplam bilanço içerisindeki payı incelenen dönemde, %12,6 seviyesine yükselmiştir. Kredilerin aktif toplamı içindeki payı incelenen dönemde %44,1 iken; menkul değerler cüzdanının toplam aktifler içerisindeki payı %31,8 olarak gerçekleşmiştir.

□

2.4.3. Türkiye ve Diğer Ülkelerde Banka Sayıları

⁵⁵ BDDK, Aylık Bülten, Aralık, 2006, www.bddk.org.tr Erişim: Mart 2007

4. Grafik 2.4 Banka Sayılarının Karşılaştırılması

Kaynak: BDDK ARD (2005)

2003 yılında 2.225 kredi kurumu ile Almanya ilk sırada yer alırken, Almanya'yı Fransa ve İtalya takip etmektedir. 59 banka ile Yunanistan ise son sırada yer almaktadır. 2003 yılı sonu itibariyle AB-15 ortalaması 500 kredi kurumu civarındadır. Avrupa Bankacılığında son yıllarda önemli gelişmeler ve eğilimler göze çarpmaktadır. Özellikle tek pazar ile tek para biriminin etkileri ve artan rekabetle beraber, Avrupa'daki birleşme ve devralma eğilimleri artmıştır. Yukarıdaki grafikten de izlenebileceği gibi son yıllarda banka sayısı azalmaktadır. 1999 – 2003 yılları arasında 1.400'e yakın banka, birleşme ve devralmalarla sektörden çekilmiştir. Türk bankacılık sektörü ise 47 banka ve 5 özel finans kurumu ile Yunanistan'ın gerisinde kalmaktadır.⁵⁶

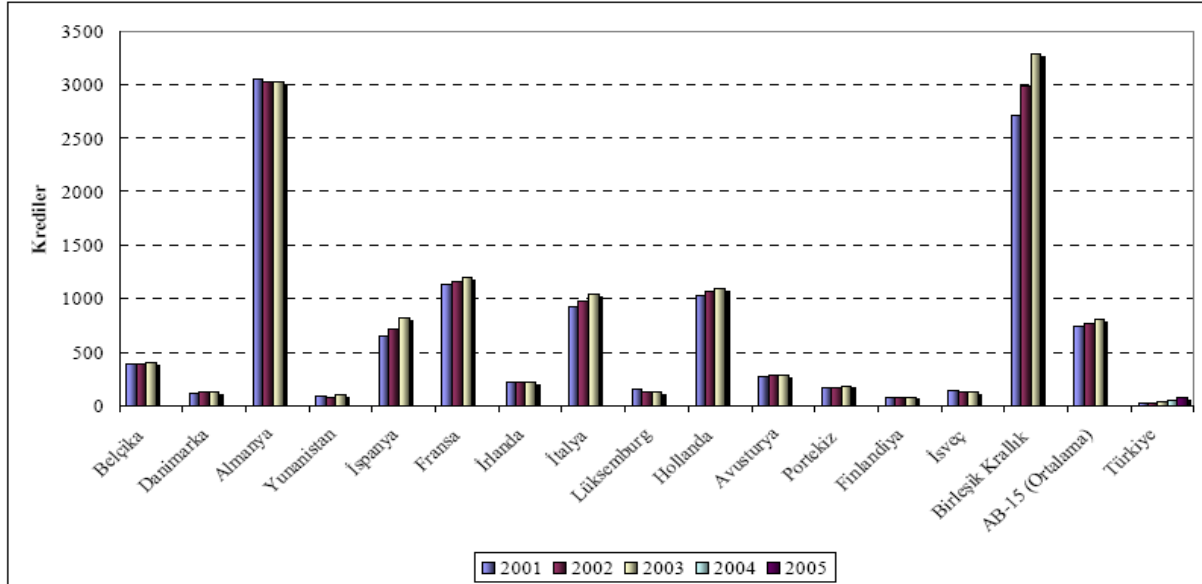
2.4.4. Toplam Krediler

15 ülke içinde 2003 yılı itibariyle 3.283 milyar Euro kredi ile Birleşik Krallık ilk sırada yer alırken, bu ülkeyi Almanya ve Fransa takip etmektedir. 81 milyar Euro ile Finlandiya son sırada yer almaktadır. Öte yandan 2003 yılında ülke ortalamaları 805 milyar Euro tutarında gerçekleşirken Türkiye 35 milyar Euro ile geride kalmaktadır.

⁵⁶ Yetim, a.g.e., s.69

Her ne kadar toplam krediler 2004 yılında 54 milyar Euro, 2005 yılı Haziran itibariyle de 75 milyar Euro tutarına yükselmişse de bankacılık kesimi bilançolarında menkul kıymetlerin ağırlığı sürmektedir (2005 Haziran itibariyle toplam aktifin % 39'u menkul kıymetlerden oluşmaktadır).

5. Grafik 2.5 Türkiye ve Diğer Ülkelerde Krediler

Kaynak: BDDK ARD (2005)

Kamunun yüksek borçlanma gereksinimi ile 2000 Kasım ve 2001 Şubat dönemlerinde yaşanan krizler dolayısıyla kaynakların önemli bir kısmı kamuya yönelmiştir. Bu nedenle de şirketler kesiminin krediye erişimi yüksek maliyetli ve sınırlı kalmış ve dışlama etkisi ortaya çıkmıştır. Ancak son dönemde bu süreç tersine dönmeye başlamıştır.⁵⁷

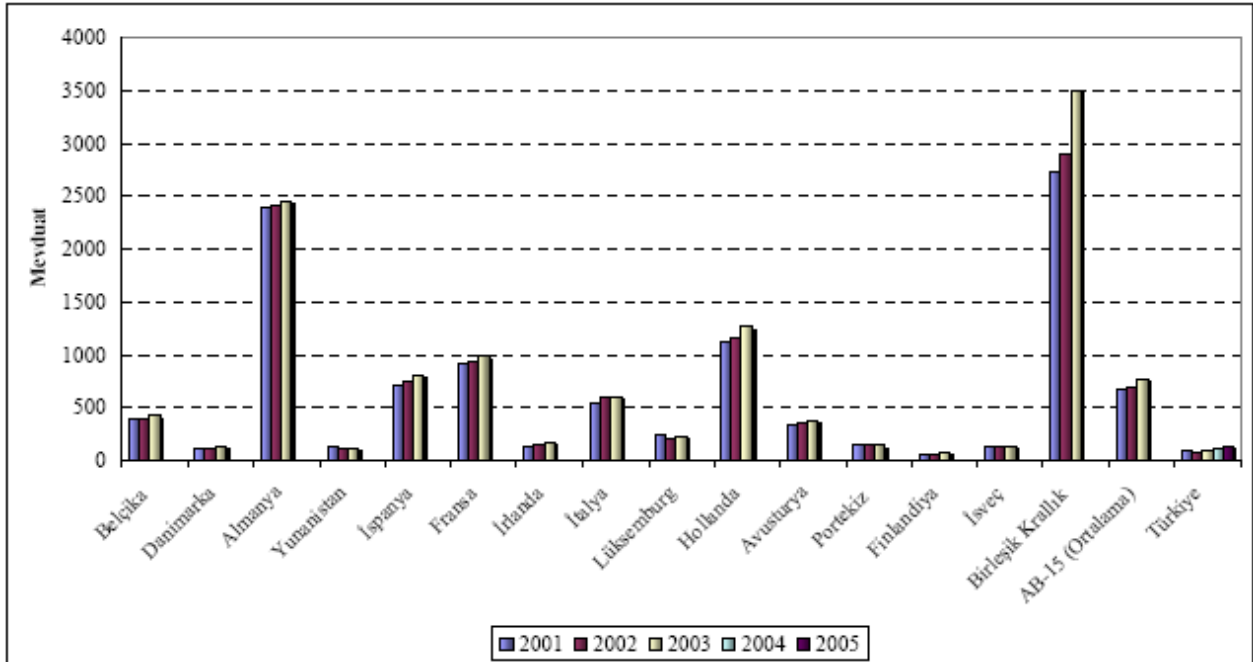
2.4.4. Toplam Mevduat

Toplam mevduat rakamlarına bakıldığında, 2003 yılı itibariyle en yüksek mevduat rakamına 3.493 milyar Euro ile Birleşik Krallık sahipken, onu Almanya ve Hollanda izlemektedir. 64 milyar Euro ile Finlandiya en düşük hacme sahiptir. Aynı yıl ülke ortalamalarına bakıldığında 755 milyar Euro olarak gerçekleşmiştir. Karşılaştırılan dönemde Türkiye'de toplam mevduat 90 milyar Euro olmuş ve Finlandiya'nın önüne geçmiştir. Türkiye, karşılaştırılan ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Şöyle ki, Türkiye'de mevduatlar 2004 yılında 104 milyar Euro, 2005 yılı Haziran itibariyle 127 milyar Euro düzeyinde gerçekleşmiştir. Mayıs 2007 itibari ile 176 milyar Euro'ya

⁵⁷ Yetim, a.g.e., s.70

ulaşmış durumdadır. Karşılaştırılan ülkelerde yıllar itibariyle düzenli bir artış göze çarparken, Türkiye’de yaşanan krizlerin de etkisiyle dalgalı bir seyir gözlemlenmektedir. Son yıllarda izlenen olumlu politikalar sayesinde artış düzgün ve istikrarlı bir hale gelmiş durumdadır.

6. Grafik 2.6 Türkiye ve Diğer Ülkelerin Toplam Mevduat Düzeyleri (Milyar Eur)

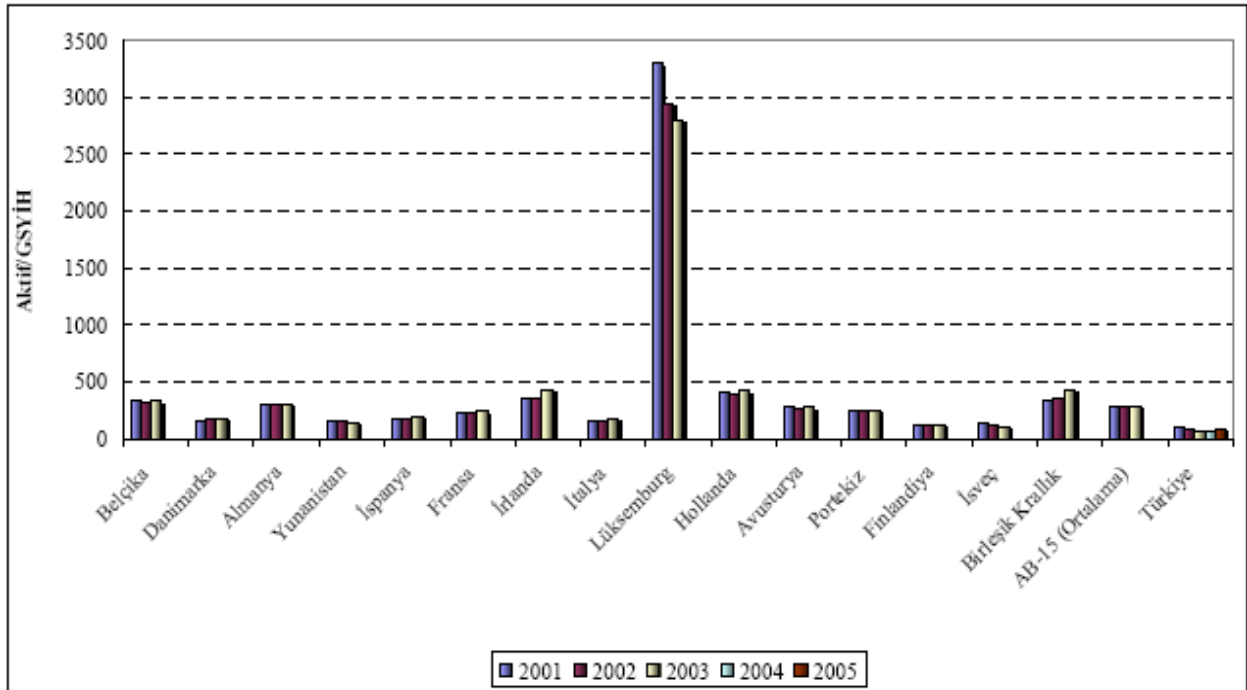
Kaynak: BDDK ARD (2005)

2.4.6. Toplam Aktif/GSYİH

Oran özellikle finans piyasalarının gelişmiş olduğu Lüksemburg, Hollanda, İrlanda, Birleşik Krallık gibi ülkelerde yüksektir. 2003 yılı itibariyle oran Lüksemburg’da % 2800’e kadar çıkarken onu Birleşik Krallık, İrlanda ve Hollanda takip etmektedir.

En düşük oran % 107 ile İsveç’te olup 2003 yılında ülke ortalamaları % 285 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2003 yılı itibariyle incelenen ülkelerde aktif toplamı GSYİH’nin 3 katına yakındır. İncelenen ülkeler ve Türkiye’de Toplam Aktif / GSYİH oranı ele alındığında; Türkiye’nin ele alınan ülkelerin ortalamasının altında kaldığı görülmektedir.

7. Grafik 2.7 Türkiye ve Diğer Ülkelerin Toplam Aktif/ GSYİH(%)

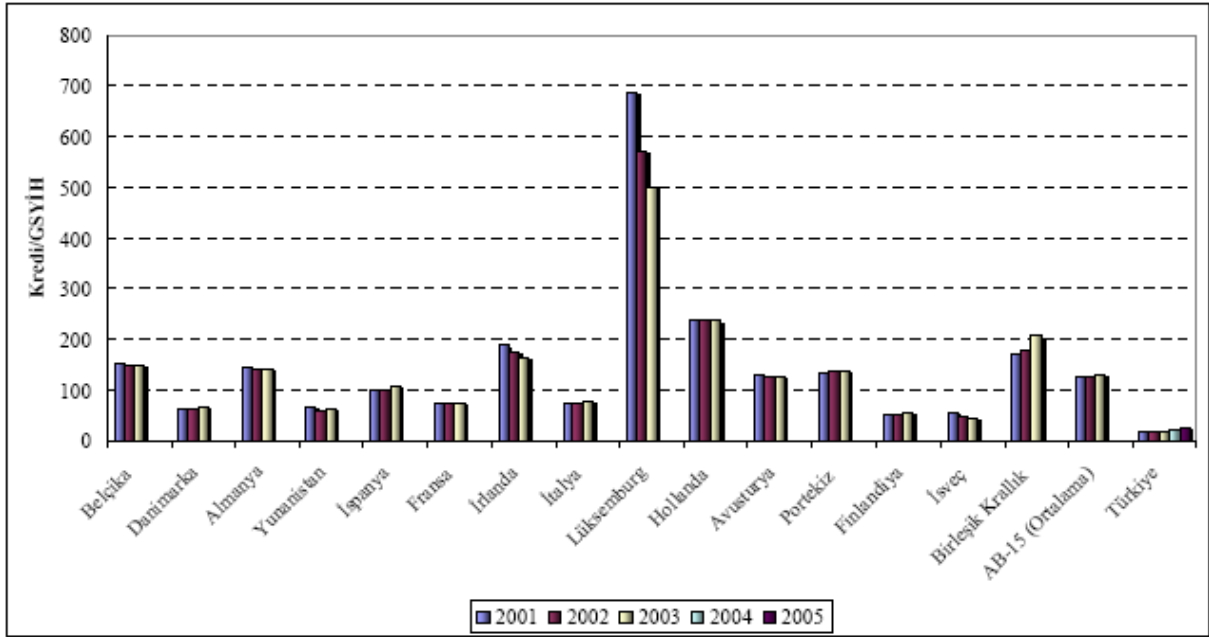
Kaynak: BDDK ARD (2005)

Türkiye’de 2001 yılında % 95’lere kadar çıkan oran, krizlerin etkisiyle düşmüş son yıllarda ise tekrar artış trendini yakalamıştır. Oran 2003’de % 69, 2004’de % 71 ve 2005 Haziran’da ise % 76 düzeyinde olup artış eğilimindedir. İlerleyen dönemlerde oranın daha da yükseleceği tahmin edilmektedir.⁵⁸

2.4.7. Toplam Kredi/GSYİH

8. Grafik 2.8 Türkiye ve Diğer Ülkelerin Kredi/GSYİH (%)

⁵⁸ Yetim, a.g.e., s.72

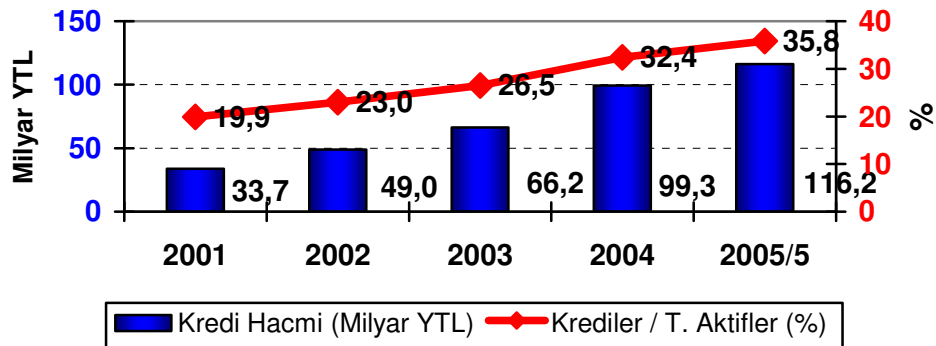
Kaynak: BDDK ARD (2005)

Krediler/GSYİH oranına bakıldığında, birçok ülkenin GSYİH tutarlarının, üzerinde kredi kullandığı görülmektedir. Grafik’de de görüldüğü gibi özellikle Lüksemburg, Hollanda ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde bu oran çok yüksektir.⁵⁹

2003 yılında ülke ortalamaları % 129 düzeyindedir. Aynı yıl ülkeler arasında en yüksek oran % 500 ile Lüksemburg’da, en düşük oran % 45 ile İsveç’te gerçekleşmiştir. Kaynakların krediler yerine, yüksek getirili ve düşük riskli kamu kâğıtlarında değerlendirilmesi, yaşanan finansal krizler gibi faktörler oranın Türkiye’de daha düşük gerçekleşmesine neden olmuştur. 2001 yılında % 20 olan oran krizlerin de etkisiyle 2003 yılında % 18’e kadar gerilemiş, 2004 yılında ise ekonominin genelindeki olumlu gidişe paralel olarak Kredi/GSYİH oranı yükselişe geçmiş ve yılsonu itibariyle % 23 düzeyine çıkmıştır. Oran, 2005 yılı Haziran itibariyle ise % 27 düzeyine çıkmış olup anılan orandaki artış trendinin kurumsal krediler yanında bireysel kredilerdeki yaşanan gelişmelere de bağlı olarak devam etmesi beklenmektedir.

⁵⁹ Yetim, a.g.e., s.73

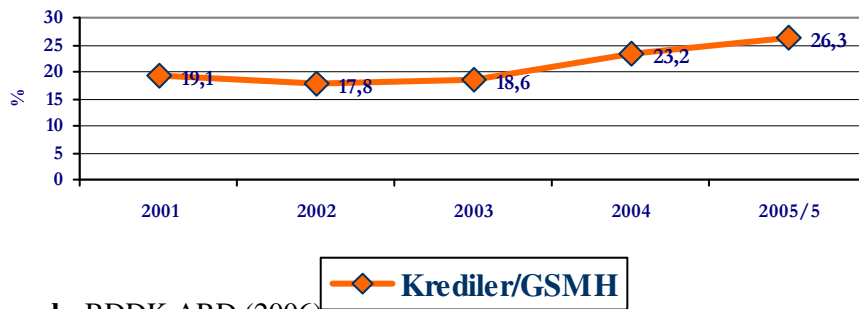
9. Grafik 2.9 Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Kaynak: BDDK (2004)

Türk bankacılık sektöründe kredi hacmi ve kredilerin bilanço içindeki payı belirgin şekilde artmıştır.

10. Grafik 2.10 Kredilerin Milli Gelir İçindeki Payı

Kaynak: BDDK ARD (2006)

Hala düşük olmakla beraber “kredi / GSMH oranı”ndaki yükselme bankacılık sisteminin kendisinden beklenen aracılık işlevini yerine getirmeye başladığına işaret etmektedir.⁶⁰

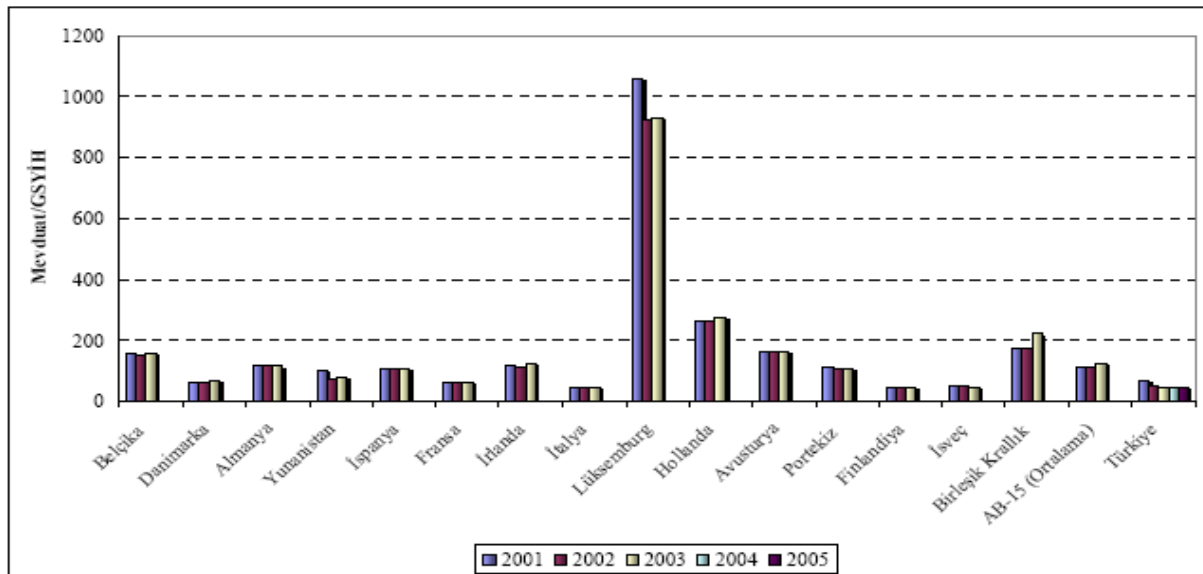
2.4.8. Toplam Mevduat/GSYİH

2003 yılı itibariyle ülkeler içindeki en yüksek oran Lüksemburg, Hollanda ve Birleşik Krallıkta gerçekleşmiştir. Aynı dönemde en düşük oran İtalya ve Finlandiya’da kaydedilmiştir. Ülke ortalamaları 2001 – 2003 döneminde % 113 – % 121 arası değerler alırken, aynı dönemde rasyo Türkiye’de % 65 – % 46 arası değerler almıştır. En yüksek oran % 930 ile Lüksemburg’da gerçekleşirken, en düşük oran % 45 ile İtalya ve Finlandiya’dadır. Türkiye henüz optimum mevduat seviyesini yakalamış değildir. Ayrıca müşteri sadakati mevcut mevduatın fiili

⁶⁰ BDDK, Türk Bankacılık Sistemi, Basın Toplantısı, 19.07.2005, www.bddk.org. Erişim: Nisan 2007

vadelerini yükseltmekle beraber hane halkının geleneksel tarzdaki elde para tutma güdülerinin devamı mevduat rakamının yükselmesini engellemektedir.

11. Grafik 2.11 Türkiye ve Diğer Ülkelerin Mevduat/GSYİH (%)

Kaynak: BDDK ARD (2005)

2004 yılı itibariyle Türkiye’de oran % 44 olmakla beraber, 2005 Haziran itibariyle % 46’ya yükselmiştir. Sürdürülebilir finansal istikrar ortamının devamı durumunda ilerleyen dönemde oranın yükselmesi beklenmektedir.⁶¹

2.4.9. Sermaye Yeterlilik Rasyosu

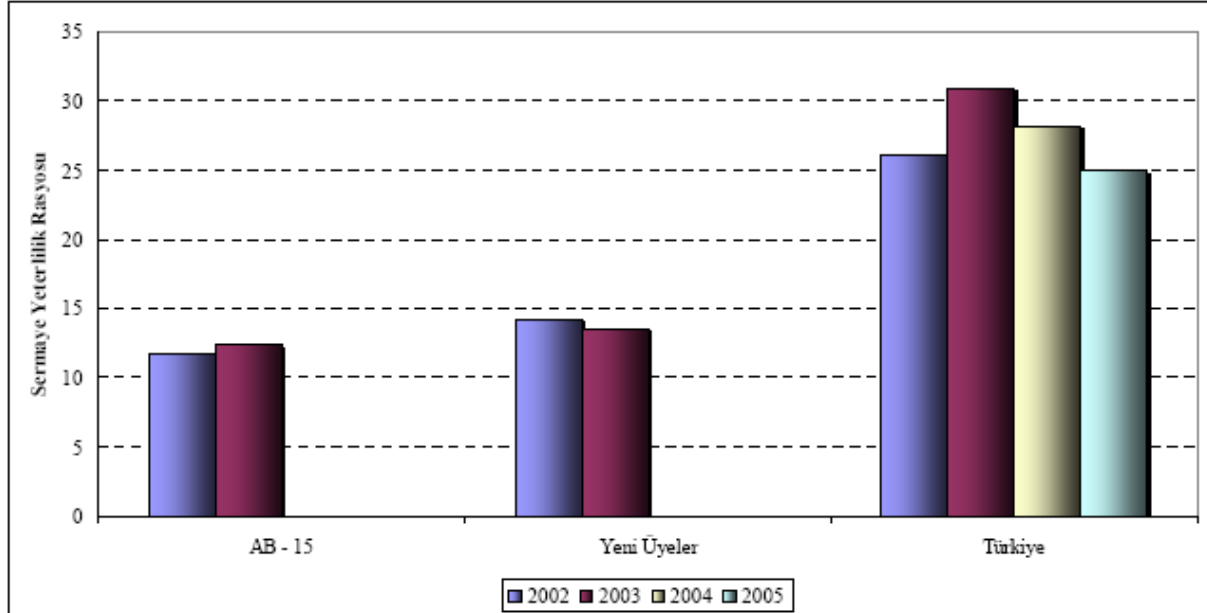
Sermaye Yeterlilik Rasyosu’nun AB-15 ve yeni üyelere kıyasla Türkiye’de çok yüksek olduğu göze çarpmaktadır. 2003 yılı sonunda AB-15 ülkelerinde oran % 12,3, yeni üyelere ise % 13,5 olarak gerçekleşmiştir.

Minimum % 8 olan oran Türkiye’de 2003 itibarıyla % 30’a kadar çıkmaktadır. Türkiye için oran 2003 yılında % 30,9, 2004 yılında % 28,2, 2005 Haziran itibariyle ise % 25 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Rasyonun ülkemizde uluslararası standart olan %8’in yaklaşık 3 katı düzeyinde olması özkaynakların yeterli olduğunun en önemli göstergesidir.

⁶¹ Yetim, a.g.e., s.73

12. Grafik 2.12 Türkiye, AB ve AB'ye Yeni Üye Olan Ülkelerin SYR Karşılaştırılması (%)

Kaynak: BDDK ARD (2005)

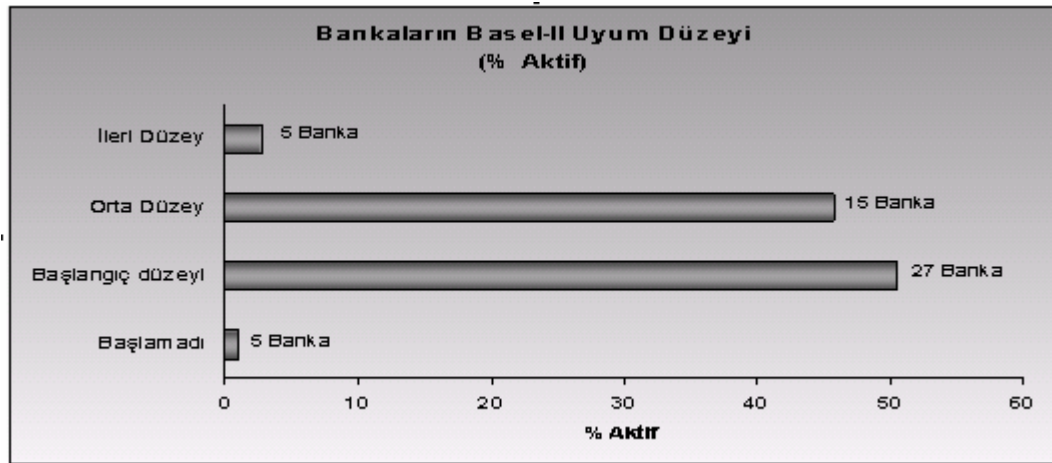
2.4.10. Değerlendirme

Özetlemek gerekirse; Türk bankalarının ele alınan diğer ülke bankaları karşısında ölçek büyüklüğü dikkate alınmadığında, özkaynaklar, likidite ve gelir-gider dengesi açısından yeterli olduğu düşünülmektedir. Plasman yapısında kamu menkul kıymetlerinin ağırlığı sürmekle beraber özellikle ekonomideki istikrarlı gelişmeler yatırımların krediye dönüşmesini hızlandırmıştır. İlerleyen dönemde bankaların aracılık işlevlerini artırarak sürdüreceği beklenmektedir. Bilanço içinde kredilerin payındaki artış bunun en önemli göstergesidir. Türk

bankaları ele alınan ülke bankalarına göre daha karlı olmakla beraber bunun en önemli nedenlerinden biri kamu menkul kıymetlerinin yüksek faiz getirileridir. Son dönemde faizlerdeki düşümlere paralel olarak karlılıklarda meydana gelen azalmaları bankalar, bankacılık hizmetlerinden alınan komisyon ve ücret gelirleriyle telafi etmişlerdir. Verimlilik açısından ise Türk bankalarının performansı iyileşmektedir. Bunun yanı sıra geçmişte yaşanan krizlerden alınan dersler doğrultusunda bankalar daha etkin döviz pozisyonları almışlardır. Açık pozisyondaki azalma bu durumun en önemli kanıtıdır. Uluslararası düzeyde artan itibara paralel olarak Türk bankaları daha kolay ve ucuza borçlanma kapasitelerini yükseltmişlerdir. Türk bankacılığının

teknoloji düzeyi, personel kalitesi ve yönetim seviyesi, diğer ülkeler ile karşılaştırılabilir aynı zamanda rekabet edebilir özelliktedir. Bununla birlikte Türk bankalarının diğer ülke bankaları ile girecekleri rekabet ortamına ayak uydurabilmeleri için maliyetleri düşürmeleri, verimliliklerini arttırmaları, birleşme ve devralma yoluyla ölçeklerini büyütmeleri gerekecektir.

13. Grafik 2.13 Türk Bankacılık Sektörünün Basel-II Uyumu

Kaynak: BDDK (2004)

2.5. BDDK'nın Öngördüğü Basel II Yol Haritası

Basel II'ye yönelik temel stratejileri ve yol haritasını belirlemek üzere bankaların risk yönetimi grubuna dahil komitelerin konuya vakıf yetkilileri ve BDDK Risk Yönetimi ve Gözetimi Teknikleri Dairesi yetkililerinden oluşan "Yönlendirme Komitesi" ile başlanılmıştır. Komite Mart 2003'ten itibaren düzenli aralıklarla bir araya gelmektedir.

Komite çalışmalarının belli bir aşamaya gelmesi ile birlikte, Uzlaşmaya ilişkin birinci yapısal blokta (Pillar 1) belirtilen, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risklere yönelik komitelerin oluşturulması, daha sonra ise Uzlaşımın ikinci ve üçüncü yapısal bloklarını (Pillar 2 ve Pillar 3) oluşturan, denetimsel gözden geçirme ile kamuyu aydınlatma yükümlülüklerine ilişkin olarak getirilen kuralların görüşülüp tartışılacağı diğer komitelerin oluşturulması hedeflenmektedir.⁶²

1. Yapısal Blok (Pillar 1)

⁶² BDDK, Basel II ve Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası,2003 www.bddk.org. Erişim:mart 2007

Bankalarca risklerin mümkün olduğunca hassas ölçümü ve ölçülen riskler karşılığı asgari düzeyde özkaynak tahsisi aşamasıdır.

Mart 2003'den 31 Temmuz 2003' e kadar :

Yeni Sermaye Uzlaşısı'na (Basel II) ilişkin olarak “Bankacılık Denetimine İlişkin Basel Komitesi”nce (BCBS) hazırlanan “3. İstisari Doküman”da (CP-3) belirtilen hususlarla ilgili ülke görüşünün tamamlanmasına yönelik çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların başında ulusal uygulama tercihleri'nin her bir maddesi dikkate alınarak görüşlerin oluşturulması ve ülke olarak Basel II'ye ilişkin önerilerimizin oluşturulması gelmektedir.

Türk Bankacılık Sisteminin (TBS) BDDK tarafından seçilmiş bankaları için, 2003 Haziran ayı sonu verilerine dayalı katılımı zorunlu 1. “Sayısal Etki Çalışması”na başlanması.

30 Kasım 2003' e kadar :

Bu tarihe kadar iş kollarının Basel II'ye göre tanımlanması çalışmalarına başlanması öngörülmektedir. Risklerin daha sağlıklı olarak ölçülebilmesi amacıyla iş kolları dikkate alınarak hesap ve kayıt düzeninde (muhasabe altyapısında) yapılacak gerekli ayarlamaların planlanması istenmektedir.

Türkiye'de “Kredi Riski” ve “Piyasa Riski” ile ilgili istatistiki bilgilerin toplanması ve bu risklerin hassas bir biçimde ölçülmesi amacıyla bankaların yapmaları gereken işbirliği ve bilgi toplama kaynaklarının merkezileştirilmesi çalışmalarına ilişkin esasların belirlenmesi ve planlamasının yapılması da bu tarihe kadar bitirilmesi istenen diğer bir konudur.

“Operasyonel Risk” ile ilgili olarak istatistiki bilgilerin toplanması amacıyla bankaların yapmaları gereken işbirliği ve bilgi toplama kaynaklarının merkezileştirilmesi çalışmalarına ilişkin esasların belirlenmesi ve planlamasının yapılması BDDK tarafından öngörülmüştür.

Basel II'ye geçişte bankaların ve ilgili diğer tarafların eğitim ihtiyacının belirlenmesi ve planlama hazırlıklarına başlanması, banka eğitim ve insan kaynakları birimlerine konuya ilişkin önerilerde bulunulması istenmektedir.

1 Ocak 2004' e kadar :

Basel II'nin uygulanışı için Basel Komitesi bünyesinde kurulan “Uzlaşma Uygulama Grubu” (AIG) ve başlıca kredi dış derecelendirme kuruluşlarının yetkilileri ile temasın sağlanması ve görüş alış verişinde bulunulması istenmektedir.

Bağımsız kredi dış derecelendirme kuruluşlarının ülkemizde kurulabilmelerine yönelik olarak, bunlara ilişkin mesleki standartlar ve kurumsal yapılanma şekilleri de dahil olmak üzere, bu kuruluşların kuruluş ve faaliyetleri ile ilgili bir düzenleme taslağının yabancı ülkeler ve kuruluşlar dikkate alınarak hazırlanması, bu kuruluşlara uygulanacak, Basel II kabul edilebilirlik ölçütlerinin oluşturulması hususlarında çalışmalara başlanması da bu tarihe kadar yapılması istenen faaliyetler içinde yer almaktadır.

31 Mart 2004' e kadar :

2004'ten başlamak üzere her üç aylık aralarla bankaların Basel II normlarına uyumu için yaptıkları çalışmaların incelenmesi (BDDK ve T.Bankalar Birliği - TBB tarafından gerçekleştirilecektir); uygulamadaki yeknesaklığın sağlanması amacıyla gerekli önlemlerin alınması ve tavsiyelerde bulunulması önerilmiştir.

Basel II'ye geçiş çalışmaları ışığında reel sektör, kamu sektörü ve ilgili diğer tarafların bilgilendirilmesi amacıyla geniş katılımlı bir “Sempozyum”un düzenlenmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede, Basel II'nin finansal sisteme, reel sektöre, kamu kesimine ve ilgili diğer taraflara etkilerinin ayrı oturumlarda tartışılması ve çıkan neticelerin rapor haline getirilmesi önerilmiştir.

İş kollarının Basel II yaklaşımı dikkate alınarak tesis edilmesi çalışmalarının gözden geçirilmesi, mevcut risk ölçümü ve yönetimi sistemlerinin iç limitleme ve risk azaltımı bakımından geliştirilmesi için planlama yapılması, Basel II'ye uyumlu risk provizyonu ayırma ve içsel özkaynak değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesi hususundaki çalışmaların sürdürülmesi de hedeflenen konular arasında yer almaktadır.

30 Haziran 2004' e kadar :

“Ulusal Uygulama Tercihleri”nin tartışılmasını teminen tüm tarafların katılacağı sempozyum ve toplantılar düzenlenmesi ve ulaşılan sonuçların rapora bağlanması istenmiştir.

Kredi riski için FIRB ve AIRB yöntemlerini uygulamayı hedefleyen bankalar için mevcut kredi skorum sistemlerinin iç derecelendirme yaklaşımı çerçevesinde iyileştirilmesine başlanması önerilmiştir.

Piyasa riski için iç model yöntemlerini, operasyonel risk için SA ve AMA yöntemlerini uygulamayı hedefleyen bankalar için mevcut alt yapının iyileştirilmesine başlanması gerekmektedir.

Tanımlanan iş kolları dikkate alınarak hesap ve kayıt düzeninde (muhasabe altyapısı) yapılması gerekli ayarlamaların tamamlanması ve deneme uygulamalarına başlanması gerekmektedir.

30 Eylül 2004' e kadar :

Basel II'ye konsolide bazda uyum sağlanabilmesi sürecinde Basel Komitesi, Uluslararası Menkul Kıymet Komisyonları Birliği (IOSCO) ve Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği (IAIS)'ne bağlı "Joint Forum" tarafından önerilen diğer yöntemlerin gözden geçirilmesi ve gerekli görülmesi durumunda mevcut düzenlemelere uyarlanması gerekmektedir.

Kredi dış derecelendirme kuruluşları (başlıcaları) ile değerlendirmeler yapılması ve Türkiye'de yerleşik kredi dış derecelendirme kuruluşu kurulması (yurtdışı ana ortağın iştiraki ya da yerel) için fizibilite çalışmalarının tamamlanması, gerekli veri tabanlarının ve "Yönetim Bilgi Sistemleri"nin bankaların bünyesinde tesisi için çalışmalara başlanması gerekmektedir.

Basel II'ye uygun risk provizyonu ayırma ve içsel özkaynak değerlendirme sistemlerinin asgari düzeyde deneme amaçlı çalıştırılması gerekmektedir.

1 Ocak 2005' e kadar :

FIRB yöntemini uygulamayı hedefleyen bankalar için BDDK tarafından Bankacılık Sistemi genelinde kullanılmak üzere LGD (Loss Given Default-Temerrüt Halinde Kayıp) ve EAD (Exposure at Default-Temerrüt Halinde Risk Tutarı) değerlerinin belirlenmesi için gerekli çalışmalara başlanması gerekmektedir.

Türkiye’de piyasa riskinin istatistiki olarak ölçülmesinin kolaylaştırılması amacıyla belirli bir ölçüğe sahip bankaların ihtiyaç duyabilecekleri merkezi bir veri tabanının kurulması hususunda fizibilite çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir.

“Meslek Kuruluşları” ile Basel II geçiş ve izlenecek kredilendirme stratejisi üzerinde fon akımlarının yönü bakımından mutabakat sağlanması gerekmektedir.

Bağımsız kredi dış derecelendirme kuruluşlarına ilişkin düzenlemelerin tamamlanması, bu kuruluşlara uygulanacak Basel II kabul edilebilirlik ölçütlerinin kesinleştirilmesi ve uygulamaya konulması gerekmektedir.

“Belirgin Düzeyde Faaliyete Sahip Bankalar”ın (significant banks) belirlenmesine ilişkin seçim kriterlerinin kesinleştirilmesi ve yayınlanması gerekmektedir

30 Haziran 2005’e kadar :

“Ulusal Uygulama Tercihleri”nin kesinleştirilmesi. Türk Bankacılık Sistemi için 2004 Yılı Sonu verilerine dayalı katılımı zorunlu 2. “Sayısal Etki Çalışması”nın yapılması gerekmektedir.

İş kollarının Basel II’ye göre tesis edilmesi çalışmalarının tamamlanması ve bu çerçevede de, hesap ve kayıt düzeninde (muhasabe altyapısı) deneme uygulamalarından kesin uygulamalara geçilmesi gerekmektedir.

30 Haziran 2006’ya kadar :

Test amaçlı (pilot) konsolide uygulamalara geçilmesi. Basel II’ye uyum düzenlemelerinin tamamlanması. “Bankacılık Faaliyet Alanı”nın belirlenmesi gerekmektedir.

31 Aralık 2006’ya kadar :

Belirgin düzeyde faaliyete sahip bankalar dışındaki bankalara uygulanacak özkaynak yeterliliği normlarının (Basel I veya daha sıkı normlar) ve diğer tedbirlerin tam anlamıyla uygulamaya konulması gerekmektedir.

31 Aralık 2006’dan “Geçiş Süresi” sonuna kadar :

İlave geçiş süresinin belirlenmesi gerekmektedir. (İlave geçiş süresi koşullar ve sürecin gelişimi dikkate alınarak daha önce de belirlenebilir.) Bankalardan büyüme ve sermayelendirme planlarının istenilmesi gerekmektedir. (Kredi Riski, Piyasa Riski ve Operasyonel Risk için ayrı ayrı hesaplanacak)

“Ulusal Uygulama Tercihleri”ne nihai halinin verilmesi ve kesin uygulamalara bu tarihe kadar geçilmesi gerekmektedir.

2. YAPISAL BLOK (Pillar 2)

Denetsel gözden geçirme ve ilave sermaye gereğinin belirlenmesi ile ilgili olan bu adımda BDDK'nın belirttiği takvim ve yapılmasını öngördüğü hedefler aşağıdadır.

Mart 2003'den 31 Temmuz 2003' e kadar :

Bankaların bünyesinde ve BDDK içinde “Risk Odaklı Denetim Sistemi” tesisi ve bu sistemin uygulanma usul ve esaslarının belirlenmesi çalışmalarının sürdürülmesinin yanı sıra Risk Odaklı Denetim Sistemine dayalı bir özkaynak müdahale mekanizmasının bankaların bünyesinde ve BDDK içinde tesisi üzerinde çalışmalara başlanması da gerekmektedir .⁶³

30 Kasım 2003' e kadar :

8 Şubat 2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” hükümlerine uygun olarak bankaların iç sistemlerinin ve risk profillerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Risk odaklı iç denetime ilişkin alt düzenlemenin ve bankaların risk ölçümü modellerinin değerlendirilmesine ilişkin alt düzenlemelerin yürürlüğe konulması da yapılması istenen diğer bir husustur.

1 Ocak 2004' e kadar :

⁶³ BDDK, Basel II ve Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası,2003 www.bddk.org. Erişim:mart 2007

8 Şubat 2001 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” hükümlerine uygun olarak bankaların iç sistemlerin büyük ölçüde çalıştırılmasının sağlanması gerekmektedir.

Bankalar ve BDDK ’da uygulanacak “Risk Odaklı Denetim Sistemi”nin Kurumca belirlenen asgari unsurlarının tesisi ve bunların uygulanmasına başlanması istenmektedir. (Banka risk matrislerinin değerlendirilmesi ve denetim planlaması ve müdahale belirleme aracı olarak kullanımı)

Risk Odaklı Denetim Sistemine dayalı bir özkaynak müdahale mekanizmasının bankalarda ve BDDK’da tesisine ilişkin çalışmaların geliştirilmesi ve yapılacak ilave çalışmaların tespitine hız verilmelidir.

31 Mart 2004’e kadar :

Risk yönetimine ilişkin alt düzenlemenin yürürlüğe konulması. Aktif / pasif yapısına ilişkin ve “Yapısal Faiz Oranı Riski”nin ölçümüne ve yönetilmesine ilişkin alt düzenleme çerçevesinde ilave özkaynak bulundurma potansiyelinin, ilgili banka ve BDDK tarafından stres testlerini de dikkate alarak değerlendirilmesi sürecinin oluşturulması için çalışmalara başlanması. Aktif / pasif yapısına ilişkin “Yapısal Faiz Oranı Riski”nin ölçümüne ve yönetilmesine ilişkin alt düzenlemenin yürürlüğe konulması. Operasyonel riskin ölçümüne ve yönetilmesine ilişkin alt düzenlemenin yürürlüğe konulması.

Basel II “Risk Azaltım Yöntemleri”ne (Teminatlandırma Şekilleri, Emniyet Marjı Tespiti vb.) ilişkin standartların bankalarda ve BDDK’da uygulanacak “Risk Odaklı Denetim Sistemi”ne (RODS) ilişkin değerlendirme süreçlerinde tanımlanması.

1 Ocak 2005’e kadar:

-Mevcut kredi skorlama sistemlerinin Basel II iç derecelendirme yaklaşımına uyarlanma sürecinin;

-Basel II’ye uygun teminat sınıflandırma ve değerlendirme sistemlerinin;

-Basel II’ye uygun risk provizyonu ayırma ve içsel özkaynak değerlendirme sistemlerinin

“Risk Odaklı Denetim Sistemi” (RODS) çerçevesinde risk matrisleri kapsamında denetlenmesi ve değerlendirilmesi.

30 Haziran 2005'e kadar:

“Belirgin Düzeyde Faaliyete Sahip Bankalar” için risk profiline bağlı “İçsel Özkaynak Değerlendirme Mekanizması”na ve bunun gözden geçirilme usul ve esaslarına son şeklinin verilmesi, deneme amacıyla uygulamalara geçilmesi.

31 Aralık 2006'ya kadar :

Risk profiline bağlı “İçsel Özkaynak Değerlendirme Mekanizması”nın kesin olarak faaliyete geçmesi ve bu mekanizmanın gözden geçirilmesi faaliyetlerine tam anlamıyla başlanması gerekmektedir.

Geçiş Süresi sonuna kadar :

Uygulamaların gözden geçirilmesi. Risk profillerinin, risk yönetimi sistem ve faaliyetlerinin ve riske dayalı özkaynak yeterliliği oranlarına ilişkin unsurların uluslararası muhasebe standartları ve Basel Komitesi ilkelerine uygun olarak kamuya açıklanması uygulamalarının G-10 ülkelerinde nasıl yapıldığının ve Basel II'ye geçiş için neler planlandığının araştırılması önemle üzerinde durulan konudur.

1 Ocak 2004' e kadar :

Basel II'nin “3. Yapısal Blok”u çerçevesinde belirlenen bilgilerin kamuya açıklanması, uygulamasına geçilmesini teminen ülkemizde kamuya açıklanan bilgiler çerçevesinde, mevcut durumun cari uygulamaların tespiti ve Basel II uyum planlaması çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir.

31 Mart 2004'e kadar :

Kamuya açıklanacak bilgilerin nitelik ve formatları ile açıklanma sıklığının ve açıklama kanallarının belirlenmesi istenmektedir.

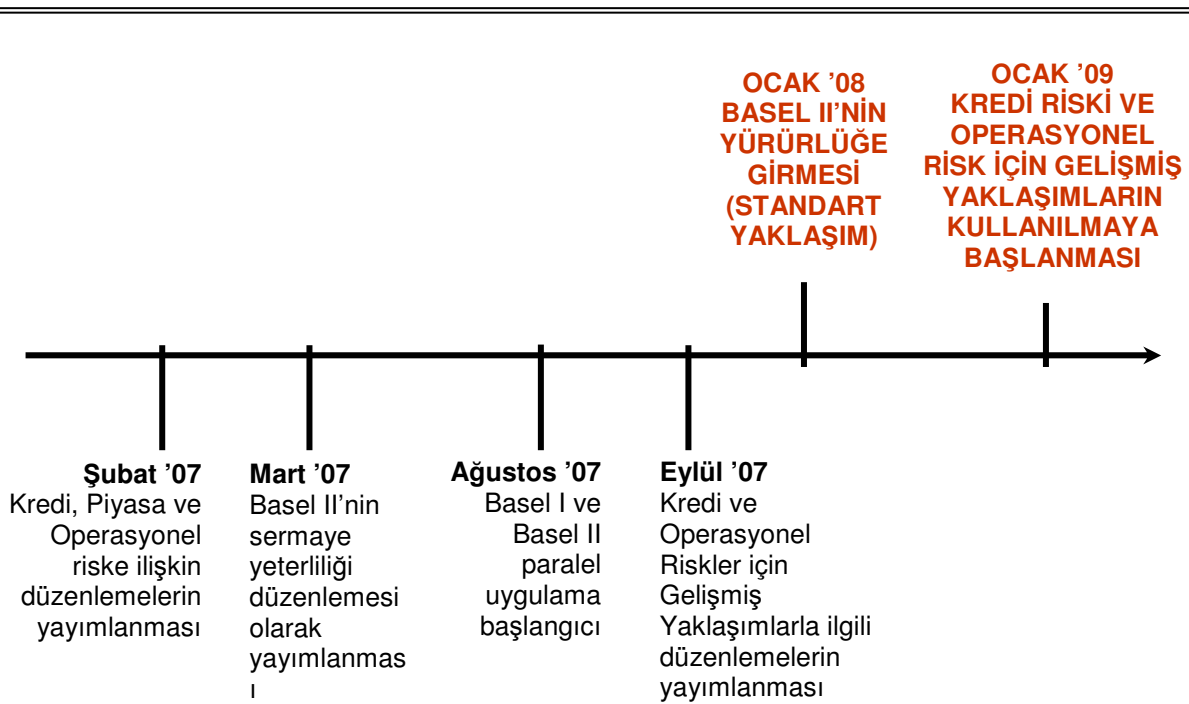
30 Haziran 2005'e kadar :

Risk profillerinin, risk yönetimi sistem ve faaliyetlerinin ve riske dayalı özkaynak yeterliliği oranlarına ilişkin unsurların Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) ve Basel Komitesi ilkelerine uygun olarak kamuya açıklanması uygulamasına ülkemizde geçilmesi

hususunda yapılan çalışmaların ve alınan mesafenin gözden geçirilmesi, gerekli ilave tedbirlerin alınması gerekmektedir.

31 Aralık 2006'ya kadar :

Risk profillerinin, risk yönetimi sistem ve faaliyetlerinin ve riske dayalı özkaynak yeterliliği oranlarına ilişkin unsurların uluslararası muhasebe standartları ve Basel Komitesi ilkelerine uygun olarak kamuya açıklanması uygulamasına tam anlamıyla geçilmesi istenmektedir. BDDK tarafından belirlenecek bazı bankalarca bu şart, geçiş süresi sonu itibariyle sağlanabilir.⁶⁴

3. Şekil 2.3 BDDK Basel II Yol Haritası

2.5.1. Türk Bankalarının Basel II' ye İlişkin Durumları

BDDK, Basel II ye geçişe ilişkin yol haritasını 2005 mayıs ayında açıklanmasının ardından, Türkiye'deki bankalarda çalışmalar bu tarihten itibaren büyük bir hız kazanmıştır. Görünen ilk hedef 2007 itibariyle standart yöntemle Basel II uygulamasına geçmek yönündedir.

⁶⁴ Sezgin, a.g.e, s.19

Tüm bankalar Basel II'ye hazır olmak adına yoğun bir çalışma içine girmiştir. Türkiye'de Basel II konusunda önemli yol kat eden bankalar; Garanti Bankası, İş Bankası, Vakıfbank ve Fortis Bank'dır.⁶⁵

Türkiye'deki bankalar 2001 krizinden sonra Basel kriterlerine uyum sürecine büyük önem vermeye başlamıştır. Krizden sonra iç denetim ve risk yönetimi konularına ağırlık veren bankalar, Basel I standartlarına dayandırılan yönetmelikleri uygulamaya koymuş olup, ardından Basel kriterlerinin yetersiz kalmasıyla birlikte ortaya çıkan Basel II'ye uyum için, yeni çalışmalara ağırlık vermişlerdir. BDDK'nın açıklamış olduğu takvime göre bankalar, 2007'de standart, 2009 yılında ise gelişmiş yöntemlerle Basel II uygulamasına geçecek şekilde hazırlıklarına devam etmektedir.

BDDK'nın aralık 2005 tarihli anketine göre, aktif büyüklüğü açısından bakıldığında, bankaların yüzde 75'e yakınının Basel II konusunda çalışma başlattıkları, yüzde 25'inin ise projelendirme aşamasında oldukları görülmektedir.

2.5.1.1. İş Bankası

İş Bankası Basel çalışmalarına Türkiye'de en erken başlayan bankadır. İş Bankası'nda Basel düzenlemesi ilk olarak, 2000 yılının Mayıs ayında, henüz BDDK tarafından bankalara risk yönetimi ve iç denetim sistemleri kurması konusunda bir zorunluluk getirilmeden önce başlanmıştır. İlk çalışmalar Basel II düzenlemesinin mantığını anlamaya, etkin risk ve sermaye yönetimi için gerekenlerin belirlenmesine yöneliktir.

Yapılan çalışmalar zaman içinde daha etkin ve koordineli hale gelmiştir. Şu an itibariyle yapılan çalışmalar, yönetim kurulunun, gözetiminde, risk yönetimi fonksiyonunun koordinasyonunda, iç denetim ve icracı fonksiyonların katılımıyla "Basel II Uyum Projesi" adı altında devam etmektedir.

İş Bankasında Basel II'ye yönelik çalışmalar, BDDK'nın uygulama stratejisi ve takvimiyle paralel olarak ilerlemektedir. Standart yaklaşımla başlanıp kısa zaman da gelişmiş yöntemlere geçiş planlanmaktadır.

⁶⁵ Süzer, D.Hande , Türk Bankalarının Basel II Hazırlıkları, Capital Dergisi, Mayıs 2006, s.42-21

Düzenlemenin üçlü yapısına uygun olarak bir yandan risk ölçümü ve sermaye gereksiniminin hesaplamasına yönelik çalışmalar yaparken, diğer yandan da risk odaklı denetim ve kamuoyuna yapılacak açıklamalar konularında çalışmalar başarıyla sürmektedir. Risk ölçümü konusundaki çalışmalar veri modelleme ve bilgi işlem altyapısını Basel II gerekleri ile uyumlu hale getirme odağında devam etmektedir. İlerleyen evrelerde yapılacak çalışmalar, risk ve sermaye yeterliliği ölçümlerinde kullanılacak istatistiksel modellerin BDDK tarafından doğrulanması ve tescil edilmesini sağlamaya yönelik olacağı bildirilmektedir.

2.5.1.2. Garanti Bankası

Garanti Bankası Basel II'ye yönelik çalışmalarına 2004 yılında başladı. Fakat yeni standartlara alt yapı teşkil edecek risk yönetimi ve sistemleri konusunda 2001 yılından itibaren çalışmaları devam etmektedir. Bu gelişmeler, yaşanan 2001 krizi sonrası Basel kriterlerinin önem kazandığını açıkça göstermektedir. Bankalar bir daha bu tarz bir kriz yaşamak istememektedirler. Bu yüzden ki çalışmalarını bu yönde devam ettirmektedirler. Garanti Bankası 2007 yılında standart yöntemle Basel II uygulamasına geçmeyi hedeflemektedir. 2009 yılında ise gelişmiş yöntemlerle çalışmayı planlamakta ve çalışmalarını bu çerçevede sürdürmektedir.

Basel II için bankaların önemli teknolojik yatırımlar yapması gerekmektedir. Garanti Bankası gözle görülecek şekilde teknoloji yatırımı yapan bir bankadır. Genel olarak bakıldığında piyasalardaki gelişmiş yöntemlere geçebilmek için tüm bankaların bilgi teknolojileri alt yapılarına yatırım yapmaları şarttır.

2.5.1.3. Vakıfbank

Vakıfbank kredi, piyasa ve operasyonel risklerin yönetilmesine ilişkin genel politikalar ile skorlama ve derecelendirme sistemlerine öncelik vermiş durumdadır. Risklerin ölçülmesi ve analizleri için gerekli olan veri tabanının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar Vakıfbank tarafından hızlı bir şekilde sürdürülmektedir. Veri tabanı oluşturulduktan sonra, risklerin gelişmiş istatistiksel yöntemlerle ölçümünü kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Basel II'ye geçiş ile birlikte yeni yapılanmalara ihtiyaç duyulacağı dűşünülmektedir. Özellikle de teknik seviyenin yüksek olması nedeniyle kaliteli insan kaynağına ciddi yatırım yapılması gerekliliği önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Vakıfbank Basel II'nin bankacılık dışında reel sektörü de etkileyeceği konular olduğunu savunmakta ve bazı varsayımlar sunmaktadır;

‘‘Reel sektör için önümüzde ki dönemde rekabetin ve finansman ihtiyacının giderek artacağı bir süreç söz konusudur.Bu nedenle, reel sektördeki firmaların Basel II kriterlerini doğru algılayarak kendi bünyelerinde gerekli düzenlemeleri yapmaları kayıt dışılığı terk ederek uluslararası standartlara göre ve güvenilir mali tablolar sunmaları gerekmektedir. Ayrıca kurumsal yönetim ilkelerini hakim kılmaları ve Basel II standartlarında tercih edilen teminatları oluşturmaları da önem kazanacaktır.’’

Yeni uygulama, bu firmaların finansman imkanlarını daraltmayacaktır. Aksine kendilerini bu normlara uydurabilen firmalara rekabet avantajı kazandıracaktır ve daha ucuz finansman imkanı sağlayacaktır.

2.5.1.4. Fortis

Uluslararası bir finansman kuruluğu olarak Fortis de Türkiye'deki faaliyetlerinde Basel II'ye uyum konusuna büyük önem vermektedir. Bu çerçevede çalışmalarını büyük bir titizlikle sürdürmektedir.

Fortis, şu an itibariyle ticari, kurumsal ve KOBİ kredilerinin derecelendirilmesinde kullanılacak araçların tespiti için çalışmalar sürdürmektedir. Risk yönetimi alanındaki uluslararası deneyimden de yararlanarak Basel II konusundaki gerekleri yerine getirmeyi hedeflemektedir. Uluslararası tecrübeyi iyi kullanarak birçok bankadan avntajlı hale gelmeleri mümkündür. Diğer iştirakleri Avrupa kökenli olup şuan itibariyle bizden ilerdedirler.

2.6. Türkiye'de Basel II ile İlgili Yapılan alışmalar

- BDDK risk yönetimine verdiği önemi, yürüttüğü proje nitelikli çalışmalar ve yaptığı düzenlemeler yoluyla ortaya koymuş bulunmaktadır. Basel-II ise BDDK'nın bu alanda yapacağı çalışmaları daha kapsamlı ve daha sistemli biçimde ele almasına olanak sağlayacaktır.
- BDDK, Basel-II'ye ilişkin 3. istişari metin (Consultative Paper-3) hakkındaki görüşlerini Basel Komitesi'ne bildirmiş ve Basel Komitesi'nin internet sayfasında da yayımlanan bu görüşlerin büyük kısmı dikkate alınmıştır.⁶⁶
- Ülkemiz G-10 ülkesi dışındaki ülkelerinin de katıldığı ilk etki çalışması niteliğindeki 3. sayısal etki çalışmasına (Quantitative Impact Study-3, QIS-3) 2002 yılında sektörde önemli paya sahip 6 banka ile katılım sağlamıştır.
- QIS-3 çalışmasına ilişkin nihai değerlendirme toplantısı, Basel Komitesi ve bir çok ülke yetkilisinin katılımıyla 10-11 Mart 2003 tarihleri arasında İstanbul'da BDDK'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıyla, BDDK ile Basel Komitesi ve yabancı ülkelerin denetim otoriteleri arasında sürdürülen işbirliği geliştirilmiş ve toplantı ülkemiz açısından önemli bir prestij sağlamıştır.⁶⁷
- BDDK'nın Basel-II'ye verdiği büyük önemin bir göstergesi olarak Mart 2003 tarihinde BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde Basel-II Yönlendirme Komitesi tesis edilmiştir. Komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel-II'ye geçişe yönelik çeşitli çalışmalar yapmaktadır.
- QIS-3'te edinilen deneyimlerden de faydalanarak Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95'ini temsil eden 23 bankanın katılımıyla yerel bir sayısal etki çalışması (QIS-TR) yapılmıştır.⁶⁸
- Basel-II'ye ilişkin hususlarda eşgüdüm sağlamak ve istişari nitelikte kararlar almak üzere Hazine Müsteşarlığı, TCMB ve SPK'nın katılımıyla BDDK koordinasyonunda faaliyet gösteren Basel-II Koordinasyon Komitesi ihdas edilmiştir.
- BDDK bünyesinde ise çeşitli alt komitelerden oluşmak ve teknik konularda çalışmalar yapmak üzere oluşturulmuş biri Basel-II Proje Komitesi diğeri Risk Odaklı Denetim Komitesi olmak üzere iki adet çalışma komitesi oluşturulmuş bulunmaktadır.
- Daha önce hazırlanmış olan yol haritası yukarıda bahsedilen tüm çalışmaların çıktılarında da faydalanılmak üzere revize edilmektedir. Yeni yol haritasının, Basel-II'de bankacılık denetim

⁶⁶ BDDK, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı" 2005 s.7

⁶⁷ BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s.19

⁶⁸ BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004, s.21

otoritesi tercihine bırakılan temel hususlardaki BDDK kararlarını da kapsamak üzere birkaç ay içinde tamamlanması planlanmaktadır.

Amaç mümkün olan en kısa süre içinde Basel-II'ye geçişte uygulanacak temel stratejilerin belirlenerek ilgili kesimlere aktarılması ve bu sayede bankacılık sektörünün önünü görmesi ve gerekli tedbirleri almasının sağlanmasıdır.

2.7. Dünya Geneline Basel II'nin Uygulanması

2.7.1. Avrupa Birliği

G 10 ülkelerinin (toplam 13 adet) 9'unu AB üyesi ülkeler oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Basel-II ile AB uygulamaları arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Yine de Avrupa Birliğine özgü bazı farklılıklar eklenmiştir.

Finansal hizmetlerde ortak pazarı hedeflemek suretiyle rekabeti artırmak ve firmaların sermaye maliyetini düşürmek isteyen Avrupa Birliği Komisyonu, 1999 yılından itibaren yayımladığı istişare dokümanlarıyla Avrupa Birliği ekonomisinin özelliklerini de dikkate alarak risk yönetim çerçevesini Basel-II kıstaslarına paralel hale getirmektedir.⁶⁹

Bu çerçevede, kredi kuruluşlarının çalışması hakkındaki direktif ile yatırım firmaları ve kredi kuruluşlarının sermaye yeterliliğine ilişkin direktifte değişiklik yapılmasını öngören teklif, komisyon tarafından yapılmıştır. Yeni direktifin 2005'te üye ülkelerin ulusal düzenlemelerini etkilemesi ve 2006 yılından itibaren Basel-II ile eş zamanlı olarak etkin hale gelmesi beklenmektedir. Mevcut düzenlemeler ancak 2007 sonuna kadar kullanılabilir. Daha gelişmiş yaklaşımlar 2008 yılbaşından itibaren uygulamaya konulacaktır. Sermaye yeterliliğine ilişkin yeni direktif ile bankalar ve yatırım şirketleri kapsamaktadır. AB'ye 1 Ocak 2004 tarihinde üye olan 13 ülkenin de yeni direktifi uygulamaları gerekmektedir.⁷⁰

AB Komisyonu yeni direktifle birlikte, üye ülkeler arasındaki ilişkilere özel bir önem atfetmektedir. Üye ülkelerin denetim kuruluşlarının, ortak hareket ederek verimli bir düzenleme ortamı yaratmaları beklenmektedir. Uygulama esaslarının resmi otoriteler tarafından kamuoyuna

⁶⁹ Yayla ve Kaya, a. g. e., s.37

⁷⁰ Yayla ve Kaya, a. g. e., s.38

açıklanması gerekmektedir. Sınır ötesi faaliyeti bulunan grupların tüm birimleri için derecelendirme sistemleri ve içsel modellerin kullanımının onayı amacıyla tek başvuru yapmaları yeterlidir. Söz konusu başvurunun, grubun ana kuruluşunun denetiminden sorumlu otorite olan “konsolidasyon yapan denetim otoritesi” aracılığıyla yapılması gerekmektedir. Başvuruya ilişkin kararın grubun faaliyetinin bulunduğu ülkelerdeki ilgili otoritelerle ortak verilmesi gerekmele birlikte, karar çıkmaması halinde “konsolidasyon yapan gözetim otoritesi” nihai kararı almakla yetkilendirilmiştir.

Birlik bazında yapılan bu çalışmalara paralel olarak, üye ülkelerde de bir dizi faaliyet gerçekleştirilmektedir. Örneğin, Almanya, gözetim otoriteleri BAF’ın ve Bundesbank aracılığıyla Basel-II’ye geçiş konusunda bir dizi çalışma yapmıştır. Bankalara soru seti yollanması, denetçilerle uzmanların eğitimi ve bankalarda “denetim stajı” yapılması gerçekleştirilmiştir. Banka personeli ve denetim otoritesi çalışanlarından oluşan çalışma grupları oluşturulmuştur. Almanya’nın AB üyeleri arasında en fazla aşama kaydeden ülke olduğu düşünülmektedir. Fransa, Lüksemburg, Belçika, İsveç, Hollanda ve İngiltere’de benzer çalışmalar yürütülmektedir. İngiltere’de FSA, içsel derecelendirme yaklaşımının uygulanmasına ilişkin CP-189 belgesini yayımlamıştır. Kredi ve operasyonel riske ilişkin danışma grupları oluşturulmuştur.

2.7.2. Amerika Birleşik Devletleri

ABD’de düzenleme ve denetleme açısından parçalı bir ortam mevcuttur. Federal ve eyalet bazında düzenleyici otoritelerin varlığı, bir bankanın birden fazla düzenleyici kurumun gözetimine tabi olmasını gerektirmektedir. Ulusal bankalardan sorumlu olan OCC, eyalet bankaları ile banka holding şirketleri/finansal holding şirketlerinden sorumlu Federal Reserve System (FED), OCC ve FED’in üyesi olmayan tüm eyalet bankalarının incelenmesinden sorumlu olan FDIC Basel-II’yi desteklemektedir. ABD bankacılık sektörünün varlıklarının üçte ikisine sahip olan ve uluslararası faaliyet gösteren yaklaşık 20 bankanın Basel-II’ye geçişinin zorunlu tutulması beklenmektedir. Uluslararası faaliyetleri olan veya olmayan daha küçük ölçekli bankaların ise gönüllü olarak Basel-II’ye geçmelerine olanak tanınmaktadır. Bu gelişmelere ilave olarak, ABD’de yapılan QIS-4 sayısal etki çalışmasında bankaların sermayelerinde beklenmedik ölçüde azalma olabileceği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, ABD’de Basel-II’nin uygulanmasına yönelik mevcut planlarda değişiklik gündeme gelebilir.⁷¹

⁷¹ Schmidt-Bies, S., “Basel II and its Implications”, International Conference on Financial Stability and Implications of Basel-II, İstanbul, 2005

2.7.3. .Asya/Pasifik

Avustralya: Avustralya'nın bankacılık sektöründen sorumlu denetim otoritesi APRA, Basel-II'nin uygulamaya konulması hususunda sorumluluğu üstlenen yetkili kurumdur. APRA, Basel-II konusunda birkaç basın açıklamasıyla yeni uzlaşının yürürlüğe girmesi hakkında kamuyu aydınlatmaya çalışmıştır. Özellikle birinci yapısal bloğa (Pillar I) ilişkin daha detaylı bir açıklamanın 2005 yılında yapılması beklenmektedir.

Avustralya'da mevduat toplamaya yetkili 200'ün üzerinde kuruluş (bankalar ve kredi birlikleri gibi) mevcuttur. Ancak dört büyük banka varlıkların yüzde 96'sına sahiptir. Sağlam finansal dereceye (AA-) ve karmaşık bankacılık ürünlerine sahip olan söz konusu bankaların içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanacak olmaları sebebiyle, varlıkların büyük kısmının ileri düzey yaklaşımlarla değerlendirilmesi beklenmektedir. APRA, daha küçük bankaların gerekli ve yeterli şartları sağlamaları halinde içsel yöntemleri kullanmalarına izin vereceğini açıklamaktadır. Buna karşın, küçük kuruluşların standart yaklaşımlara bağlı kalması orta büyüklükteki finansal kuruluşların ise karmaşıklık düzeylerine göre zaman içerisinde standart yaklaşımlardan içsel yöntemlere geçmesi düşünülmektedir. APRA, yeni uzlaşının 2007'den itibaren yürürlüğe girmesi için bir taraftan bankalarla görüşmeler yapmakta, diğer taraftan ulusal tercihler üzerinde çalışmalar da bulunmaktadır.

Hong Kong: Resmi denetim otoritesi HKMA, yeni uzlaşmayı desteklemektedir. İçsel derecelendirme yaklaşımlarının bazı bileşenlerinin uyarlanması planlanmaktadır.

Singapur: Mevcut rejim altında yüzde 12 SYR koşulu olan ülkede, ulusal bankalar içsel derecelendirme yöntemine geçmek konusunda isteklidir. Basel-II'ye yönelik çalışmalar resmi otorite MAS'ın öncülüğünde devam etmektedir.

2.7.4. Güney Afrika

Güney Afrika Merkez Bankası Basel-II'ye geçiş çalışmalarına 1999'da başlamıştır. Merkez Bankası, 2003 yılına kadar etki analizi yapılması gibi faaliyetlerde bulunmuş, temel içsel

derecelendirme yöntemlerinin uygulanmasına ilişkin esaslar daha çok 2004 yılında bankalarla ortak görüşmeler yapmak suretiyle ele alınmıştır. Gerekli yasal değişikliklerin 2005 yılı içerisinde yapılması beklenmektedir. Bankaların Basel-II'ye geçişlerinin 2006 yılında yapılacak olan “pilot” çalışma ve 2007 yılında yapılacak olan “paralel” hesaplamalar çerçevesinde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Bütün yaklaşımlarla solo hesaplamaların 2008 yılından itibaren yapılmasıyla beraber denetim otoritesinin incelemesi aşamasının da uygulanmaya konulması beklenmektedir⁷².

2.8. Basel II'nin Gelişmekte Olan Ülkelere Muhtemel Etkileri

Basel II'nin bir ülkenin finans sektörünü iki açıdan etkilemesi muhtemeldir. Yabancı sermaye akımı alan bir ülke Basel II'yi hemen uygulamaya koymasa bile, ulusal piyasalara yabancı sermaye sunan uluslararası finans oyuncularının, mevcut yaklaşımlarını Basel-II'yle uyumlu hale getirmeleri beklenmektedir. Uluslararası finans oyuncuları, borçluların (hazine, ulusal banka ve şirketlerin) derecelendirme notlarını OECD üyeliğine bakmaksızın dikkate alacağından, mevcut düzenleyici ortama göre daha fazla etki oluşacağı ileri sürülmektedir. Birinci etkinin bu kanalla ortaya çıkması beklenmektedir. İkinci etkinin, ulusal bankaların da Basel-II'ye geçmesiyle yine borçluların derecelendirme notuna ihtiyaç duymaları veya ulusal bankaların içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanmaları halinde ortaya çıkması beklenmektedir. Bu hususlar ise borçlunun borçlanma kapasitesini ve bankanın ayırması gereken yasal sermaye tutarını etkileyecektir. Meydana gelebilecek toplam etkinin, yerli ve yabancı kreditorler tarafından kullanılan yaklaşımlar, ulusal tercihler, makro ekonomik koşullar, büyüme potansiyeli ve ülkenin coğrafi konumu nedeniyle üstlendiği jeo-politik riskler gibi birden fazla faktör tarafından eş zamanlı olarak belirleneceği düşünülmektedir.

Daha önce de vurgulandığı üzere, Basel-II gelişmiş ülkelerin deneyimleri üzerine oluşturulmuş bir düzenlemeler bütünüdür. Öncelikle G 10 ülkelerindeki uluslararası faaliyet gösteren bankaların Basel-II'yi uygulamaya koymaları hedeflenmektedir. Gelişmiş ülkelerin uluslar arası bankalarının Basel-II'ye geçmesiyle beraber, küresel finans sektöründe bir takım değişimlerin gerçekleşmesi ve bu değişimlerin, gelişmekte olan piyasaları etkilemesi beklenmektedir.⁷³

⁷² Kruger, E., “Basel II Implementation in South Africa: Practicalities”, Risk Management Workshop Turkey, İstanbul 9-11 Şubat 2005

⁷³ Yayla ve Kaya, a. g. e., s.15

Basel-II'nin gelişmekte olan ÷lkelere yönelik fon akımlarını kısıtlayacağı yönünde görüşler bulunmakla birlikte, uluslararası piyasalarda fon sağlayıcısı konumunda olan büyük bankaların fon fiyatlarını belirlerken OECD üyesi olup olmama kuralına dayalı yasal sermaye yükümlülüğünden ziyade, ekonomik sermaye gereğinden hareketle, ÷lkelerin derecelendirme notlarını (÷lke risklerini) dikkate aldıklarının unutulmaması gerekmektedir.

Basel II en çok OECD ayrımı nedeni ile ilgili eleştiri alma ktadır. Standart ile birlikte OECD üyesi ÷lkeler avantajlı hale gelerek, daha kolay borçlanması mümkün hale gelmiş durumdadır. OECD üyesi olmayan ÷lkeler borçlanma konusunda Basel I'e göre daha fazla kaynak maliyetine katlanmak zorunda kalacaklardır. Bu durumda ÷lkeler OECD üyesi olma yolunda çaba sarf etmektedir. OECD ÷lkesi olmanın sağlayacağı avantajları kullanarak daha az maliyetle borçlanmak istemeleri ÷lkelerin bu tür bir çalışmaya girmelerine neden olmaktadır. Aşağıdaki tabloda 1988'de Basel standardı yayınlandıktan sonra, OECD üyeliğine kabul edilen ÷lkelerin sağladıkları faiz avantajlarına değinilmiştir.⁷⁴

11.Tablo 2.11 OECD Ülkesi Olunduktan Sonra Kazanılan Faiz Avantajı

Ülkeler	Üyelik Tarihi	Yeni Borçlanma İçin Ödenen Ortalama Faiz Oranları (basis point)	
		Bir Önceki Yıl	Üye Olunan Yıl
Meksika	Nisan-1994	660	520
Çek Cumhuriyeti	Kasım-1995	760	770
Macaristan	Mart-19996	630	510
Polonya	Temmuz-1996	780	640
Kore	Ekim-1996	680	660

Kaynak: Değirmenci (2004)

Görüldüğü gibi ÷lkeler OECD ÷lkesi olmakla birlikte avantajlı ve daha az faiz öder duruma gelmiştir. Bu da ÷lkelerin OECD üyesi olmak istemelerinin ana nedenidir.

Ülkesel bazda yaşanan krizler sonucunda, gelişmekte olan ÷lkelere kullanılan kredilerde ciddi azalmalar gör÷lmektedir. Bu azalmaların nedenleri arasında bankaların kriz dönemlerinde yaşamış olduğu kötü olaylar ve uğradıkları büyük kayıplar gelmektedir.

⁷⁴ Değirmenci, a.g.e, s.46

Bankalar artık ülkeleri daha detaylı incelemekte, titiz risk araştırmaları yapmakta ve riskli gördükleri ülkelere yönelme eğilimine girmemektedirler. Gelişmekte olan ülkelere kullandırılan kredilere bakıldığında dönemsel eğilimler görülmektedir. Bu dalgalanmanın nedeni; ekonominin iyi olduğu zamanlarda riske fazla önem vermeden bol miktarda kredi kullandırılmakta, ekonominin bozulduğu zamanlarda riske duyarlılık artarak krediler daraltılmaktadır. Durumun bu şekilde olması gelişmekte olan ülkelerde ekonominin bozulduğu dönemlerde kredinin de kesilmesi ile birlikte ekonomiler daha fazla zarara uğramakta, ekonominin iyi olduğu zamanlarda ise çok fazla olumlu hava yaratılmaktadır. Bu iki zıt durumda ülkelere zarar vermektedir.

Gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerde uluslararası derecelendirme kuruluşlarının verdiği kredi notları kullanıldığında ülkeler farklı maliyetlerle karşılaşacaktır. OECD üyesi ülkeler risk katsayılarında avantaja sahip olacaklardır. Fakat, kredi derecesi BBB+ ve altında olan finansal kuruluşların OECD ülkesi olmanın sağlayacağı avantajdan yararlanamayacakları görülmektedir. Kredi dereceleri A+ ve üzerinde olan ancak OECD üyesi olmayan ülkelere faaliyet gösterdiği için çok yüksek risk katsayılarına maruz kalan kuruluşların avantajlı bir konum kazanmasına neden olacaktır. Aşağıdaki tabloda ülke derecelerinin kullanılması durumunda ele alınan ülkeler bazında, risk katsayılarında meydana gelecek değişiklikler ortaya konulmaktadır.

12. Tablo 2.6 Ülke Derecelerinin Kullanılması Durumunda Risk Katsayısında Meydana Gelecek Değişiklikler

	Seçilmiş Ülke Dereceleri		
	Dereceler	Varolan Risk Katsayısı (%)	Önerilen Risk Katsayısı (%)
OECD Üyesi			
Meksika	BB+	0	100
Çek Cumhuriyeti	A-	0	20
Macaristan	BBB+	0	50
Polonya	BBB	0	50
Kore	BBB	0	50
Türkiye	B	0	100
OECD Üyesi Olmayan			
Şili	A-	100	20
Hong Kong	A	100	20
İsrail	A-	100	20
Singapur	AAA	100	0
Slovenya	A	100	20
Tayvan	AA+	100	0

Kaynak: Değirmenci (2004)

Görüldüğü üzere G.Kore ve Türkiye, yeni sermaye yeterlilik standardının uygulanmasından zarar görecektir. Bu durumda bu zarara uğrayacak ülkelerin durumu bertaraf etmek için kredi notlarını yükseltme yoluna gitmek zorundadırlar.

Asya krizinden beri gelişmekte olan ülkelere sermaye akışında ciddi bir düşüş söz konusudur. Bu düşüş özellikle gelişen ülkelere sağlanan banka kredilerinde daha net görülmektedir. Düşük nota sahip borçlanıcılara verilen kredilerin sermaye ihtiyacını oldukça arttırması nedeniyle, Basel II gelişmekte olan ülkelere verilen kredilerin maliyetini arttıracak ve miktarını azaltacaktır. Bu durumun özellikle yatırım notu düşük olan için sorun yaratması muhtemeldir.⁷⁵

Türkiye gibi OECD ülkesi olmaktan doğan avantajlarını kaybedecek olan ülkelerde bankaların sermayelerini artırması beklenmektedir. Bu ülkelerdeki bankaların, sermaye ihtiyaçlarını ağırlıklı olarak banka dışı kanallardan sağlamaları gerekecektir.⁷⁶

Yeni uygulamada karmaşık risk yönetimi sistemleri olan bankalar kendi risk değerlendirmelerine göre, varlıklarına risk ağırlığı saptayabilecekleri için sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır. Basit bir risk yönetim sistemi olan bankalar ise yeni sisteme mali ve teknik eksiklikleri sebebiyle kolay adapte olamayacaklar için gereğinden fazla sermaye ayırarak daha az verimli hale geleceklerdir. Bu durumda bankacılık sektöründe global bazda konsolidasyonların artması beklenmektedir.

Sermaye yeterliliği hesaplamasında İDY yaklaşımını kullanacak uluslararası büyük bankalar, yurtdışı ağlarında da aynı metodun kullanılması taraftarıdır. Yerli sermayeye sahip bankaların çoğu standart yaklaşım kullanmak durumundayken, yabancı bankaların IRB kullanması ulusal ve uluslararası denetim otoritelerinin işlevini karıştırırken zamanla yabancı bankalara avantaj sağlayacaktır. Örneğin, Türkiye'deki bankaların standart yaklaşım uygulaması durumunda tüm firmaların %100 risk ağırlıklandırılmasına tabi olacağı düşünülmektedir. Ancak bazı firmalar için yabancı bankalarca IRB yaklaşımı kullanılarak daha düşük risk ağırlığı

⁷⁵ Değirmenci, a.g.e., s.50

⁷⁶ Özince Ersin, "Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri", TC Merkez Bankası Konferansı, İstanbul, 2005, s.4

sağlanacak ve böylece yabancı bankalar Türk bankalarına göre önemli avantajlar elde etmiş olacaklardır.

Basel II altında proje finansmanına diğer kredilerden daha fazla risk ağırlığı verilmesi de gelişmekte olan ülkeleri olumsuz etkileyecek unsurlardandır. Bu konuda IFC ve Citigroup başta olmak üzere bir çok uluslararası kuruluş bir araya gelerek proje finansmanına daha düşük sermaye gereği getirilmesi konusunda Komite'ye başvuruda bulunmuşlardır. Yapılan çalışmalar da proje finansmanında LGD'nin düşük olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda Komite'nin bu alanda değişiklik yapması beklenmektedir.

2.9. Basel Komitesine Üye Olmayan Ülkelerde Standartların Uygulama Süreci

Basel Komitesi, 2004 yılının ilk yarısında üye olmayan ülkelere yolladığı bir anket aracılığıyla, henüz Basel II yayınlanmadan Yeni Uzlaşmayı uygulama hususundaki "geçici" görüşlerine başvurmuştur. 115 ülkeyi kapsayan ankette, 107 ülke anketi yanıtlamış ve bunlar arasından 88 ülke Basel II'yi yürürlüğe koyma konusunda niyeti olduğunu bildirmiştir. Söz konusu rakama Komite üyesi olan G 10 ülkelerinin de eklenmesiyle yeni uzlaşımın 101 ülke tarafından uygulanması beklenmektedir.⁷⁷

13. Tablo 2.7 Bölgesel Bazda Ülkelerin Basel II'ye Yaklaşımı

Bölge	Ankete Yanıt Veren Ülke Sayısı	Basel-II'yi Uyarlamaya Niyetli Ülke Sayısı
Asya	18	15
Afrika	22	16
Latin Amerika	15	11
Karayip	7	5
Orta Doğu	8	7
Avrupa (Komite Üyesi Olmayanlar)	37	34
Toplam	107	88

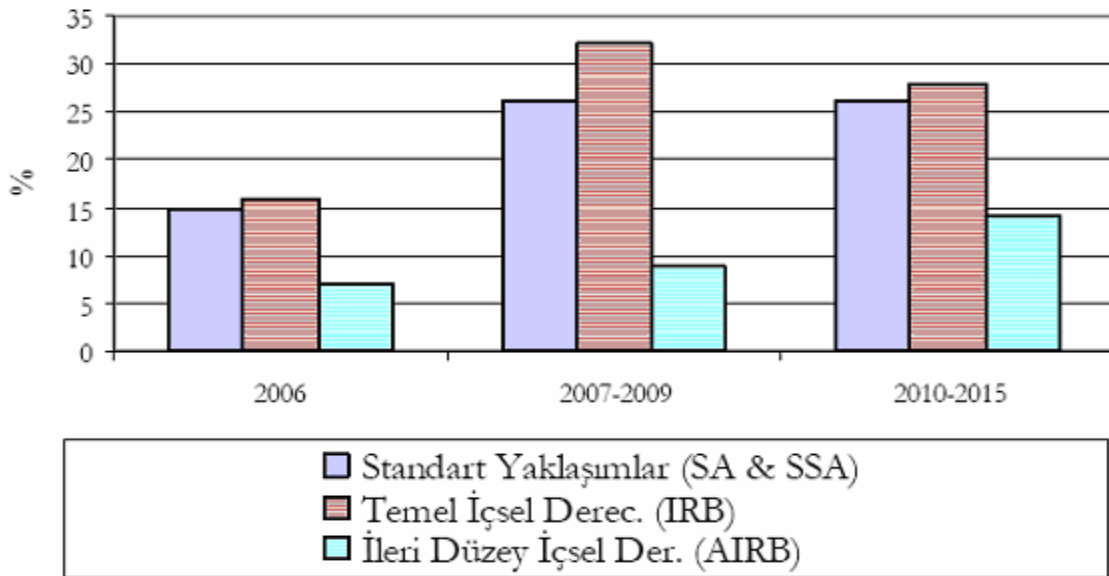
Kaynak: Değirmenci (2004)

Anket sonuçlarına göre, Yeni Uzlaşımın G 10 üyesi olmayan ülkelerde 2007-2009 yılları arasında yürürlüğe gireceği ve uzlaşımın söz konusu ülkelerde toplam varlıkların yüzde 75'ni elinde bulunduran 5.000'den fazla banka tarafından uygulanacağı ifade edilmektedir. Özellikle,

⁷⁷ Yayla ve Kaya, a. g. e., s.36

bu ülkelerde şubeleri bulunan veya ulusal bankaları doğrudan kontrol eden uluslararası bankaların Yeni uzlaşya geçme konusunda öncü rol oynayacakları tahmin edilmektedir. Yeni Uzlaşya uygulayacak olan bankaların, Komite üyesi olmayan Avrupa ülkelerinde toplam varlıkların yüzde 100'üne yakın bir orana sahip oldukları anket çalışmasıyla belirlenmiş bulunmaktadır. Söz konusu oranlar, Latin Amerika için yüzde 95, Asya ve Afrika için yüzde 90'dır.

14. Grafik 2.14 Kredi Riski Ölçüm Yaklaşımlarının Yüzdesi

Kaynak: BIS 2004

Kredi riski yaklaşımına konu olan varlıkların yaklaşık yüzde 16'sının 2006 yılı sonu itibarıyla temel içsel derecelendirme yöntemiyle ölçülmesi planlanmaktayken, içsel derecelendirme yöntemlerinin görece ağırlığının zaman içerisinde artması ve 2010 yılından sonra standart yaklaşımların payının azalması beklenmektedir.

Bankalar, ikinci yapısal blok bağlamında, içsel yöntemlere geçebilmek için bankaların teknik kapasitelerinin ve bilgilerinin artırılmasını, denetçi otoritenin içsel yöntemleri onaylama sürecini ve ana ülke ve ev sahibi ülke denetim kuruluşlarıyla olan eşgüdümü, en fazla çaba sarf edilmesi gereken alanlar olarak tanımlamaktadır.

2.10. Türk Bankacılık Sektörü'nün Basel II'ye Geçişte İzlenmesi Gereken Yol

2.10.1. Türk Bankacılık Sektörü Üzerinde Yapılan Tespitler

- Basel-II, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından hem fırsat hem de yeni çabaların gerektiği bir alan olarak değerlendirilmektedir.
- Alternatifi ortaya konulabildiği sürece, Basel-II ne zorunludur ne de vazgeçilmezdir⁷⁸. Ancak, gelişmekte olan ülkeler açısından bazı güçlükleri içerisinde barındırmasına ve geçişin maliyetli olmasına rağmen, yeni uzlaşma küresel finans sektörünün yeni düzenleme standardıdır ve uyum sağlayamamanın maliyeti de yüksek olacaktır.
- Basel-II, gelişmiş ülkelerin önerileriyle oluşturulmuş olsa bile, bir uzlaşma metni olması sebebiyle gelişmiş ülkeler için de bir geçiş maliyeti içermektedir. Basel-II finansal sektörün daha istikrarlı olmasına katkı sağlayacaktır ancak finansal suçları, yolsuzlukları ve banka iflaslarını engellemeye tek başına yeterli olmayacaktır. Dolayısıyla, Basel-II'nin de ötesinde çabalar her zaman gerekli olacaktır.
- Birinci yapısal bloktaki hesaplamaların karmaşıklığı ve özellikle ileri düzey yaklaşımların gerektirdiği veri standartları, bazı bankalar tarafından, kısa vadede uyarlanması sürecinde sıkıntılarla karşılaşılacağı ortaya konulmaktadır. Ancak, bütün sorunlara rağmen Basel-II'ye geçiş konusunda kararlı davranılmasının, uzun vadede tüm finansal sektöre olumlu yansımalarının olması beklenmektedir.
- Aynı zamanda ikinci ve üçüncü yapısal blok üzerinde odaklanılması önemlidir. Zira bu bölümler risk yönetimi kültürünü ve piyasa disiplini teşvik etmektedir. Söz konusu yapısal bölümlerin daha ziyade nitel kriterler üzerinde durmaları dolayısıyla, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere finansal istikrara büyük katkılarda bulunabileceği düşünülmektedir.
- IMF ve Dünya Bankasının, finansal sektör değerlendirme programları (FSAP)'nda Basel-II'nin uygulanmaması halinde olumsuz bir değerlendirme yapması beklenmemektedir. Ancak, bir ülke Basel-II'ye geçeceğini açıkladıktan sonra, bu hususta yapacağı uygulamalara göre skor verilecektir. Dolayısıyla, hazırlıksız ve erken geçişin maliyeti sadece sektör için değil, tüm ülke ekonomisi için geçerli olacaktır⁷⁹.
- Ulusal tercihler ve diğer hususların otoriteler ve sektörle tartışılarak belirleniyor olması geçiş sürecinin başarısını olumlu yönde etkileyecektir. Basel-II'nin öngördüğü parametrelerin tahmininde ülkenin bankacılık sektörünün esaslarına ilişkin tercihler veya bazı ayarlar yapılması gerekebilecektir.

⁷⁸ Köylüoğlu U, "Presentation by Uğur Köylüoğlu", Risk Management Workshop Turkey, İstanbul, Şubat 2005

⁷⁹ Yayla ve Kaya, a. g. e., s.46

- Ülkemiz bankacılık sektörü, Basel-II'nin sunduğu gelişmiş kredi riski ölçümlerinden mutlaka faydalanmalıdır. Ancak, makro ekonomik riskler, likidite riski, iş alanı riski, jeopolitik riskler gibi hususlar Türk bankacılık sektörü açısından hala önemli gözükmektedir.
- Basel-II ile ortaya konulan yaklaşımlar ve ekonomik sermaye kavramı ile Türk bankacılık sektöründe mevcut olan finansal/endüstriyel konglomerasyonların, risklerini daha iyi yönetmeleri teşvik edilmiş olacaktır.⁸⁰
- Yeni Uzlaşya geçişin zamanlamasının bankacılık sektörünün taleplerine, kapasitesine ve BDDK'nın hazırlanma sürecine göre şekillenmesi önem arz etmektedir. İçsel yöntemlere erken geçişin ulusal bankaları ve BDDK'yı zorlayabileceği düşünülmektedir. Ancak, özellikle yabancı bankaların ileri düzey yaklaşımlara geçme konusunda istekli olabilecekleri ihtimal dâhilindedir. Bu durum karşısında hazırlıklı olunması için sektörün ve BDDK'nın insan kaynaklarına ve bilgi teknolojilerine azami ölçüde yatırımı planlaması ve yapması gerekmektedir. Özellikle, İDY yaklaşımlarının onayının BDDK açısından ciddi çaba gerektiren alan olması beklenmektedir.
- Avrupa Birliği'nin yeni direktifi “konsolidasyon yapan denetim otoritesi” kavramını gündeme getirmektedir. AB'ye üye ülkenin büyük bir bankası ileri düzey yaklaşımlar için kendi ülkesinde onay alabilir ve bu husus ülkemiz açısından bağlayıcı olabilir. Dolayısıyla, ana ülke, ev sahibi ülke arasındaki ilişkiler konusuna ağırlık verilmelidir.
- Sektörün Basel-II'ye geçişinin zamanlaması konusunda hassas bir dengenin tutturulması gerekmektedir. Erken geçiş ve yetersiz uygulama ileride yapılacak FSAP değerlendirmelerinde Türkiye'yi olumsuz etkileyebilecek ama geç kalınması da uluslararası finans sistemine olan uyumun maliyetini artırabilecektir. Zira uluslararası derecelendirme kuruluşlarının Basel-II'nin uygulanıp uygulanmadığını nasıl dikkate alacakları belirsizdir.
- Paralel hesaplamalardan önceki bir yılın “pilot” uygulama yılı olarak kabul edilmesi halinde daha yumuşak bir geçiş dönemi sağlanabilir.⁸¹
- TCMB Risk Merkezi, Kredi Kayıt Bürosu, KOSGEB ve diğer veri tabanlarının Basel-II çerçevesinde nasıl değerlendirilebileceği düşünülmelidir.⁸²
- AB ülkelerinin 2007'den itibaren Basel-II'ye geçmeleri beklenmektedir. Türk finans sektörünün Avrupa'yla olan yakınlığı düşünüldüğünde, AB ile olan yakınsamanın sağlanabilmesi ve üye ülkelerdeki gelişmeleri daha yakından takip edebilmek için Avrupa Bankacılık Otoriteleri

⁸⁰ Yayla ve Kaya, a. g. e., s.47

⁸¹ Yayla ve Kaya, a. g. e., s.49

⁸² www.kosgeb.gov.tr Erişim:Nisan 2007

Komitesi'ne (Committee of European Banking Supervisors- CEBS) ülkemizden de katılımın sağlanmasının orta ve uzun vadede faydalı olacağı düşünülmektedir.

2.10.2. Türk Bankacılık Sektörü'ne Basel II Konusunda Yapılan Öneriler

Türk bankacılık sektöründe belli başlı konularda hızlı bir şekilde çalışma yapılması gerekliliği vardır. Risk ölçümü için gerekli veri tabanının doğru tanımlanarak oluşturulması, bu bağlamda Bankacılık Gözetim ve Denetiminden sorumlu kamu yetkilisinin, böyle bir veri tabanının sağlanması için gereken asgari koşulları belirlemesi yararlı olacaktır. Bu konuda BDDK'ya iş düşmektedir.⁸³

Basel II'de her banka kendine uygun risk modelini seçme serbestliğine sahiptir. Fakat, kullanılan modelin BIS çerçevesi içinde sağlanması gereken koşulların da Bankacılık Gözetim ve Denetiminden sorumlu kamu yetkilisi tarafından belirlenmesi uygun olacaktır. Ayrıca, söz konusu yetkiye banka modellerini bu amaçla ve bu sınırlar içinde sınama yetkisi de verilmesi uygun olacaktır.

Gerek risk değerlendirme modelinin geliştirilmesi ve gerek uygulamanın başarılı olabilmesi yönündeki çalışmalar bankalar için önemli bir maliyet oluşturacaktır. Bu konuda bankaların kendi aralarında yapabilecekleri işbirliğinin yanında, ortak bir eğitim programı ile bu alanda çalışacak nitelikli eleman yetiştirmeleri yararlarına olacaktır.

Basel II' nin belkemiğini oluşturan "aktiflerin risk ağırlığının belirlenmesinde kredi değerlendirme kuruluşlarının ya da belirli kurallar dahilinde bankaların kendi derecelendirmelerinin esas alınması" konusu halen OECD üyesi olan, ancak ratingleri düşük olan Türkiye'yi olumsuz yönde etkileyecektir. Mevcut sistemde Türkiye'ye kredi kullandıran bankalar bu krediler için sıfır risk ağırlığı (Türk bankaları için ise %20) hesaplanmaktayken, yeni uygulamada %100 olarak hesaplayacak ve sermaye ayıracaklardır, bu da maliyetleri yükseltici ve limitleri azaltıcı etki yapacaktır.

⁸³ BDDK, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı", 2005, s.9

Halen devlet iç borçlanma senetleri için sıfır risk ağırlığı hesaplanmaktayken, yeni sistemde bu oranın yükselecek olması bankaların menkul değerler portföyünde küçülmeyi de beraberinde getirecektir.⁸⁴ Diğer taraftan kredibiliteleri yüksek firmalara sağlanan fonlar için ayrılan sermayede bir miktar düşüş sağlanması olasıdır. Fakat, yeni kurallar uygulamaya geçinceye kadar (2007 sonu) Türkiye'nin kredibilitelerini ve rating notunu yükseltmesi avantajına olacaktır. Dolayısıyla yeni kurallar bütününden olumsuz etkilenmemiş olacaktır.

Basel II'den yüksek ratingli firmalar olumlu olarak yararlanacak, bu firmalara sağlanan fonlar için ayrılacak sermayenin oranı düşeceğinden daha düşük maliyetlere kredi bulabileceklerdir.

Türk bankacılık sektörü yaşanan kriz şartlarından dolayı Basel II uzlaşısı çerçevesindeki gelişmeleri takip edememektedir. Halihazırda BDDK ve bankalar öncelikle piyasa ve kredi risklerine odaklanmış olup, operasyonel riskin yönetimi konusuna gereken ilgiyi göstermemişlerdir. Bu bağlamda öncelikle bankaların operasyonel risklerle ilgili kendi zarar verilerini toplayıp, veri bankaları oluşturmaları gerekmektedir. Basel komitesi tarafından önerilen operasyonel riskin ölçümüne ilişkin yaklaşımların şartlarına uyularak, bu risk türünü kontrol edici tekniklerden biri seçilmelidir. Türk bankacılığının ve denetim otoritesinin AB ile uyum sürecinde Basel II uzlaşısı çerçevesindeki gelişmelere en kısa sürede adapte olunması hususunda tedbirleri alması gerekmektedir.

⁸⁴ TBB, "Reel Sektörün Finans Sektöründen Beklentileri", 2003, www.tbb.org. Erişim: Nisan 2007

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL II VE KOBİ'LER

3.1. BASEL II'nin KOBİ'lere Etkileri

Türkiye ekonomisinde önemli yer tutan KOBİ'ler AB'ne girişle birlikte, uluslararası rekabete hazır olmak zorundadırlar. Küçüklüklerinin kendilerine sağladığı esneklik ve uyum kabiliyetini en iyi şekilde değerlendirerek rekabet avantajı sağlayabilen işletmeler varlıklarını geliştirerek sürdürebilecektir. Bunu sağlayamayan işletmeler ise gittikçe büyüyen sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalacaklardır. Bu bağlamda Basel II standartlarının KOBİ'lere önemli etkileri olacaktır.

3.1.1. KOBİ Tanımlamasında Kullanılan Kriterler

KOBİ tanımlamasının ülkeden ülkeye farklılıklar göstermesinden dolayı bazı kriterlere dayandırılması gereği ortaya çıkmaktadır. Nitel ve nicel özellikleri kapsayan ve genel geçerliliği olabilecek bir tanımlama, değil tüm ülkeler, bir ülke içindeki tüm sektörler için bile geliştirmek mümkün olamamaktadır. Bu nedenle KOBİ tanımlaması ülkelere göre değiştiği gibi, temel alınan ölçütlere göre de farklılık arz etmektedir.⁸⁵

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler çok boyutlu bir olgudur. Bu boyutlardan bazısının nicel olarak ifadesi mümkünse de, önemli bir kısmı ancak nitel olarak belirtilebilir. Son yıllarda yaygınlaşan yaklaşım, tanımda nitel ve nicel ölçütlerin bir birleşiminin esas alınmasıdır.

3.1.1.1 KOBİ'lerin Nitel Tanımlama Ölçütleri

- Girişimcinin işletmede fiilen çalışması ve risk üstlenme sorumluluğunun bulunması,
- Girişimcinin işletmesiyle özdeşleşmesi, işletmenin sahip yöneticinin hayatının en önemli parçası haline gelmesi,

⁸⁵ TOBB, Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Ankara, 2006, s.4.

- İşbölümü ve uzmanlaşma,
- Sermayenin işletme sahipleri tarafından sağlanması,
- Sermaye piyasalarından bulma imkanının olmayışı, finansmanının bireysel ve küçük sermaye gruplarınca sağlanması,
- Bağımsız yönetim, yönetim tekniklerinin uygulanamaması ve yetersizliği,
- Bağımsız mülkiyet,
- Pazar payının ve etkinliğinin küçük olması,
- Makine ve ekipman kullanım durumunun düşük olması,
- İşletmenin pazarlık gücünün düşük olması,
- İşletme sahibinin teknik yeterlilik derecesi ve mesleğe saygısı,
- İşveren ve işçi arasındaki ilişkinin niteliği,

3.1.1.2 KOBİ'lerin Nicel Tanımlama Ölçütleri

- İstihdam edilen personel sayısı,
- Aktifler toplamı,
- Belli bir sürede kullanılan enerji miktarı ve maliyeti,
- Belli bir sürede kullanılan hammadde tutarı,
- Makine parkı değeri,
- Ödenen toplam ücretler ve aylıklar,
- Sektördeki pazar payı,
- Öz sermaye, çalışma sermayesi ve sabi sermaye,
- Katma değer ve ödenen vergi durumu,
- Kapasite, sipariş sayısı ve değeri,
- Vardiya sayısı,
- İhracatın satış miktarındaki payı,

Bu nicel ölçütleri daha da artırmak mümkündür. Fakat her nicel ölçüt, işletmenin bir boyutunu sergilemektedir. Bu nedenle bir ölçütün birlikte kullanılması gerekmektedir. Bu da birtakım karşılıklara neden olacaktır. Uygulama kolaylığı sağlamak amacıyla işletme büyüklüğünü belirleyici nicel ölçütler, asgari seviyede tutulmalı ve işletme büyüklüğünü en iyi temsil eden ölçütler kullanılmalıdır.

3.1.2. Ülkemizde Halen Geçerli Olan KOBİ Tanımlamaları

Türkiye’de şuanda üzerinde uzlaşmış bir KOBİ tanımı yoktur. KOBİ’lere hizmet veren her kurum ve kuruluş farklı bir KOBİ tanımından hareket etmektedir. Bu nedenle, uygulamada farklılıklar oluşmakta, KOBİ’lerin bir kısmı bazı uygulamaların içinde yer alırken, diğer bazı uygulamaların dışında kalabilmektedir. Ayrıca farklı tanımlar KOBİ’lere yönelik istatistiklerin farklı sonuçlar vermesine de yol açmaktadır. Bazı KOBİ tanımlarındaki diğer bir sorun da sadece “imalat sanayi” işletmelerini kapsama almasıdır. Dolayısıyla diğer sektörlerde faaliyet gösteren tüm işletmeler, esnaf ve sanatkarlar kapsam dışında kalmakta; mevcut devlet teşviklerinden yararlanamama durumu ile karşı karşıya kalabilmektedir.⁸⁶

Bakanlar Kurulu’nun 2005/9617 sayılı kararı ile kabul edilen “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler’in Tanımı;

- a) **Mikro işletme:** 10 kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 1 milyon YTL’yi aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler,
- b) **Küçük işletme:** 50 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 5 milyon YTL’yi aşmayan işletmeler,
- c) **Orta büyüklükteki işletme:** 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon YTL’yi aşmayan işletmelerdir.

Hazine Müsteşarlığı’nın tanımına göre; imalat sanayinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, taşıt, araç ve gereçleri, demirbaşlar vb. toplamının net tutarı 400 milyar Türk Lirasını aşmayan; 1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli, 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmelerdir.

⁸⁶ TBB, ” Risk Yönetimi ve Basel II’nin Kobil’lere Etkileri” Eylül 2004, s.4

En fazla 400 milyar YTL tutarında sabit yatırım harcaması yapan işletmelerin tüm yatırımları KOBİ kapsamında değerlendirilir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı tanımına göre KOBİ'ler; imalat sanayinde faaliyet gösteren, 1-200 işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD doları karşılığı YTL'yi aşmayan işletmelerdir.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Tanımı (3624 Sayılı Kanun): 1-50 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmeleri küçük ölçekli, 51-150 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmeleri orta ölçekli olarak tanımlanmıştır.

Halk Bankası Tanımı:

Teşvik belgeli KOBİ; 1-150 işçi çalıştıran, sabit yatırım tutarı 100 milyar YTL'yi geçmeyen imalat sanayi işletmeleri şeklinde tanımlanmıştır.

Normal KOBİ: 1-250 işçi çalıştıran, sabit yatırım tutarı TL 400 milyarı geçmeyen imalat sanayii işletmeleri olarak tanımlanmıştır.

Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank) Tanımı: Kısa vadeli TL krediler kapsamında KOBİ ihracat kredisi için 1-200 işçi çalıştıran sabit sermaye yatırımları 2 milyon Usd'yi geçmeyen imalat sanayi işletmeleri olarak tanımlanmıştır.

14. Tablo 3.1 AB'nin KOBİ Ayrımı

AB KOBİ TANIMI

KOBİ TANIMI	ÇALIŞAN SAYISI	YILLIK CİRO
MİKRO ÖLÇEKLI İŞLETME	10 dan Az	2 Milyon Euro'ya Kadar
KÜÇÜK ÖLÇEKLI İŞLETME	50den Az	10 Milyon Euro'ya Kadar
ORTA ÖLÇEKLI İŞLETME	250 DEN aZ	40 Milyon Euro'ya Kadar

15. Tablo 3.2 Türkiye'nin KOBİ Ayrımı

TÜRKİYEDE KOBİ TANIMI

KOBİ TANIMI	ÇALIŞAN SAYISI	YILLIK CİRO
MİKRO ÖLÇEKLI İŞLETME	1-9	1 Milyon YTL ye Kadar
KÜÇÜK ÖLÇEKLI İŞLETME	10-49	5 Milyon YTL ye Kadar
ORTA ÖLÇEKLI İŞLETME	50-250	25 Milyon YTL ye Kadar

“Basel II ve KOBİ Tanımı”

BASEL II ile birlikte yıllık toplam cirosu 50 Milyon EUR altında olan firmalar KOBİ olarak nitelendirilecektir. Bununla birlikte KOBİ’ler 2 alt sınıf altında toplanacaktır ;

Parakende KOBİ : Bir bankadaki nakit ve gayrinakit kredilerinin toplamı 1 Milyon EUR’nun altında olan KOBİ’ler o banka için Parakende KOBİ olarak nitelendirilecektir.

Kurumsal KOBİ : Bir bankadaki nakit ve gayrinakit kredilerinin toplamı 1 Milyon EUR’nun üstünde olan KOBİ’ler o banka için Kurumsal KOBİ olarak nitelendirilecektir. Kurumsal portföyde değerlendirilecek firmanın kullanacağı kredide herhangi bir üst sınır belirtilemiştir.

Bu sınıflamadaki önemli nokta KOBİ niteliğinde olan bir firma bir bankada toplam riskinin 1 Milyon EUR üzerinde olması nedeni ile Kurumsal KOBİ sınıfına girerken diğer bir bankada 1 Milyon EUR altında kredi kullanması nedeni ile Parakende KOBİ sınıfına girmesidir.⁸⁷

Parekende KOBİ ve Kurumsal KOBİ Ayrımının Etkisi

Mevcut sistemde (Basel I) firmalara verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda %100 risk ağırlığına sahipken Basel II ile birlikte kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı, firmanın kredi notuna göre değişecektir. Risk ağırlığı bankaların söz konusu firma için karşılık olarak tutacağı sermaye miktarını dolayısıyla banka için getirisiz sermaye miktarını gösterdiğinden, risk ağırlığı arttıkça firmanın kullanacağı fonun maliyetinin artması, risk ağırlığı azaldıkça söz konusu fonun maliyetinin azalması kaçınılmazdır. Önemli olan konu; kurumsal portföyde bulunan firmaların daha uygun fiyatla borçlanabilmesi için mutlaka bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş bir nota sahip olması gerekliliğidir. Aksi takdirde derecelendirilmemiş bu tür firmalar %100 risk ağırlığına tabi olacak ve risk ağırlığı Türkiye’nin risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır.

Parekende portföyde yer alan firmalar için ise bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirme notu verilmiş olmaksızın, %75 risk ağırlığı uygulanacaktır.

⁸⁷ Sezgin, a.g.e., s.12

Bu durumda derecelendirme notu olmayan bir KOBİ bir bankadaki riskinin 1 Milyon EUR üzerinde olması nedeni ile Kurumsal KOBİ olarak nitelendirilecek, %100 risk ağırlığına tabi olacak ve daha yüksek maliyetle borçlanabileceken aynı firma diğer bir bankadan 1 Milyon EUR altında kredi kullanıyorsa o bankanın Parekende KOBİ portföyünde yer alıp derecelendirme notu olmamasına rağmen %75 risk ağırlığına tabi olacak ve daha uygun fiyatla borçlanabilecektir.

Bu noktada göz önünde bulundurulması gereken konu uluslararası derecelendirmeye tabi tutulmuş, notu iyi olan ve kurumsal portföy içinde yer alan bir firmanın %20'lere kadar düşebilen risk ağırlığına dahil olması dolayısıyla çok daha uygun fiyatlarla borçlanabilmektedir.

3.1.3 Türkiye'deki KOBİ'lerin Sektörel Yapıları

Ülkemizde faaliyet gösteren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler çalışma alanı çok geniş olmakla birlikte şu şekilde gruplandırılabilir;

3.1.3.1. Üretim Sektörü

Üretim sektörü içerisinde, başta sanayi işletmeleri olmak üzere, ekstraktif işletmeler, inşaat işletmeleri yer alır. Üretimin amacı kişilerin taleplerini doyurmaktır. Ve üretim işletmeleri bu amaca yönelik çalışmalarda bulunurlar.

Günümüzde yığın üretim, dağıtım aşamasında olduğu üzere, üretim aşamasında da büyük ölçüde KOBİ'lere bağımlıdır. Yığın üretimi yapılan birçok ürün birkaç adetten binlere ulaşan parçaların bir araya gelmesiyle mamul durumuna gelir. Söz konusu mamullerin üretiminde kullanılan parçaların çoğu KOBİ'ler tarafından üretilir.

3.1.3.2. Ticaret Sektörü

Ticaret sektöründe yer alan işletmeler asıl olarak ekonomik malların el değiştirmesiyle ilgili olan işletmelerdir. Bu sektördeki işletmeler, ekonomik malların depolanması, toptan veya perakende satışı, malların el değişimine ilişkin finansman işleri gibi konularla ilgilenirler.

Bu sektörde yer alan toptancı ve perakendeci üretim ve hizmet sektörlerindeki işletmelerle kıyaslandığında daha az bir başlangıç sermayesiyle kurulabilirler. Perakendeciliğin bir çok kolu

için gerekli olan bilgi ve deneyim daha ısa sürede edinilebilir. Bu sektörde eğitilmiş işgücüne o denli gerek duyulmaz. Bu nedenle perakendecilik, KOBİ'ler için çok geniş bir çalışma alanına sahiptir.

3.1.3.3. Hizmet Sektörü

KOBİ'ler, hizmet sektöründe de çok geniş bir çalışma alanına sahiptir. Bu sektörün değişik iş kollarında KOBİ'ler yüzlerce değişik türde hizmeti tüketicilere, başka işletmelere, kamu kurumlarına , sosyal amaçlı kuruluşlara sunarlar.

KOBİ'lerin önemli yere sahip olduğu hizmet sektörleri, bankacılık, ulaşım, eğiti, iletişim ve kurumsal sağlık hizmetleri dışındaki sektörlerdir. Özetle, KOBİ'ler, birkaç işkolu dışında, tüm sektörlerde geniş bir çalışma alanına sahiptirler ve bu alanlara her geçen gün yenileri eklenmektedir.

Türkiye'deki KOBİ'lerin sektörel bakımdan kısa bir değerlendirilmesini yaptığımızda karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır;

Küçük işletmeler %40-59 arasında bir kapasite kullanımına ulaşabilirken orta ölçekli işletmelerin ancak %38.7'si gibi yarısından daha az bir kısmı %60-79 nispetinde kapasite kullanımını gerçekleştirebilmektedirler. Sektörel bazda bir değerlendirme yaptığımızda, kapasite kullanımının en düşük olduğu alanlar olarak; gıda, içki, ve tütün, kimya, petrol, lastik ve plastik sanayi ile metal ana sanayi karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık dokuma, giyim eşyası, deri sanayi, kağıt, kağıt ürünleri ve basın sanayi'nin %15-20 gibi küçümsenmeyecek bir kısmında %100 ve üzerinde kapasite kullanımı gerçekleşmektedir. Genel olarak, tam kapasiteyle çalışmamanın nedenleri sıralandığında, ilk olarak karşımıza talep yetersizliği çıkmaktadır. İkinci önemli neden mali imkansızlıklar olup, bunu hammadde yetersizliği ve işçilerle ilgili sorunlar takip etmektedir.

Kredi imkanları ve kullanım koşulları ülkemizde KOBİ'lerin karşılaştıkları en önemli sorunların başında gelmektedir. Yapılan araştırmalar, ülkemizde kredi kullanan işletmelerin

sayısının çok az olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni de; kredi maliyetlerinin çok yüksek olmasıdır. Ülkemizde küçük teşebbüslerin borçlanmadan korktukları için, öz sermayeyle çalıştıkları saptanmıştır. Küçük ve orta ölçekli işletme sahipleri kredi kullandıklarında en çok 1-3 ay gibi çok kısa vadeyi tercih etmektedirler. KOBİ'lerin ortalama %86,4 ü aldıkları kısa vadeli krediyi üretimde kullanmak için, %8,5'i ise yatırım yapmak için kullanıyor. Uzun ve orta vadeli kredi taleplerinin genellikle yatırım yapmak amacıyla kullanıldığı anlaşılmıştır.

KOBİ'lerin ürettikleri ürün fiyatını etkileyen faktörlerin başında hammadde fiyatları (%81,1) gelmektedir. Bunu işçi ücretleri (%69,4), enerji kullanım maliyeti (%34,8) ve kredi faizleri takip etmektedir.

Ülkemizde, KOBİ'lerin piyasa araştırmalarına pek ilgisiz kalmadıkları görülmektedir. Ürünleri pazarlayabilmek için piyasa araştırması yapan şirketler içinde KOBİ'lerin oranı ortalama %72,8'dir. Piyasa araştırması, büyük oranda pazarlama amacıyla yapılmaktadır. Ürün geliştirme ve yeni ürün tasarımının piyasa araştırmasındaki payı %20-25'dir. Tanıtma faaliyetlerinde KOBİ'ler, büyük işletmelere göre geri planda yer alırken, araştırma ve geliştirme faaliyetleri KOBİ'ler için neredeyse yok denecek seviyededir.

Türkiye ekonomisinin temelini ve toplam işletmelerin yüzde 99'unu oluşturan Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) banka kredilerinden aldıkları pay hızla artıyor. KOBİ'lerin 2001 krizi sonrasında yüzde 3-5 düzeyinde olan banka kredilerden aldıkları pay, geçen yıl sonu itibariyle yüzde 25'lere yaklaştı. Hatta bazı bankaların KOBİ'lere kullandırdıkları kredilerin toplam kredilerine oranı yüzde 30-40'lara kadar çıktı. 18 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren tebliğe göre, 25 milyon YTL ciro ve 250 çalışanın altında bulunan tüm işletmeler KOBİ olarak sayılıyor. KOSGEB'in bu tanıma göre tahmini Türkiye'de 1 milyon 800 bin civarında KOBİ olduğu yönünde, ancak başka kaynaklar bu rakamın 3 milyon civarında olduğunu ileri sürüyor. KOSGEB verilerine göre, bu işletmeler, ekonominin yüzde 99,8'ini oluşturuyor. KOBİ'lerin istihdamdan aldıkları pay yüzde 76,7, yatırımdan aldıkları pay yüzde 56,5, yarattıkları katma değer yüzde 38, direk ihracatta aldıkları pay ise yüzde 10 civarında. 2001 yılında yaşanan şubat krizine kadar olan dönemde yoğunluklu olarak kamuyu fonlayan bankalar, kamunun borçlanma ihtiyacının azalmasına paralel olarak bireyler ve reel sektöre ayırdıkları kaynağı artırdı. Büyük ticari kredilerin yanı sıra risklerini yaymak isteyen bankalar KOBİ'leri

keşfetti. Bankalar özellikle son bir iki yılda kredi talebi olan 3 milyona yakın müşteriyi yakalamak için KOBİ'lere yönelik destek kredileri sunma yarışını hızlandırdı.

Türkiye'nin 2005 yılından itibaren net bir KOBİ tanımı olmasına rağmen bankaların henüz ortak bir tanımı kabul etmiş değil. Her banka farklı bir KOBİ tanımı yaptığı için sektörde derinlikli bir analiz yapmak mümkün olamamaktadır.⁸⁸

3.1.4 Katma Değer ve KOBİ'ler

Günümüzde işletmelerin büyük çoğunluğu küçük ve orta ölçekli firmalardan oluşmaktadır. KOBİ'ler imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin % 99.5'ini oluşturmaktadır. İmalat sanayindeki istihdamın ise % 61.1'ini sağlamaktadır. Yaratılan katma değerde ise KOBİ'lerin payı % 27.3'dür . Büyük firmalara göre daha dinamik bir yapıya ve esnek karar alma mekanizmasına sahip olan KOBİ'ler bu özellikleriyle istihdam yaratma potansiyelini en iyi değerlendirebilecek işletmeler olarak tanımlanmaktadır. KOBİ'lerde işyeri sayısının fazlalığına rağmen üretilen katma değer düşük kalmaktadır.

Türkiye'de işletmelerin büyük bir çoğunluğunu (% 99,22) oluşturan KOBİ'ler arasında 1-9 arası işçi çalıştıran mikro ölçekli işletmeler toplam işletmeler içinde % 94,70 ile birinci sırada bulunmaktadır. Büyük işletme grubuna giren işletmeler ise işyeri içindeki oran dikkate alındığında oldukça düşük bir paya sahip iken (% 0,44) en yüksek istihdam oranına sahiptir (36,18).

KOBİ'ler istihdam yaratma kapasiteleri nedeniyle işsizliği önleyici politikalar arasında büyük bir yere sahiptir. Ancak ekonomik kriterler dikkate alınmadan uygulanacak tek yanlı bir KOBİ politikası bir çok dezavantajı da beraberinde getirecektir. Yüksek katma değere sahip, uluslararası rekabet gücü kazandırabilecek dinamik ürün imalatında bulunan, gelişime, yeniliğe açık ve çağın koşullarına ayak uydurabilecek potansiyele sahip KOBİ'lerin desteklenmesi yerine bütün KOBİ'lerin desteklenmesi ülkenin kalkınma stratejisi açısından olumsuzlukla sonuçlanacaktır. Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye'de KOBİ'lerin toplam katma değer

⁸⁸ <http://www.kobiklinik.com/tr/klinik.asp?ID=40&makale=309>

içindeki oranı oldukça yetersizdir. Bütün işletmeler arasında yarattığı katma değer %25,97'dir. Oysa 251 ve üzeri işçi çalıştıran büyük ölçekli işletmelerin yarattığı katma değer %63,96 ile büyük bir paya sahiptir.

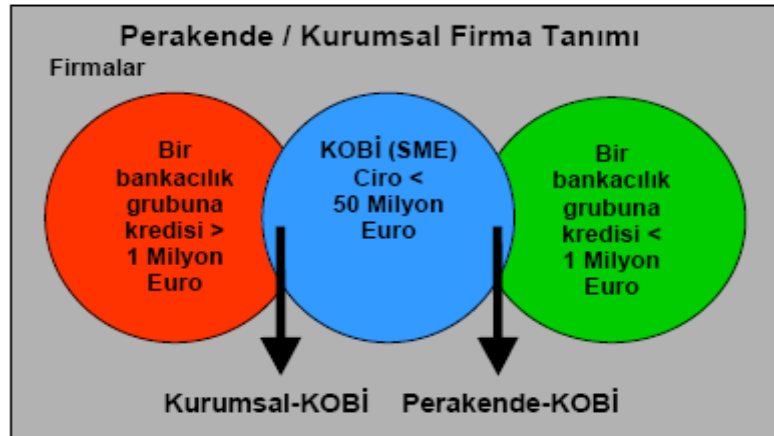
Gelişmekte olan ülkelerin dünya ticaretindeki payları küreselleşme sürecinde yükselmiştir, ama bu gelir artışına dönüşmemiştir. Bir başka ifadeyle dünya imalat sanayi gelirinden gelişmekte olan ülkelere düşen pay bu ülkelerin dünya imalat sanayi ürünleri ticaretindeki paylarıyla orantılı değildir. Bunun sebebi bu ülkelerin üretim zincirlerinin sonlarında yer alan düşük katma-değerli işleri yapmakta oluşlarıdır. Bu sorunun aşılabilmesi için gelişmekte olan ülkelerin üretim zincirlerinin üst basamaklarına doğru tırmanması, yani yerli katma-değeri yüksek üretim aşamalarına geçmeleri gerekmektedir. Yerli katma değeri yüksek üretim aşamalarına geçmek ise ancak rekabet gücünün temel belirleyicisi olan teknolojik gelişme ile mümkündür. Bu nedenle sanayileşme hedefi ile teknolojik gelişimin kaynağı olan yenilik süreci bir bütün olarak ele alınmalıdır ve KOBİ'leri de yenilik sürecine olan katkıları ile değerlendirmek gerekmektedir.

Katma değeri düşük ve emek yoğun sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ'ler ile sanayileşmenin gerçekleştirilebilmesi mümkün gözükmemektedir. Yüksek katma değer yaratan işletmelerin desteklenmesi ve kalkınma stratejisinin temelini oluşturması en uygun seçenek olarak gözükebilir. Ancak uzun vadeli düşünüldüğünde ise etkin bir teknoloji politikası ile işletmelerin büyük bir kısmını oluşturan KOBİ'leri yüksek katma değer yaratan işletmeler haline getirebilmek ve Avrupa'daki gibi ileri düzey teknoloji kullanan, yeni ve yaratıcı fikirler ortaya koyan işletmeler haline getirebilmek de uygun bir strateji olabilir.

3.1.5. Basel II Standartları'na Göre KOBİ Olma Şartları

Ülkemizde şimdiye kadar yapılan KOBİ tanımlarından farklı olarak, Basel II'de sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde SME (Small and Medium Sized Entities) sınıfının sınırları firmaların yıllık toplam satış cirolarına göre belirlenmeye başlanacaktır. SME'ye göre KOBİ; toplam cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen firmalar olarak tanımlanmaktadır. KOBİ tanımına bağlı olarak "perakende-kurumsal" ayrımı çok önem kazanmakta olup bir bankadaki toplam kredisi (Nakit + Gayrinakit) 1 Milyon Euro'nun altında

kalan KOBİ'ler "perakende portföy" içinde tanımlanmakta, ilgili bankadaki kredi miktarı 1 milyon Euro'nun üstünde olan KOBİ'ler ise "kurumsal portföy" içinde tanımlanmaktadır.⁸⁹

4. Şekil 3.1 Perakende ve Kurumsal Firma Ayrımı

Kaynak: TBB (2004)

Aşağıdaki tabloda standart yöntemle göre firma sınıflandırmaları özetlenmiştir.

16. Tablo 3.3 Standart Yönteme Göre Firmaların Sınıflandırılması

Kredi Tutarı (K)	Yıllık Satış Cirosu (C)	Sınıflandırma
K > 1.000.000.- EURO	C > 50.000.000.- EURO	Kurumsal
K > 1.000.000.- EURO	C < 50.000.000.- EURO	Kurumsal-(KOBİ)
K < 1.000.000.- EURO	C > 50.000.000.- EURO	Kurumsal
K < 1.000.000.- EURO	C < 50.000.000.- EURO	Perakende-(KOBİ)

Kaynak: TBB (2004)

Ayrıca birbirleriyle bağlı olduğu düşünülen küçük işletmeler veya şahıslar tek bir işletme olarak kabul edilir ve portföydeki bu tarz firmalara verilen nakit ve gayrinakdi kredi miktarının perakende kredi portföyünün % 0,2'sini geçmemesi şartı aranır. Yine, bir bankada "perakende" portföyü içinde (perakende- KOBİ olarak) değerlendirilen bir firma toplam kullandığı kredi tutarına bağlı olarak (1 milyon Euro) diğer bir bankada "kurumsal" portföyü içerisinde değerlendirilebilecektir. Yani, satışları 50 milyon Euro'dan düşük olan bir firma bir bankadan 1 milyon Euro'nun altında kredi kullanırsa "perakende" portföyü içinde değerlendirilecek (Perakende-KOBİ) ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacakken, diğer bankadan 1 milyon Euro'nun üzerinde bir kredi alırsa o bankada "kurumsal" portföyünde değerlendirilecek (Kurumsal-KOBİ) ve o portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır.

⁸⁹ Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, www.kosgeb.gov.tr Erişim:mayıs 2007

Değerlendirmede kullanılacak risk ağırlıkları da bu iki bankanın sermaye yeterliliği için kullandığı yöntemlere göre farklılık arz edecektir.⁹⁰

Mevcut durumda KOBİ olarak değerlendirilen bir firma bütün özellikleri günümüz tanımına uygun olsa bile, çalıştığı banka Basel II'deki standart yöntemi uyguluyorsa kredilerinin toplam 1 milyon Euro'yu geçmesi halinde kurumsal portföy içerisinde değerlendirilerek kendisine dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilen rating'ler bankaca esas alınacak ve derecelendirme sistemi nedeni ile artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir. Bu durum, özellikle yüksek tutarlı kredi kullanan firmaları etkileyebilecektir.

Bir başka bakış açısıyla bir firmanın kullandığı krediler nedeniyle bir bankada kurumsal, diğer bir bankada perakende portföyde değerlendirilmesi ve risk ağırlıklarının her iki bankada da farklı olması durumu standart yöntemde firmaların lehine bazı durumlar ortaya çıkarabilmektedir.

Bilindiği gibi, derecelendirilmemiş kurumsal firmaların risk ağırlığı % 100 olarak alınacak ve ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Ülkemizde de firmalarımızın büyük çoğunluğu dışsal derecelendirmeye tabi tutulmamış durumdadır. Üst denetçi mercii bankalara portföylerindeki firmaların kredi notlarına bakmaksızın hepsi için % 100 risk ağırlığı kullanma izni verebilir. Bu durumda bankaların tutarlı bir yaklaşım izleyerek ya bütün firmalar için % 100 risk ağırlığını kullanma ya da kredi notu olan firmalar için kredi notunu, derecelendirilmemiş firmalar içinse % 100 risk ağırlığı uygulama yoluna gitmeleri gerekmektedir.⁹¹

Örneğin; 4 Milyon Euro kredi ihtiyacı olan ve cirosu 50 milyon Euro'nun altında kalan bir firma, rating notu yoksa veya bu rating notu % 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığına denk geliyorsa, ihtiyacı olan krediyi çeşitli bankalara bölerek 1 milyon Euro'nun altında dilimler halinde (5 bankadan 800.000.- Euro'luk dilimler şeklinde) kullanmak isteyebilir. Bu durumda, firma cirosu 50 milyon Euro'nun ve toplam kredisi 1 milyon Euro'nun altında kalan firmaları perakende portföyde değerlendiren bankalar, % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilecektir. Sonuçta firma % 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığı ile değerlendirildiği duruma göre % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilmesi sonucu daha uygun fiyatlarla borçlanma imkanı yakalayabilecektir. İlk aşamada büyük oranda standart yöntem kullanılacağı ve daha gelişmiş yöntemlere geçişin en az 4-

⁹⁰ TBB," Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobil'lere Etkileri" Eylül 2004, s.4

⁹¹ Kredi Garanti Fonu / KGF ve KOBİ'ler www.kgf.com.tr.

5 yıl almasının beklendiği de göz önüne alındığında bu ve benzeri politikalar uygulayarak riskliliğinin farkında olan KOBİ'lerin fon maliyetlerini düşürebilmesi muhtemeldir.

Ancak BDDK'nın gözetiminin olacağı ve perakende portföyde yer alan firmaların geçmişteki temerrüt durumlarının incelenerek bu firmalara uygulanan standart risk ağırlığının artırılabilmesi unutulmamalıdır. Ayrıca Basel II'de bankaların içsel derecelendirme (IRB) Yöntemini kullanmaya teşvik edildikleri ve geçiş aşamasından sonra bu yöntemin bankalarca kullanılmasının daha hassas risk ölçümüne olanak tanıyacağı gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

Kurumsal portföyde değerlendirilen ve dışsal derecelendirme notuna sahip olmayan bir firma % 100 risk ağırlığına tabi olacak, risk ağırlığı ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Eğer firmanın rating notu varsa ülke risk ağırlığından daha iyi bir dereceye sahip olabilecektir. Bununla beraber Basel II'ye uyumla birlikte firmaların dışsal derecelendirmeye tabi tutulmaları ve şeffaflaşmaları neticesinde AB'ye üyelik sürecinde yabancı sermayenin girişi ile birlikte ülkemizin yurtdışı borçlanma maliyeti de düşecek ve ülke notumuz (B+) iyileşerek ülkemizin risk ağırlığı % 100'ün altına (%50, % 75 seviyelerine) inebilecektir. Bu durumda da kurumsal portföyde yer alan firmalara uygulanacak risk ağırlığı bu seviyelere indiğinde, bankaların daha az sermaye tutmaları neticesinde kredi faiz oranlarında ciddi düşüşler olabilecek ve bu da kredi kullanan firmalara büyük avantajlar sağlayabilecektir.⁹²

3.1.6. KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri

2006 yılında Türkiye'de toplam 1.881.433 işletme faaliyet göstermektedir. Sayımda tarım dışı sektörlerde faaliyet gösteren ve Maliye Bakanlığı'nda vergi sicil kaydı bulunan tüm işyerleri kapsama alınmıştır. Bu işyerlerinde 6.484.168 kişi istihdam edilmektedir. İşletmelerin yoğunlaştığı sektörler, ticaret, komisyonculuk, tamirat, ulaştırma, depolama, haberleşme, imalat sanayi, otel ve lokantalar, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri ile gayrimenkul, kiralama faaliyetleridir.⁹³ Toplam işletmelerin % 94,6'sı bu sektörlerde faaliyet göstermektedir. İmalat sanayi işletmeleri içerisinde ise sırasıyla tekstil, konfeksiyon, deri, metal eşya sanayi, mobilya, gıda, içki, tütün, ağaç ve mantar ürünleri ile makine ve teçhizat sektörlerinde yoğunlaşma vardır.

⁹² Yüksel, Ayhan, "Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri", BDDK, Ağustos 2005, Araştırma Raporları 2005/4 s.13

⁹³ OECD, "Small and Medium Sized Enterprises in Turkey- Issues and Policies" www.oecd.org/dataoecd Erişim: Nisan:2007

İşletmelerin ortalama ölçek büyüklüğü 3,4 kişidir. Ortalama ölçek büyüklüğü mikro işletme boyutunu aşan sektörler şöyle sıralanmaktadır; kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri, madencilik, radyo, TV, haberleşme cihazları, motorlu kara taşıtları, karoseri, kimyasal madde ürünleri, elektrik, gaz, su, kâğıt ve kağıt ürünleri, diğer ulaşım araçları, ana metal sanayi, tekstil, konfeksiyon, deri, eğitim hizmetleri, yeniden değerlendirme ile taş ve toprağa dayalı ürünler.

17. Tablo 3.4 Toplam İşletmelerin Faaliyet Kollarına Göre Dağılım

Faaliyet Kolları	İşletme Sayısı	Pay (%)	Çalışan Sayısı	Pay (%)	İşletmelerin Ortalama Ölçek Büyüklükleri (Çalışan Sayısı/İşletme Sayısı)
<i>Madencilik ve Taşocaklığı</i>	2.394	0,1	70.953	1,1	29,6
İmalat Sanayii	267.184	14,2	2.110.277	32,5	7,9
<i>Gıda, İçki, Tütün</i>	30.988	1,6	267.871	4,1	8,6
<i>Tekstil, Konfeksiyon, Deri</i>	63.412	3,4	749.932	11,6	11,8
<i>Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya Hariç)</i>	28.334	1,5	78.120	1,2	2,8
<i>Kâğıt ve Kağıt Ürünleri</i>	2.119	0,1	35.680	0,6	16,8
<i>Basım Yayımları</i>	9.340	0,5	46.274	0,7	5,0
<i>Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri</i>	157	0,0	6.940	0,1	44,2
<i>Kimyasal Madde Ürünleri</i>	4.171	0,2	75.730	1,2	18,2
<i>Plastik-Kauçuk Ürünler</i>	8.999	0,5	83.746	1,3	9,3
<i>Taş ve Toprağa Dayalı Ürünler</i>	12.323	0,7	131.485	2,0	10,7
Ana Metal Sanayii	6.027	0,3	75.467	1,2	12,5
<i>Metal Eşya San. (Mak.Teç.Hariç)</i>	35.258	1,9	137.163	2,1	3,9
<i>B.y.s.(*) Makine ve Teçhizat</i>	18.955	1,0	139.525	2,2	7,4
<i>Büro, Muhasebe, Bilgi İşl. Makineleri</i>	415	0,0	2.524	0,0	6,1
<i>B.y.s. Elektrikli Makine ve Cihazlar</i>	4.355	0,2	37.764	0,6	8,7
<i>Radyo, TV, Haberleşme Cihazları</i>	562	0,0	11.955	0,2	21,3
<i>Tıbbi, Hassas ve Optik Aletler, Saat</i>	2.198	0,1	16.729	0,3	7,6
<i>Motorlu Kara Taşıtları ve Karoseri</i>	4.075	0,2	84.171	1,3	20,7
<i>Diğer Ulaşım Araçları</i>	984	0,1	13.052	0,2	13,3
<i>Mobilya</i>	34.427	1,8	115.200	1,8	3,3
<i>Hurda Yeniden Değerlendirme</i>	85	0,0	949	0,0	11,2
<i>Elektrik, Gaz ve Su</i>	3.790	0,2	67.464	1,0	17,8
İnşaat	35.782	1,9	219.702	3,4	6,1
<i>Toptan ve Perakende Ticaret, Komisyonculuk, Tamirat</i>	872.155	46,4	2.057.683	31,7	2,4
<i>Otel ve Lokantalar</i>	175.604	9,3	550.376	8,5	3,1
<i>Ulaştırma, Depolama, Haberleşme</i>	267.729	14,2	505.475	7,8	1,9
<i>Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri</i>	20.540	1,1	174.544	2,7	8,5
<i>Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri</i>	94.883	5,0	327.263	5,0	3,4
<i>Eğitim Hizmetleri</i>	6.699	0,4	78.770	1,2	11,8
<i>Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler</i>	33.333	1,8	99.179	1,5	3,0
<i>Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri</i>	101.340	5,4	222.482	3,4	2,2
Genel Toplam	1.881.433	100	6.484.168	100	3,4

Kaynak DİE

2006 itibariyle toplam işletme sayısı içinde 10'dan az işçi çalıştıran mikro ölçekli firmaların payı % 96,32, 10-49 işçi çalıştıran küçük ölçekli firmaların payı % 3,09, 50-250 işçi

çalıştıran orta ölçekli firmaların payı % 0,48'dir. Bu itibarla, Türkiye'deki işletmelerin % 99,89'u AB uyumlu KOBİ tanımına girmektedir. KOBİ'lerin önemli bir bölümünün de mikro ölçekli firmalar olduğu görülmektedir.⁹⁴

Aşağıda DİE 2006 Genel Sanayi İş Yerleri Sayımı'na göre Türkiye'de faaliyet gösteren işletmelerin büyüklük grubuna göre dağılımı aşağıda verilmiştir.

18. Tablo 3.5 Toplam İşletmelerin Büyüklük Grubuna Göre Dağılımı

	<i>Çalışan Sayısına Göre İş Yeri Büyüklük Grupları</i>	<i>Dağılım (%)</i>
KOBİ	1-250	99,89
Mikro	0	1,38
Mikro	1-9	94,94
Küçük	10-49	3,09
Orta	50-99	0,30
Orta	100-150	0,10
Orta	151-250	0,08
Büyük	251+	0,11

Kaynak: TBB (2004)

2006 itibariyle Türkiye'deki toplam işletmelerin % 80,6'sı ferdi mülkiyet, % 13,6'sı limited şirket, % 2'si anonim şirket, % 1,7'si adi ortaklıktır.

19. Tablo3.6 Toplam İşletmelerin Hukuki Durumlarına Göre Dağılımı

<i>Hukuki Durum</i>	<i>Dağılım (%)</i>
Ferdi Mülkiyet	80,6
Limited Şirket	13,6
Anonim Şirket	2,0
Adi Ortaklık	1,7
Diğer	2,1
Toplam	100,0

Kaynak: TBB (2004)

Türkiye'de işletmelerin ömrü oldukça kısa, devinim yüksektir. Sektörler itibariyle iş yeri yaş ortalamaları 7,2 ile 20,1 arasında değişmektedir. İş yeri sayısına göre ağırlıklandırıldığında, ortalama işyeri yaşı 8,4 olarak hesaplanmaktadır.

⁹⁴ Yılmaz, Figen, "Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmeler" İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü, 2003, s.7

20. Tablo 3.7 Sektörlerde İşyeri Yaş Ortalamaları

Sektörler	İşyeri yaş ortalaması
<i>Madencilik ve Taşocakçılığı</i>	10,5
<i>İmalat</i>	9,1
<i>Elektrik, Gaz, Su Dağıtımı</i>	20,1
<i>İnşaat</i>	7,8
<i>Ticaret</i>	8,4
<i>Otel ve lokantalar</i>	7,2
<i>Ulaştırma, Depolama, Haberleşme</i>	8,4
<i>Mali aracı kuruluşların faaliyetleri</i>	13,2
<i>Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri</i>	8,3
<i>Eğitim Hizmetleri</i>	7,6
<i>Sağlık işleri ve Sosyal Hizmetler</i>	7,7
<i>Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri</i>	8,3
Sektörlerin Ağırlıklı Ortalaması (*)	8,4

Kaynak: TBB (2004)

3.1.7 KOBİ'lerin Net Satış, Aktif ve Özkaynak Büyüklükleri

TCMB her sene çok sayıda firmadan aldığı verileri derleyerek sektörler itibariyle bilançolar yayımlamakta, ele aldığı firmaların ölçek dağılımına göre net satış, aktif ve öz kaynak büyüklüklerini de vermektedir. TCMB çalışan sayısına ve net satışlara göre olmak üzere iki ayrı ölçek kriteri kullanmış olup, 1-50 kişi çalıştıran ya da net satışları € 7 milyonu aşmayan işletmeleri küçük ölçekli olarak kabul etmiştir. Çalıştırdığı kişi sayısı 50-500 veya net satışları € 7-40 milyon arasında olan işletmeler orta ölçekli; çalıştırdığı kişi sayısı 500'ü, net satışları € 40 milyonu aşan işletmeler de büyük ölçekli kabul edilmiştir. TCMB'nin orta ölçekli işletme büyüklüğü "çalışan sayısı kriteri" bakımından Türkiye'de genel kabul gören KOBİ ölçeklerini aşmakta, "net satış kriteri" bakımından ise AB Komisyonu'nun KOBİ tanımına girmektedir.⁹⁵

21. Tablo 3.7 Tüm Sektörler İtibariyle Ele Alınan Firmaların Ölçek Dağılımı

⁹⁵ Yılmaz, a.g.e , s.9

Ölçek Dağılımı	2004		2005		2006	
	Firma Sayısı	Çalışan Sayısı	Firma Sayısı	Çalışan Sayısı	Firma Sayısı	Çalışan Sayısı
Çalışan Sayısına Göre						
Küçük (<50)	4.112	86.830	4.404	90.404	4.576	96.190
Orta (50-500)	2.940	473.930	2.862	456.309	2.954	484.625
Büyük (>500)	485	743.832	463	700.938	477	691.625
Net Satışlara Göre						
Küçük (< 7 Milyon €)	4.892	244.452	5.466	282.760	5.512	269.251
Orta (7-40 Milyon €)	1.899	379.055	1.659	380.099	1.825	400.421
Büyük (> 40 Milyon €)	746	681.085	604	584.792	670	602.768
Toplam	7.537	1.304.592	7.729	1.247.651	8.007	1.272.440

Kaynak: TCMB

TCMB 2006'de 8.007 firmayı incelemiştir. Ele alınan firmaların % 64'ü anonim şirket, % 31'i limited şirkettir. Çalışan sayısı kriterine göre 2002'de incelenen firmaların % 57,1'i küçük ölçeklidir. Orta ölçekli firmaların ise % 36,9 payı vardır. Küçük ölçekli firmalar çalışanların % 7,6'sını istihdam etmiştir. Orta ölçekli firmalarda çalışanların oranı ise 38,1'dir. Net satış kriterine göre 2006'da incelenen firmaların % 68,8'i küçük, % 22,8'i orta ölçeklidir. Çalışanların % 21,2'sini küçük ölçekli firmalar; % 31,5'ini orta ölçekli firmalar istihdam etmiştir.

22. Tablo 3.8 TCMB Sektör Bilançoları, Tüm Sektörler Milyon(Eur)

Ölçek Dağılımı	2004			2005			2006		
	Net Satışlar	Aktif Top.	Öz Kaynaklar	Net Satışlar	Aktif Top.	Öz Kaynaklar	Net Satışlar	Aktif Top.	Öz Kaynaklar
Çalışan Sayısına Göre									
Küçük (<50)	66.555	19.265	5.473	49.967	17.618	3.718	33.979	19.680	4.858
Orta (50-500)	273.526	56.776	17.924	168.753	42.193	11.896	111.016	43.400	14.802
Büyük (>500)	94.585	74.409	27.285	66.422	53.633	16.722	75.273	60.223	21.593
Net Satışlara Göre									
Küçük (< 7 Milyon €)	10.332	19.653	5.515	10.391	17.541	3.695	11.239	18.815	5.397
Orta (7-40 Milyon €)	31.466	33.275	10.338	27.242	26.567	7.187	29.224	27.187	8.151
Büyük (> 40 Milyon €)	392.868	97.522	34.829	247.508	69.337	21.454	179.805	77.300	27.705
Toplam	434.666	150.450	50.682	285.142	113.445	32.336	220.268	123.303	41.253

Kaynak: BDDK ARD (2005/4)

Çalışan sayısı kriterine göre küçük ölçekli işletmeler 2006'da, net satışların % 5,4'ünü, toplam aktiflerin % 16'sını ve toplam özkaynakların % 11,8'ini gerçekleştirmiştir. Küçükölçekli işletmelerin firma başına ortalama olarak, çalışan sayısı 21 kişi, net satışları 7,4 milyon Euro, aktifleri 4,3 milyon Euro, özkaynakları 1,1 milyon Euro düzeyindedir.

TCMB yıllar itibariyle farklı sayıda firmanın verisini ele aldığından, verilerin gelişiminin firma başına ortalamalardan incelenmesi uygun görünmektedir. Buna göre küçük ölçekli

işletmelerin ortalama net satışları 2005’de % 29,9, 2006 ’da % 34,6’ya gerilemiştir. Firma başına ortalama aktif 2001’de % 14,6 azalırken, 2006’da % 7,5 yükselmiştir. Ortalama öz kaynakların da 2001’de % 36,6 gerilediği, 2006’da % 25,8 arttığı hesaplanmaktadır. Çalışan sayısı kriterine göre TCMB’nin orta ölçekli işletme gruplaması, Türkiye’de genel kabul gören KOBİ tanımını aştığından burada değerlendirilmeyecektir.⁹⁶

Net satış kriterine göre küçük ölçekli işletmelerin 2006’da, net satışların % 5,1’ini, toplam aktiflerin % 15,3’ünü ve toplam özkaynakların %13,1’ini gerçekleştirdiği gözlenmektedir. Küçük ölçekli işletmelerin firma başına ortalamalar itibariyle, çalışan sayısı 49 kişi, net satışları 2 milyon Euro, aktifleri 3,4 milyon Euro, özkaynakları 1 milyon Euro düzeyindedir.

Ortalama aktif 2005’de % 20,1 azalırken, 2006’da % 6,4 yükselmiştir. Ortalama öz kaynakların da 2005’de % 40’a varan oranda gerilediği, 2006’da % 44,9 arttığı hesaplanmaktadır.⁹⁷

Net satış kriterine göre orta ölçekli kabul edilen işletmeler, 2006’de net satışların % 13,3’ünü, toplam aktiflerin % 22’sini ve toplam özkaynakların % 19,8’ini gerçekleştirmiştir. Orta ölçekli işletmelerin firma başına ortalama olarak çalışan sayısı 219 kişi, net satışları 16 milyon Euro, aktifleri 14,9 milyon Euro, özkaynakları 4,5 milyon Euro civarındadır.

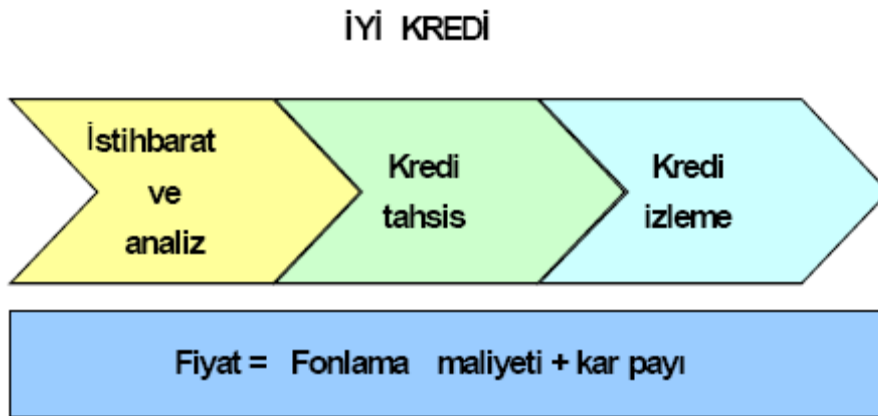
Orta ölçekli işletmelerin firma başına ortalama net satışları 2005’de % 0,9, 2002’de % 2,5 gerilemiştir. Ortalama aktif 2005’de % 8,6, 2002’de % 7 azalmıştır. Ortalama özkaynakların ise 2001’de % 20,4 gerilediği, 2002’de % 3,1 arttığı hesaplanmaktadır.

TCMB’nin çalışmasında sadece 8.007 işletmenin rakamlarından hareket edilmiş olup, tüm işletmelere ait bir istatistik bulunmamaktadır. Burada ele alınan işletmelerin bilgi veren, düzenli bilanço tutan, daha belli başlı işletmeler olduğu düşünüldüğünde, tüm KOBİ’lerin özkaynak, satış ve aktif rakamlarının buradakinden daha düşük olması muhtemel görünmektedir.

3.1.8. Kredilendirmede “Geleneksel Yaklaşım

⁹⁶ TCMB “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”, www.tcmb.gov.tr.

⁹⁷ Yılmaz, a.g.e, s.10

Kaynak: TBB (2004)

5. Şekil 3.2 Kredi Süreci

Bankalarda, kredilendirmede Basel II öncesi genel kabul görmüş geleneksel yaklaşımda amaç “iyi kredi” vermektir. Bu çerçevede her firma, piyasa konusunda tecrübeli uzmanlarca incelenir, istihbaratı yapılır, sonuçta iyi çıkan firmalara kredi tahsis edilir. Bu krediler güvence için teminat altına alınır ve geri ödemeler izlenir.⁹⁸ Böyle bir yapının risk odaklı olmaması nedeni ile de fiyatlama bankanın maliyetinin üzerine bir kar payı koyması yoluyla yapılır.

Geleneksel Yaklaşımın taşıdığı sakıncalar

Kredilendirme uzman görüşleri ile yapıldığı için sonuçlar subjektif olmakta, bir uzmanca “kötü” bulunan firma diğer bir uzmanca “iyi” bulunabilmekte, kredilendirme, taşınan risklerin sayısallaştırılmasına dayanmadığı için riskler fiyatlanamamakta ve riskleri yönetebilen iyi firmalar bunun avantajlarından yararlanamamakta, Farklı bankaların farklı değerlendirme kriterleri bankacılık sektöründe ortak bir fiyatlamamanın oluşmasını engellemektedir.

Geleneksel yaklaşımın dezavantajlarının zaman içinde ortaya çıkması ile bankalarda “geleneksel yaklaşım”dan “risk odaklı” yaklaşıma doğru bir kayış başlamıştır.

3.1.9. Kredilendirmede Basel II Yaklaşımı

Basel II ile birlikte “iyi kredi”nin subjektif yöntemlerle belirlenmesi sürecinden, kredinin çeşitli unsurları ile ne kadar riskli olduğunun belirlenmesi sürecine ve buna göre fiyatlama yapılmasına doğru bir geçiş yaşanmaya başlanmıştır. Yeni yaklaşımda “iyi” veya “kötü” kredi

⁹⁸ TBB, “Risk Yönetimi ve Basel II’nin Kobil’lere Etkileri” Eylül 2004, s.10

değil, “riskli” veya “az riskli” kredi vardır, bir kredinin riskli olması onun “kötü” olduğu anlamına gelmez, önemli olan kredinin riskinin iyi analiz edilmesi ve doğru fiyatlanmasıdır.

Basel II çerçevesinde risklerin bankalarca daha iyi ölçülebilmesinin, riske dayalı fiyatlamayı da beraberinde getirmesi beklenmektedir. Riske dayalı fiyatlama, bankanın fiyatı aldığı riske göre belirlemesi, daha çok risk aldığı ürünleri daha pahalıya satarken, daha düşük riskli ürünleri daha ucuza satması olarak yorumlanabilir.⁹⁹

Daha geniş bir tanım olmakla birlikte KOBİ temsilcileri açısından kredi riski, firmaların kullandığı kredilerin bankalar üzerinde yarattığı risk olarak yorumlanabilir. Bu anlamda, riskliliğin ölçümü iki ana unsura dayanmaktadır; kredi kullananın risklilik seviyesi ve kredi işleminin risklilik seviyesi. Kredi kullananın riski firma derecelendirme sistemi ile ölçülürken, işlemin riski ise işlem çeşidi, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar ile değerlendirilmektedir.

3.1.10 KOBİ’lerin Derecelendirilmesi ve Derecelendirme Notunun Etkisi

Verilen kredinin, kime verildiğinin, riskinin ölçülmesinde kullanılan kriter, firmanın derecelendirme notudur. Firmanın finansal (bilanço, gelir tablosu gibi finansal verilerinin değerlendirilmesi) ve niteliksel (yönetici ve ortakların geçmişi, ithalat-ihracat, pazar payı vb.) faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu atanan derecelendirme notu bankaya bu firmaya verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir ve bu işlem sonucu bankanın tutması gereken sermayenin belirlenmesinde girdi olarak kullanılır. Yani, kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır.

Bir rating sistemi kullanılmasında amaç, firmanın taşıdığı riskleri objektif olarak ölçmektir. Bu durum, ortak bir dilin oluşmasına yardımcı olmanın yanında bankaların bir firma için çok benzer fiyatlamalar yapmasına neden olacaktır.

Bu amaç doğrultusunda firmaların rating’lerinin “güncel” olması çok önemlidir. Yani, bankalar belli dönemlerde firmaların derecelendirme notlarını güncelliyor olacaktır. Bu

⁹⁹ Babuşcuoğlu, Şenol, “Basel II’nin Bankalara ve Şirketlere Etkileri” Eylül 2006, s.10

kapsamda, firmalardan bilgiler talep edilecektir. Bugün öngörüldüğü haliyle rating'lerin yılda en az bir kere güncellenmesi kabul görmüş yaklaşımdır.

Firmaların risklilik seviyesinin ölçümünde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta Basel II kapsamındaki Standart Yöntem'de "Perakende" sınıfına giren firmalar için standart bir risk ağırlığı uygulanacağıdır(% 75). Yani bu tipteki firmalarda banka için ifade ettiği risklilik; firmanın risk ağırlığının yanısıra kredi ürününün ve teminatın yapısına ve risklilik seviyesine bağlı olacaktır.

3.1.11. Kredi İşleminin Unsurları ve Risk Seviyesinin Belirlenmesi

Bir kredinin riskinin belirlenmesinde kredinin kime verildiği kadar bu kredinin unsurları (kullandırılan kredinin türü, teminat yapısı ve vadesi) da önemlidir. Örneğin, aynı firmaya verilen 1 ay vadeli ve 5 yıl vadeli iki kredinin veya kefalet karşılığı ve nakit karşılığı verilen iki kredinin risklerini aynı tutmak mümkün değildir.

3.2. KOBİ'lerin Alması Gereken Aksiyonlar

Türkiye'de finansal istikrar dönem dönem bozulmaktadır. Ancak, pek çok risk göz önüne alınmadığından dolayı bu bozuklukların etkileri hızlıca diğer sektörlere yayılmaktadır. Dolayısıyla risk yönetimi istikrar sağlanması açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. BDDK tarafından Basel II'ye ilişkin uygulama ve düzenleme hazırlıkları başlamış olup dünyadaki çoğu düzenleyici otorite tarafından da bankalara konuya ne kadar önem verildiğinin mesajı iletilmiştir. Bundan ötürü önümüzdeki dönemde finansal sektörün sağlıklı risk ölçümüne ağırlık veren ve bu ölçümlerin sonuçlarına göre fiyatlama yapan bir yapıya kavuşması kaçınılmazdır. Değişen bankacılığın özel sektörden bağımsız ele alınması veya bu değişimin özel sektörü de etkilememesi mümkün değildir. Yabancı kaynak ihtiyacının en üst seviyede olduğu KOBİ'ler de doğal olarak bu değişime ayak uydurmak zorunda kalacaktır. Risk odaklı bir yapıya olan bu yolculuğun içinde KOBİ'lerin alması gereken aksiyonlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Firmalar kayıt düzenlerini gözden geçirerek düzenli bir yapıya kavuşturmalı ve şeffaflık sağlanmalıdır.

Türkiye'deki reel sektörün % 95'ini oluşturan KOBİ'ler, büyümenin lokomotifi konumundadır. Diğer taraftan kırılğan yapıları, gelişmiş ülkelerdeki örneklerinin aksine, bu büyümenin sağlam temellere oturmasını engellemekte, dönem dönem GSMH'da büyük iniş ve çıkışların oluşmasına neden olmaktadır.

Türkiye'de 2003 yılında kayıt dışılığın bazı kaynaklarca % 66'lara kadar yükseldiği öngörülmektedir. Bu oran, risklerin yarısının kayıt dışında kalması ve bankaların bunları ölçememesi olarak ifade edilebilir. Yasal otoritelerin de önemle üzerinde durduğu risk odaklı bir finansal sektör yapılanmasında bankalar doğal olarak ölçemedikleri, işletmelere ait bu riskleri almak istemeyecek veya yüksek fiyatlarla alacaklardır. Neticede finansal sektördeki sermayenin azlığı, yüksek fiyatla alınan bu risklerin dahi kısıtlı olmasına neden olacaktır. Kayıt dışılığın bu kadar büyük olması, aldığı riskleri iyi ölçemeyen finansal şirketlerin korumacı bir yapı ile hareket etmesine ve fiyatlamada bir emniyet marjı bırakmasına neden olmaktadır. Önümüzdeki dönemde riske odaklanmanın, yasal otoritenin zorlayıcı tedbirlerinin de etkisiyle artacağını öngörmek çok da zor değildir.¹⁰⁰

Ülkemizde risk odaklı yaklaşım hızla kabul görürken bu anlamda bir çözüm ancak bilinçlenme ile sağlanabilir. Esnek yapıları ve bankalarla yakın ilişkileri bu şeffaflık ve kayıt düzenindeki bilinçlenmenin, ekonomideki büyüklükleri de göz önüne alındığında KOBİ'lerden başlaması gereğini ortaya koymaktadır. KOBİ'ler hem fiyatlama avantajlarından yararlanabilmek hem de banka kaynaklı fonlar bulabilmek için kayıt düzenlerini geliştirerek işletme faaliyetlerini kayıt içine almak; bu kayıtları da eksiksiz bir şekilde bankalarla paylaşmak durumunda kalacaktır. Benzer uygulama ve farklı ülke deneyimlerinden de görülebileceği gibi KOBİ'lerin bu süreçte yapacağı tüm bu yatırımların belli bir maliyeti vardır ve bu yatırımlar uzun bir dönem içinde ancak gerçekleştirilebilmektedir. Dolayısıyla gerekli yatırımlara zamanında başlamayan KOBİ'ler bu yatırımlar için gerekli kaynakları bulmakta zorlanabilir ve kaynak bulmak için bu yatırımları yapmak zorunda kalarak içinden çıkamayacağı bir kısır döngüye girebilirler.¹⁰¹

¹⁰⁰ TBB, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri" Eylül 2004, s.10

¹⁰¹ TOBB/Avrupa Birliği Müdürlüğü www.tobb.org.tr

Şeffaflık, zorunluluk olmaktan öte bir kültürdür ve bu kültürün gelişmesi ancak reel ve finansal sektör temsilcilerinin benimsemesi ile olacaktır.

Risk; ölçülebilmesi, karşılaştırılabilmesi ve bir gösterge olabilmesi açısından sayısallaştırılmalıdır. Bu sayısallaştırma işlemi “Derecelendirme” olarak adlandırılır. Derecelendirme, bir firmanın mali verilerinden yönetsel niteliklerine, geçmiş performanslarından gelecekteki projelerine kadar pek çok faktörün bir arada değerlendirilerek nihai bir nota ulaşılması anlamına gelmektedir. Derecelendirmenin sağlayacağı en büyük fayda, “Risk” kavramının herkes için aynı şeyi ifade eden bir araç haline getirilmesidir.

Derecelendirme sisteminin yaygınlaşmasındaki gecikmeler bu ortak dilin gecikmesi anlamına gelir ki, sonuç “düşük” riskli firmaların kredilendirmede avantajlardan yayarlanılması, faydalandırılmaması ve bir anlamda cezalandırılması olacaktır. Daha düşük kredi fiyatları ancak iyi (yüksek) rating notunu almış firmalar için mümkün olacaktır.

Bugün pek çok banka derecelendirme sistemini oluşturmuş, müşterilerine birer kredi notu atamaya başlamış durumdadır. Ayrıca Türkiye Bankalar Birliği kapsamında oluşturulan çalışma grupları ile bankalardan bağımsız bir “Dış Derecelendirme Şirketi” kurulması yolunda araştırma ve çalışmalar yapılması istenmiştir. Tüm bu çalışmalar bir referans oluşturularak risklilik seviyesinin belirlenebilmesi amacıyla yapılmaktadır.¹⁰²

Mevcut durumda ağırlıklı olarak kullanılmakta olan teminatların sermaye ihtiyacı üzerine etkileri düşük kalacağı için bankalarca KOBİ’lerden daha güçlü teminatlar beklenebilecektir;

Standart yöntem için tercih edilen teminatlar:

- Nakit, mevduat veya mevduat sertifikası
- Altın
- Borçlanma senetleri – ratingine göre
- Borçlanma senetleri – rating yoksa (Likit ve bankalarca çıkartılmış)
- Ana endeksteki (IMKB 100) hisse senetleri

¹⁰² TBB, “Risk Yönetimi ve Basel II’nin Kobil’lere Etkileri” Eylül 2004, s.14

- Yatırım fonları
- Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler
- Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar
- Taşınmaz mal ipoteği

Türkiye’de piyasada ağırlıkla tercih edilen teminatlar:

- Ortak kefaleti
- Grup şirketi kefaleti
- Müşteri çek ve senetleri

Kaldı ki, yeni yapıda teminatın birebir alınması yeterli olmayacak; teminatın fiyat, para birimi ve vade farklılığından meydana gelebilecek riskler ileri tekniklerle hesaplanacaktır. İpotek karşılığı kredi’nin şartları ipoteğin ikamet amaçlı veya ticari amaçlı bir mülk üzerinde olmasına göre değişmektedir.

Teminatlar konusu Basel II’ye göre henüz netlik kazanmış bir konu değildir. Dünyanın pek çok ülkesinde bu konuda tartışmalar devam etmekte ve Basel Komitesi söz konusu eleştirileri değerlendirmektedir.

Basel II kriterleri çerçevesinde bankaların kredi risklerini ölçmede kullanmaları için iki temel yöntem sunulmuştur. Bu yöntemler kolay ve risk duyarlılığı az olandan uygulaması zor fakat risk duyarlılığı yüksek olana doğrudur. Basel Komitesi ve pek çok ülkenin beklentisi bankaların en kolay yöntem ile risk ölçümlerine başlayıp deneyim kazandıkça ve yeterli şartları sağladıkça daha karmaşık ve hassas yöntemlere doğru yönelmesidir.

Gelişimin Türkiye’de de bu yönde olması, bankaların büyük bir çoğunluğunun en az bir kaç yıl boyunca standart yöntemi kullanması ve daha sonra içsel derecelendirme yöntemine geçmesi şeklinde olması beklenmektedir. İçsel derecelendirme yöntemi teminatlar ile ilgili bir kısıtlama getirmezken, standart yöntem risk azaltıcı özelliğe sahip “uygun” teminatları saymıştır. Sayılan finansal teminatlar arasında, örneğin; gerçek müşteri çek ve senedi bulunmamaktadır.

Bu durum, KOBİ'lerce teklif edilen ve yukarıdaki belirtilenler haricinde kalan teminatların bankanın sermaye yeterliliği üzerinde bir etki yaratmamasına ve fiyatlama avantajlarının kullanılmamasına neden olabilir.

Yukarıda ifade edilenler KOBİ'lerin risklerinin ölçülebilmesi ve bu ölçümün sayısallaştırılması açısından çok önemlidir. Ancak, risklerin ölçülmesinde en önemli noktalardan biri KOBİ'lerin bu risklerinin “ne kadar farkında” olduğu ve bu riskleri azaltmak adına “neler yaptığı”dır.

Avrupa menşeli girdiler kullanarak yurtiçi piyasaya çalışan iki adet KOBİ (KOBİ A, KOBİ B) düşünelim.

KOBİ A : Hem alımları, hem de satışları vadeli olan KOBİ A, satış hasılatı ile TL cinsinden repo yapmakta, borçlarının vadesi geldikçe repodaki tutardan EURO'ya dönerek borçlarını ödemektedir.

KOBİ B : KOBİ A ile aynı koşullarda çalışmasına rağmen, vadeli satışlarını çek veya senet karşılığı yapmakta ve bu çek ve senetleri iskonto ettirerek EURO almaktadır.

İşleri gereği her iki KOBİ de “kur riski” taşımaktadır, çünkü alış ve satışları farklı para birimindedir (Alışlar EURO, Satışlar TL). Ancak KOBİ A bu kur riskini göz ardı ederken, KOBİ B riski ortadan kaldırmak için gelirlerini belli bir iskontoya razı olup daha erken tahsil etmekte ve ödemeleri ile aynı para biriminde tutmaktadır. Diğer tüm koşulların sabit olduğu varsayıldığında kur riskinin farkında olan ve bu riskini yöneten KOBİ B bankalardan daha iyi fiyatlarla borçlanabilecektir.

Firmanın risklilik seviyesi ölçülürken sadece firmanın taşıdığı riskler değil, firmanın bu riskleri yönetmek adına neler yaptığı da göz önüne alınır. Neticede fiyatlama risklerin toplamı ve bu riskleri yönetebilmek adına yapılanların beraberce değerlendirilmesi ile bulunacak “Net” risk seviyesine bağlı olacaktır.

3.2.1. KOBİ'lerin Ülke Ekonomilerindeki Yerleri

KOBİ'ler bir çok ülkede ülke ekonomisi bakımından büyük önem arz etmektedir. Bunda KOBİ'lerin hem toplam şirket sayısı, hem istihdam hem de katma değer içerisindeki önemli payları etkili olmaktadır. Şirket sayısı olarak, toplam şirketler içerisinde oldukça yüksek bir orana sahip olan KOBİ'ler hem ülkemiz hem de diğer pek çok ülkede istihdam ve üretim içerisinde de önemli paya sahiptir.

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ülkemizde istihdamın yarısına yakını KOBİ'lerde çalışmakta ve üretimin yaklaşık %40'lık bir bölümü KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmektedir. Gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında, bu oranların görece olarak daha düşük seviyede olduğu görülmektedir. Ayrıca KOBİ'lerin toplam yatırım ve ihracat içerisindeki paylarının da oldukça düşük olduğu görülmektedir.¹⁰³

23. Tablo 3.9 KOBİ'lerin Ülke Ekonomileri İçindeki Yerleri

	A.B.D.	Almanya	Hindistan	Japonya	İngiltere	G.Kore	Fransa	İtalya	Türkiye
Küçük İşletmelerin Toplam İşletmelere Oranı (%)	97,2	99,8	98,6	99,4	96,0	97,8	99,9	97,0	98,8
Küçük İşletmelerde İstihdam Oranı (%)	50,4	64,0	63,2	81,4	36,0	61,9	49,4	56,0	45,6
Küçük İşletmelerin Yatırım Payı (%)	38,0	44,0	27,8	40,0	29,5	35,7	45,0	36,9	6,5
Küçük İşletmelerin Üretim Payı (%)	36,2	49,0	50,0	52,0	25,1	34,5	54,0	53,0	37,7
Küçük İşletmelerin İhracat Payı (%)	32,0	31,1	40,0	38,0	22,2	20,2	23,0	-	8,0

¹⁰³ Ayhan, a.g.e.,7

Kaynak: BDDK ARD: 2005/4

3.2.2. KOBİ'lerin Finansmanı ve Bankalar

KOBİ'lerin, toplam banka kredilerinden aldığı pay tam olarak bilinmemektedir. BDDK'nın '2006 Yıllık Rapor'unda bankacılık sektöründe kredilerin büyüklük dağılımı verilmiştir. Buna göre 50 milyardan küçük kredilerin toplam kredilerden aldığı pay % 20,1 olarak belirtilmiştir. Kredi müşterilerinin % 99,76'si, 50 milyardan küçük kredi kullanmıştır. Ancak kredi rakamlarına tüketici kredileri ile kredi kartları da dahildir. Toplam krediler içerisinde kredi kartlarının % 8,8, tüketici kredilerinin % 6,2 payı vardır. Kredi kartları ile tüketici kredilerinin payını % 20,1'den düştüğümüzde geriye % 5,1 kalmaktadır. KOBİ'ler bireysel kredi de kullandıklarından tüketici kredisi rakamlarında KOBİ'lerin de payı vardır, ancak bunun boyutu belli değildir. Tüketici kredilerinin meslek gruplarına göre dağılımına bakarak bir kestirme yaparsak, KOBİ'ler için % 1-3 civarında pay da buradan gelebilir.¹⁰⁴

Sonuç olarak KOBİ'lerin toplam kredilerden aldığı pay yaklaşık % 6-8 olarak ortaya çıkmaktadır. Bu oran ABD'de % 43, Almanya'da % 35, Hindistan'da % 15, Japonya'da % 50, İngiltere'de % 27, Güney Kore'de % 47, Fransa'da % 48 civarındadır. Türkiye'de KOBİ-banka kredi ilişkilerinin zayıf olduğu anlaşılmakta; KOBİ kredilerinin şu anki payı, ancak 3-5 katına çıktığı takdirde diğer ülkelerin düzeyine ulaşabilmektedir. Kayıtsız çalışan KOBİ'lerin çokluğu, bilanço ve diğer muhasebe kayıtlarının düzensizliği, KOBİ'lerin kredi için istenen yüklü teminatları temin edememeleri, çok sayıda ve dağınık yapıda olan KOBİ'lere yönelik kredilerin istihbarat maliyetinin yüksek oluşu, geleneksel yapılarının kredi verecek bankalar için KOBİ'leri yerinde ziyaret etme gereği doğurması, bunun için bankaların şube ağlarının ve kalifiye personelinin yetersiz oluşu, KOBİ'lerin borçlanmasını genellikle "müşterilerinin veya mal aldıkları tüccar ve sanayicilerin kendilerine tanıdıkları vadeli ödemeler" ile gerçekleştirmesi gibi nedenlerle bankalar KOBİ kredilerine istenen ölçüde yönelememişlerdir. Ancak bu alanda önemli bir kredi potansiyeli bulunması ve riskin çok sayıda işletmeye dağılması nedeniyle bankalar KOBİ'lere kredi vermeye isteklidirler. Bu durumda mevcut sorunları hafifletecek, yeni enstrümanlar geliştirilmesi, KOBİ'lere ulaşabilmek için farklı kredi politikaları izlenmesi

¹⁰⁴ Ayhan, a.g.e.,9

gerekecektir. Aşağıda ticari bankaların KOBİ'lere yönelik olarak geliştirdikleri ürün ve hizmetler özetlenmiştir.¹⁰⁵

3.2.2.1. Ticaret Bankaları'nın Faaliyetleri

Türkiye'de faaliyet gösteren ticaret bankaları Basel Standartlarını göz önünde tutarak KOBİ'lere yönelik çalışmalara hız vermiştir. Bankaların hemen hemen hepsi KOBİ'lere kolaylık sağlamak amacıyla farklı çalışmalar yürütmektedir. Bankaların yapmış olduğu bu çalışmalar incelendiğinde ortaya KOBİ'ler adına sevindirici bir tablo çıkmaktadır. Aşağıda ele alınan bankaların, KOBİ'lere yönelik yaptıkları çalışmalara yer verilmiştir.

Halk Bankası, esnaf, sanatkar ve KOBİ'lerin kredi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulan Halk Bankası, bu alanda önemli bir deneyime, geniş şube ağıyla hedef kitlesi olan KOBİ'lere ulaşmada önemli avantajlara sahiptir. Bankanın bir milyona yakın KOBİ, esnaf ve sanatkarın istifade ettiği bir konumda bulunduğu belirtilmektedir. Uygulanan ekonomik program çerçevesinde yeniden yapılandırma çalışmalarını tamamlayan, Halbank'ın merkezîyetçi olmayan bir sisteme geçerek kredi işlemlerini hızlandırdığı gözlenmektedir. Halk Bankası ile KOSGEB arasında, KOBİ'lere düşük faiz oranlarıyla kredi imkanı sağlayan 'KOSGEB-Halbank KOBİ Ekspres Kredi Protokolü' imzalanmıştır. Protokolle KOBİ'lere 75 Trilyon Lira aktarılması kararlaştırılmıştır. KOSGEB-Halkbank Ekspres KOBİ Kredisi, 3624 sayılı KOSGEB Kanunu'nda tanımlanan imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmeler için, işletme ihtiyacı, hammadde ve makina alımı ile ihracat amaçlı olarak kullanılacaktır. İlk 3 ayı ödemesiz, 4., 6. ve 8. aylarda 3 eşit taksitte ödenecek kredinin, üst limiti TL 75 milyardır. Kredinin yıllık faizi ise TEFE+3 olarak tespit edilmiştir. Krediyeye KKDF (Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu) ve BSMV (Banka Sigorta Muamele Vergisi) uygulanmayacaktır.¹⁰⁶

Akbank, 'Özel Avantaj Paketi' ile eczacılara yönelik ürünler sunmakta, 10.500'den fazla eczacıya hitab etmektedir. Banka bu paket ile eczanelere POS makineleri ve çek karneleri için avantajlı koşullar sağlarken, taksitli ticari kredi, acil ihtiyaç kredisi ve sigorta hizmetleri sunmaktadır.

¹⁰⁵ BDDK, "Basel II Kobi'lerin Yeni Kredi ve Finansman Kriterleri" Mart 2006, s.4

¹⁰⁶ TBB, "Basel II'nin Kobi'lere Etkileri", Bankacılar Dergisi, Sayı 58 2006 s.23

Alternatifbank, KOBİ'lerin gelişimine klasik bankacılık hizmetleri ve kısa veya orta vadeli finans olanaklarıyla katkıda bulunmanın yanısıra, bu gruba özel finansal ürünler geliştirmekte ve çeşitli projeler üretmektedir.

Citibank, gelişmekte olan ülkelerde gelişen ve büyüyen KOBİ'lere 'CitiBusiness' bölümüyle hizmet vermektedir.

Denizbank, 'Küçük İşletme Kredisi' ile KOBİ'lere (gerçek kişilere, şahıs firmalarına veya tüzel kişilere) kolay şartlarla, ihtiyaçlarına uygun çözümler önermektedir.

Finansbank, 'İşletme Bankacılığı' ile kişisel bankacılık ihtiyaçlarının yanında iş ile ilgili finansal ihtiyaçları karşılamaktadır. Finansbank, sektörlerdeki yatırım olanakları, fırsatlar ve ihtiyaçları dikkate alarak, 'Sektörel Çözümler ve İşbirlikleri' adı altında Mağazacılık Destek Paketi, Ticaret ve Sanayi Odaları İşbirliği Paketi ve Turizm Destek Paketi'ni hizmete sunmuştur.

HSBC, orta ölçekli firmalara Spot Kredi, Rotatif Kredi, İşletme Sermayesi Döviz Kredisi, Altın Kredisi, Eximbank Kredisi, İskonto Kredisi, Yabancı Para İştira Kredisi, Ticari Finansman Kredisi, Ticari Taşıt Kredisi, Ticari İşyeri Kredisi ve İş Geliştirme Kredisi gibi finansman ürünleri ile hitab etmektedir.

Oyakbank, ticari bankacılık çalışmalarıyla KOBİ'lere, yan sanayi firmalarına, büyük sanayi firmalarının tedarikçi ve bayilerine hizmet sunmaktadır.

Pamukbank, 'Girişimci Kredi' kapsamında KOBİ'lere kısa süreli nakit ihtiyacı için işletme sermayesi kredileri, banka teminatı ihtiyacı için gayrinakdi krediler ve yatırım kredileri ile hizmet sunmaktadır. İşlerini geliştirmek, işyerini büyütme ya da yeni bir işyeri açmak isteyen KOBİ'lerin finansman ihtiyacı 'Girişimci Destek Kredisi' ile karşılanmaktadır. Pamukbank Microsoft ile beraber KOBİ'lerin bilgi teknolojisi altyapısını kurarken, internetten satış yaparak, global pazara açılıp, rekabette üstünlük sağlamak isteyen firmalar için e-ticaret hizmeti sunmaktadır.

Şekerbank, Türk reel sektörüne destek olmak amacıyla 28 ticaret ve sanayi odası ile organizasyon sağlayarak oda üyelerine ayrıcalıklı koşullarda kredi kullanmaktadır.

Tekfenbank, gerçek kişi tacirler ve KOBİ'lerin TL nakit ihtiyaçlarını aylık eşit taksit ödemeli ve sabit faizli 'Taksitli Ticari Kredi' ile karşılamaktadır.

Dışbank, 35 ticaret ve sanayi odası ile anlaşma sağlayarak, KOBİ'lere 'Girişimci Destek Kredisi' kapsamında hizmet sunmaktadır. TL 5-50 milyar arasındaki kredi limitleri dahilinde, firmaların nakit kredi ve TL teminat mektubu ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Ziraat Bankası, KOBİ'lere 'Küçük İşletme Kredisi' ile hizmet vermektedir. 'Küçük İşletme Kredisi', yıllık net satışları \$ 2 milyonun altında olan, belirli koşulları sağlayan tüzel veya gerçek kişi işletmelerin, kısa süreli finansman ihtiyaçlarının karşılanması ya da işletmenin esas faaliyetlerinin sürdürülmesi ve genişletilebilmesi amacıyla, en fazla TL 50 milyara kadar kullanılabilen kredilerdir. Kredi, nakit olarak; taksitli kredi, borçlu cari hesap, spot kredi, senet karşılığı avans, gayrinakdi olarak; teminat mektubu (TL), şirket kredi kartı şeklinde kullanılabilir.

Garanti Bankası, kişisel bankacılık ihtiyaçlarının yanında, KOBİ'lerin, esnaf ve işyeri sahiplerinin finansal ihtiyaçlarına 'İşletme Bankacılığı' ile uygun çözüm sunmaktadır. Bu hizmet paketi ile alınabilecek ürünler, Vadesiz Mevduat Hesabı (TL – Yabancı Para), Yatırım Hesabı Emanet Numarası, Kredi Kartı, POS cihazları, Hazır Hesap, Çek Karnesi, ATM kartı Anahtar Kart, 444 0 333 Alo Garanti-İnternet Şubesi Şifresi ve Otomatik fatura ödemeleri olarak sıralanmaktadır.

İş Bankası, 'Küçük İşletmeler Kredisi' ile ticaret ve sanayi alanında faaliyet gösteren küçük işletmelerin nakit ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Hedef kitlenin kapsamı Etnaf ve Sanatkarlar Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, çeşitli meslek odaları üyeleri ile diğer KOBİ'ler olarak ifade edilmektedir. Kredinin miktarı TL 30-100 milyar arasında değişmekte olup, aylık taksit ödemeli ticari kredi şeklinde kullanılmaktadır. İş Bankası ayrıca 'Küçük İşletmeler İhracat Döviz Kredisi' ile KOBİ'lerin ihracat faaliyetleri için ihtiyaç duydukları işletme sermayesini karşılamaktadır. Hedef kitlenin kapsamı Dış Ticaret Sermaye Şirketleri ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri hariç olmak üzere imalatçı-ihracatçı veya ihracatçı firmalar olarak belirtilmektedir. Kredinin limiti, geçmiş takvim yılı itibarıyla gerçekleştirilen ihracat tutarı asgari \$ 150.000 olmak kaydıyla, geçmiş takvim yılı ihracatının % 30'unu aşmayacak şekilde tespit

edilmektedir. Kredi 'Üç Ayda Bir Faiz, Anapara Vade Sonu Ödemeli Döviz Kredisi' veya 'Aylık Taksit Ödemeli İhracat Döviz Kredisi' olarak kullanılmaktadır.

Vakıfbank, reel sektörü desteklemeye yönelik olarak, KOBİ'lerin finansman ihtiyacının temini amacıyla, KOSGEB işbirliği ile kredi kullanılmaktadır. Krediden en fazla 150 işçi istihdam eden imalat sanayii KOBİ'leri yararlanmaktadır. Yurt içi ve yurt dışından yeni makina teçhizat alımı, yurtiçi ve yurtdışından hammadde temini, yatırım harcamalarının karşılanması, Bankaca belirlenecek imalat sanayiine yönelik diğer kullanımların finanse edilmesi amacıyla kredi kullanılmaktadır. Kredinin limiti, azami \$ 200.000 karşılığı TL olup, vadeler azami 24 aydır. Banka ayrıca, ihracat deneyimi olan, kullanacağı kredi kadar ihracat gerçekleştirebilecek donanımına sahip, imalatçı ihracatçı veya ihracat bağlantılı mal üreten imalatçı KOBİ'lere; 1 Aylık, 3 aylık vb. seçeneklerde eşit taksit ödemeli olmak üzere azami 18 Ay vadeli, 'Türk Lirası İhracat Kredisi' kullanılmaktadır. Kredi, ihracatın teşvikine ilişkin karar ve tebliğler ile bu karar ve tebliğlere ilişkin T.C.M.B açıklamaları doğrultusunda ihracat taahhüdünün yerine getirilmesi koşulu ile, vergi, resim, harç ve fon istisnasından yararlandırılmaktadır. Vakıfbank KOBİ'lere yönelik olarak ayrıca bireysel krediler kapsamında küçük esnaf ve sanatkarlara 'Bankomat 7/24 Kredisi', 'İşletme Donanım Kredisi' gibi ürünler de sunmaktadır. Bunların dışında Vakıfbank Avrupa Yatırım Bankası (AYB), kaynaklı KOBİ ve deprem kredilerini kullanılmaktadır.

Yapı Kredi Bankası, 'KOBİ CLUB Hizmet Paketi' ile KOBİ'lere hizmet vermektedir. KOBİ'ler, bankanın internet sayfalarında güncel yazı, araştırma ve röportajların yer aldığı KOBİ Güncel bölümünden, firma yönetiminde ve firmaların geleceğini şekillendirmede ışık tutan KOBİ Rehber'den, TURKTICARET.Net işbirliğiyle hazırlanan makalelerden yararlanabilmektedir. Banka, TURKTICARET.Net'in sistemi üzerinden elektronik ticarete ödeme altyapısı hizmeti sunmanın yanında; bilgilendirme alanında da firmaları potansiyelinden faydalandırmaktadır.

3.2.2.2.Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Faaliyetleri

Türk Eximbank, ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurt dışında faaliyet gösteren girişimcileri kısa, orta ve uzun vadeli nakdi ve gayrinakdi kredi programları ile desteklemektedir. Ayrıca, vadeli satış işlemlerini teşvik etmek ve bu yolla ihracat hacmini artırmak, yeni ve hedef pazarlara girilmesini kolaylaştırmak amacıyla vadeli ihracat alacaklarını

iskonto etmektedir. Eximbank, imalatçı ihracatçı veya ihracat bağlantılı mal üreten imalatçı KOBİ'lere ihracata hazırlık aşamasındaki finansman ihtiyaçlarının karşılanarak, uluslararası rekabet güçlerinin artırılabilmesi amacıyla doğrudan 'KOBİ İhracata Hazırlık Kredisi' kullanılmaktadır. Kredinin kullanılması sırasında teminat olarak, anapara ve faiz toplamının % 50'si oranında banka teminat mektubu, kredi tutarında düzenlenmiş emre muharrer senet (bono), genel kredi sözleşmesi (GKS) ve firma taahhünamesi alınmaktadır. GKS ve bono, ortaklık payları toplamı % 50'nin üstünde olan ve Türk Eximbank tarafından uygun bulunan en az iki gerçek veya tüzel kişi ortağın, müşterek borçlu, müteselsil kefil sıfatıyla imzalarını taşımaktadır. Kredinin limiti 100 bin Dolar, vadesi ise 360 gün olarak belirlenmiştir.

Türkiye Kalkınma Bankası (TKB), 'Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar' kapsamındaki turizm, eğitim, sağlık ve tarımsal sanayi sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin yatırım teşvik belgesi düzenlenmesi ve kredilendirme işlemlerini yürütmektedir. Bankanın kullandığı kredi türleri, dış kaynaklı döviz kredileri, iç kaynaklı krediler ve hazine kaynaklı krediler olarak sınıflandırılmaktadır. Bankanın kullandığı KOBİ kredileri 4 yıl vadeli ve yıllık olarak % 10-25 arası faizlidir.¹⁰⁷

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB), yatırım ve kalkınma bankası olması nedeniyle, müşterilerine proje esasına göre orta ve uzun vadeli kredi kullanılmaktadır. TSKB işletme dönemlerinde oluşan kredi ihtiyacını karşılamak için işletmelere kısa dönemli işletme kredisi de vermektedir. KOBİ'lere yönelik olarak TSKB, Avrupa Yatırım Bankası (AYB), Japon Kalkınma Bankası (JBIC), Alman Kalkınma Bankası (KfW) gibi uluslararası kuruluşlardan sağladığı KOBİ, çevre ve deprem kredilerini kullanılmaktadır

3.2.3. Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'ler İçin Swot Analizi

Bilindiği üzere swot analizi, incelenen değişkenin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemekte ve dışsal faktörlerin yarattığı fırsat ve tehditlerin değişken açısından yakınsamalarının ortaya konulmasına çalışıldığı bir durum tespitini ifade etmektedir.

¹⁰⁷ KOBİNET Avrupa Birliği Bilgi Bankası www.kobinet.org.tr

KOBİ'ler için Basel II'ye geçiş bir süreç olarak değerlendirildiğinde, bu konuda bir stratejik planın yapılması zorunluluktur. Bu stratejik planlamada swot analizi yapılması, durum tespiti açısından önemli bir niteliğe sahiptir. Aşağıda Basel II'ye geçiş sürecinde, ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ'ler için swot analizi yapılarak, KOBİ'lerin güçlü ve zayıf yanları ile yakalayabilecekleri fırsatlar ve karşılaşılabilecekleri tehdit unsurları maddeler halinde sıralanmaktadır.

1.1. Güçlü Yanlar

- Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında KOBİ'lerin büyük öneme sahip olması ve bu nedenle KOBİ'lerin desteklenmesinin ulusal bir politika haline gelmesi,
- KOBİ'lerin ölçek büyüklüklerinden dolayı değişime kolay uyum sağlama kabiliyetleri,
- Ülkemizde KOBİ'lerce kullanılan banka kredilerinin pasif içerisindeki payının diğer borçlanma kalemlerine kıyasla düşük kalması nedeniyle, Basel II'den kaynaklanan ilave kredi maliyetlerinin bu işletmelerin finansman giderleri üzerinde önemli bir artış yaratmayacak olması.

1.2. Zayıf Yanlar

- KOBİ'lerin mali ve yönetsel yapılarındaki yetersizlikler nedeniyle, Basel II'ye uyumda zorlanacak olmaları,
- Ülkemizde yaygın bir biçimde kullanılan bazı teminat türlerinin, Basel II standart yöntemin uygulanması ile birlikte risk azaltıcı etkisinin olmaması,
- KOBİ'lerin Basel II hakkında yeterince bilgi sahibi olmamaları ve gereklerini yerine getirmede geç kalmış olmaları.

1.3. Fırsatlar

- Alternatif finansman kaynaklarının ülkemizde gelişmeye başlaması, (örneğin KOBİ borsasının kurulması, risk sermayesi şirketlerinin artması vb.)
- Gelişmiş ülkelere kıyasla, ülkemizde Basel II uygulamalarına daha geç başlanacak olması nedeniyle, karşılaşılan problemler karşısında önlem alma avantajının ortaya çıkması, Basel II normlarına kısa sürede uyum sağlayabilen KOBİ'lerin faaliyet gösterdikleri alanda ciddi bir rekabet avantajına sahip olabilmeleri,

- Basel II hesaplamalarının KOBİ'ler lehine avantaj yaratması,
- Türkiye'de faaliyet gösteren çok uluslu bankaların Basel II konusunda ileri derecede kredi risk ölçüm metotlarını kullanır hale gelmeleri nedeniyle, ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerin ulusal bankalarına kıyasla yabancı bankaların KOBİ'ler lehine daha düşük fiyatlama yapabilmelerini sağlayacak olması,
- Basel II ile (risklerini iyi ölçen, sağlam sermaye yapısına sahip bankalar) bankaların kalifikasyonları artacağından dolayı müşteriye verilen hizmet kalitesinin artması ve bu durumun banka müşterisi konumundaki KOBİ'ler lehine avantaj yaratması,
- Ülkemizde gerek bankacılık sektörünün ortalama sermaye yeterlilik rasyosunun asgari sınır olan yüzde 8'in üzerinde olması²⁶, gerekse son dönemde sektörde KOBİ'lere yönelik çok büyük bir kredi pazarlama rekabetinin başlamış olması firmaların riskliliğinden kaynaklanan sermaye yükümlülüğünün tamamının kredi fiyatına yansıtılmaması gibi bir avantajı ortaya çıkarabilecektir.

1.4. Tehditler

- Ülkemizde kayıt dışılığın küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde yaygın olması,
- Dış derecelendirme faaliyetlerinin KOBİ'ler için bir maliyet unsuru olması,
- Ülkemizde KOBİ'lere yönelik yeterli ve güvenilir istatistiki bilginin bulunmaması nedeniyle, KOBİ'ler için alınacak kararların sapmalı sonuçlar doğurabilecek olması,
- KOBİ'lere hizmet ve destek veren kurumlar arasındaki eşgüdüm eksikliğinin ve belirlenen stratejilerin uygulanmasında proaktif davranılmamasının uyum sürecini daha yavaş ve zor hale getirmesi,
- Basel II sürecinde bilişim teknolojisi, veri tabanı, donanım ve bilgisayar yazılımlarına yönelik yatırımlar ile insan kaynağının eğitime yönelik olarak yapılacak yatırımların KOBİ'ler için önemli bir maliyet unsuru olması.

3.2.4. KOBİ'lerin Yaşayabileceği Zorluklar ve Öneriler

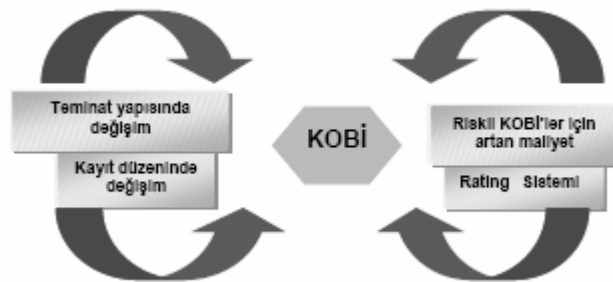
3.2.4.1 BASEL II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lerin Yaşayabileceği Zorluklar

Basel II'nin getirdiği düzenlemelerin 2007 yılında yürürlüğe girmesi planlandığından, KOBİ'ler değişim amacıyla yatırım yapmaya başlamak için mutabakatın tamamlanmasını

beklememelidir. Bunun yerine nerede eksiklikleri bulunduğunu analiz etmeli ve kritik iş planlarını hazırlamalıdır. KOBİ'lerin söz konusu hazırlık sürecinde karşılaşılabilecekleri sorunlara aşağıda değinilmiştir.

3.2.4.1.1. KOBİ'lerin Finansman Sorunları

KOBİ'ler faaliyetlerini öncelikli olarak özkaynaklarıyla finanse etmekte, yetmediği noktadan itibaren ticari bankaları kullanmaktadır. Diğer finansman araçlarını ise göreceli olarak daha az tercih etmektedirler. KOBİ'ler işletme faaliyetleri sırasında en çok finansman sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu finansman sorunlarının temelinde KOBİ'lerin özsermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ'lerin değerlendirilecek olan özelliklerinin en başında sahip olduğu işletme sermayesi gelmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ'lere verilen kredilerin maliyetleri diğer KOBİ'lere verilen kredilerle karşılaştırıldığında daha düşük olacaktır. Bu yapı doğal olarak güçlü sermayeli KOBİ'lere avantaj sağlayacaktır. Yaşanan sermaye sorunlarıyla birlikte KOBİ'lerin yöneticilerinin finansman bilgilerinin yeterli olmaması ve bu konuda yetişmiş elemanlar istihdam edilmemesi de sorunu derinleştirmektedir. KOBİ'lerin hemen hepsinde sahip/yöneticiler teknik kökenli olduğundan, finansman ve muhasebe konusunda çok az bilgiye sahiptirler. Bu tür bilgileri, uzman kişilerden sağlama imkanları da sınırlı olmaktadır.¹⁰⁸

Kaynak: TBB (2004)

6. Şekil 3.3 Basel II'nin KOBİ'lere Getirecekleri

3.2.4.1.2. Şeffaflık Sorunları

¹⁰⁸ BB, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobil'lere Etkileri" Eylül 2004, s.22

Basel II'nin getirdiği yeniliklerin başında şeffaflık gelmektedir. Şeffaflık bankalar ve KOBİ'ler arasında sağlıklı bir işbirliğinin gerçekleşmesi için ön şart olarak görülmektedir.

Şeffaflık gerek KOBİ gerekse kurumsal firmaların sağlıklı bir derecelendirme ve dolayısıyla verimli bir kredi süreci yaşayabilmesi için finansal ve niteliksel bilgilerden oluşan gerekli tüm bilgilerini bankalara ve bağımsız derecelendirme kuruluşlarına zamanında, güvenilir ve yeterli bir şekilde sunmasını öngörmektedir. KOBİ'lerimizin zaman zaman farklı merciler için farklı mali raporlar (bilanço, gelir-gider tabloları vb.) üretmeleri sözkonusudur.

KOBİ bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması (negatif sermaye, bilançodaki zarar), kayıt dışı işlemlerin bulunması KOBİ'lerin derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir. İyi yönetilen, iyi finanse edilmiş ve gerekli tüm bilgileri zamanında ve yeterli bir şekilde sunabilen KOBİ'ler potansiyel olarak en iyi dereceyi almak suretiyle en iyi şartlarda kredilendirilme imkanına sahip olacaklardır. KOBİ'ler şeffaflığı artırmak için daha fazla finansal bilgi ile daha kapsamlı niteliksel bilgilerini bankalara sunabilmelidirler. Finansal bilgilerin yanısıra niteliksel bilgi ve faktörler de derecelendirme sürecinde dikkate alınmaktadır. Daha iyi bir derecelendirme notu alabilmek için KOBİ'lerin dikkat etmesi gereken bazı temel faaliyet ve özelliklere aşağıda yer verilmiştir:

- Yönetim, yönetim yapısı ve personel
- Amaçlar ve ürün / hizmet gelişimi
- Muhasebe, kontrol ve risk yönetimi
- Finansal yönetim
- İç süreçler, ürün / hizmet ve teknoloji
- Satış ve pazarlama faaliyetleri, pazar konumu, rekabet
- Müşteriler ve tedarikçiler
- Güvenilirlik ve açık iletişim.

Tüm bu bilgiler ışığında KOBİ'lerin şeffaf bir yapıya ulaşması sürecinde finans, zaman ve moralite ihtiyaçları bulunmaktadır.

3.2.4.1.3. Risk Bazlı Fiyatlama ve Teminatlandırma

Basel II uygulamalarıyla birlikte bankaların maruz oldukları riskleri daha iyi ölçmeleri beklenmektedir. Bunun için bankaların risk bazlı fiyatlamayı da hayata geçirecekleri öngörülmektedir. Risk bazlı fiyatlama, bankanın daha çok risk aldığı ürünlerde ve düşük dereceli müşterilerde daha yüksek fiyatlama yapması olarak yorumlanabilir. Kredinin türü, vadesi, tutarı da risk bazlı fiyatlamayı etkileyen diğer unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Risk bazlı fiyatlamada zorlayıcı bir diğer unsur da kullanılacak krediler için firmaların verecekleri teminatlardır. Basel II kapsamında kabul edilmesi öngörülen teminatlar aşağıda belirtilmiş olup, gerçek müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri teminat kapsamına alınmamıştır.

- Nakit para
- Altın
- Ana endeksteği hisse senetleri
- Mevduat veya mevduat sertifikası
- Yatırım fonları
- Borçlanma senetleri – (ratingine göre)
- Borçlanma senetleri – (rating yoksa; likit ve bankalarca çıkartılmış)
- Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler
- Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar

Ayrıca Basel II uygulamaları kapsamında ticari emlak ipoteği karşılığı verilen kredilerin (fabrika, depo vb.) teminat kapsamına alınması özel ve oldukça zorlayıcı şartlara bağlanmıştır. Diğer yandan teminatına ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteği alınan kredilerin % 35 risk ağırlığıyla değerlendirilmesi planlanmaktadır. Kredi maliyetini etkileyecek anahtar faktörlerin başında KOBİ'lerin borçlu derecelendirme notu, bankaların içsel derecelendirme notu, kullandıkları kredi türü ile bankalara sunacakları teminatların kalitesi gelmektedir. Bu uygulamanın en önemli fakat KOBİ'ler için zorlayıcı özelliklerinden biri herhangi bir KOBİ'nin bankaların benzer risk ölçümleri nedeniyle her bankadan aynı kredi fiyatını alması olacaktır.

3.2.4.2 Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lere Öneriler

Türkiye ekonomisinde önemli yer tutan KOBİ'ler Avrupa Topluluğu'na giriş ve Basel II sürecinde, uluslararası rekabete hazır olmak zorundadırlar. Küçüklüklerinin kendilerine sağladığı esneklik ve uyum kabiliyetini en iyi şekilde değerlendirerek rekabet avantajı sağlayabilen işletmeler varlıklarını geliştirerek sürdürebilecektir. Bunu sağlayamayan işletmeler ise gittikçe büyüyen sorunlarla başetmek zorunda kalacaklardır. Basel II ile birlikte bankalar kredi tahsis etmeden önce şirketlerin finansal performansı kadar yönetim performansı ile da ilgileyeceklerdir. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ve bankalardan finansal performansları ve yönetim performansları yüksek olan KOBİ'ler daha iyi derecelendirme notları alarak daha düşük maliyetli kredi imkanına sahip olacaklardır. Böylece bankalar iyi yönetim uygulamalarına ve finansal performansa sahip KOBİ'lere daha avantajlı kredi ve finansman olanakları sunacaklardır. Kurumsal yönetim kalitesi yükseldikçe, finansman imkanı ve likidite artmakta ve sermaye maliyeti düşmektedir. İyi yönetilen şirketler krizlerde sermaye piyasasından dışlanmayacak, krizleri daha kolay atlatabilecektir.

Söz konusu kurumsal yönetimin temel kuralları arasında yer alan kavramlar KOBİ'lerin Basel II çerçevesinde öngörülen gelişimi ile paralellik arz etmektedir.

Bu kavramlar:

Eşitlik: Tüm faaliyetlerde pay ve menfaat sahiplerine eşit davranılması.

Şeffaflık: Ticari sır dışında şirket ile ilgili finansal ve niteliksel bilgilerin, zamanında, doğru, eksiksiz ve tutarlı şekilde ilgili mercilere ve kamuoyuna duyurulması.

Hesap verebilirlik: Yönetimlerin pay sahiplerine/hissedarlara hesap verme zorunluluğu.

Sorumluluk: Şirket yönetiminin tüm faaliyetinin mevzuata, ana sözleşmeye ve şirket içi düzenlemelere uygunluğu ve bunun denetlenmesidir.

3.3. Basel II'de Derecelendirme (Rating)

3.3.1. Rating ve Rating Sistemi

Firmanın finansal (mali tablo) ve niteliksel özelliklerinden oluşturulan rating, firmaların kredibilite açısından birbirlerinden daha iyi ayrıştırılmasını sağlayacak sistemdir. Rating çoğunlukla harfler ve sayılar ile ifade edilir.

Kredi notu, bir firmaya veya bireye kredi tahsisi edilirken, taşıdığınız riskin matematiksel olarak ifadesidir. Bankalarda kredi notunun hesaplanması, kredi risk yönetim sürecinin ilk aşamasıdır. Derecelendirme (Rating) bir menkul kıymetin satın alma, satma veya elde tutma tavsiyesi değildir.¹⁰⁹

24. Tablo 3.10 Rating Rakamlarının Anlamları

A+	Firmanın finansal yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesinin yüksek olduğunu gösterir.
A	
A-	
B+	Firmanın finansal yükümlülüklerini yerine getirme kapasitesinin yeterli olduğunu gösterir.
B	
B-	
C+	Firmanın iş hacmi, ekonomik ve finansal koşullar gibi faktörlere bağlı olarak yükümlülüklerini yerine getirme durumunun değişebileceğini ve ödemelerini tahsil edememe durumunda finansal durumunun bozulabileceğini gösterir.
C	
C-	
D	Firmanın bir yada birden fazla yükümlülüğünü yerine getirmede başarısız olduğunu gösterir.

Kaynak: Babuşcuoğlu (2003)

Rating sistemi; İDY'nin temelini oluşturduğundan dolayı Basel II dokümanında ayrıntılı olarak yer almıştır. Basel II uygulamasına geçilmesiyle birlikte ratingin önemi artacaktır. Genel olarak rating firmaların yükümlüklerini yerine getirememe olasılıklarını gösterir.¹¹⁰

Rating sistemi, firmaların finansal ve niteliksel özelliklerini değerlendirmeli ve firmaları anlamlı şekilde ayrıştırmalıdır. Banka, firmalara rating verirken, belirli rating tanımlarına, süreçlere ve kriterlere sahip olmalıdır.

Bu rating tanımları ve kriterleri;

¹⁰⁹ Babuşcuoğlu, a.g.e., s.280

¹¹⁰ Sezgin, a.g.e, s.22

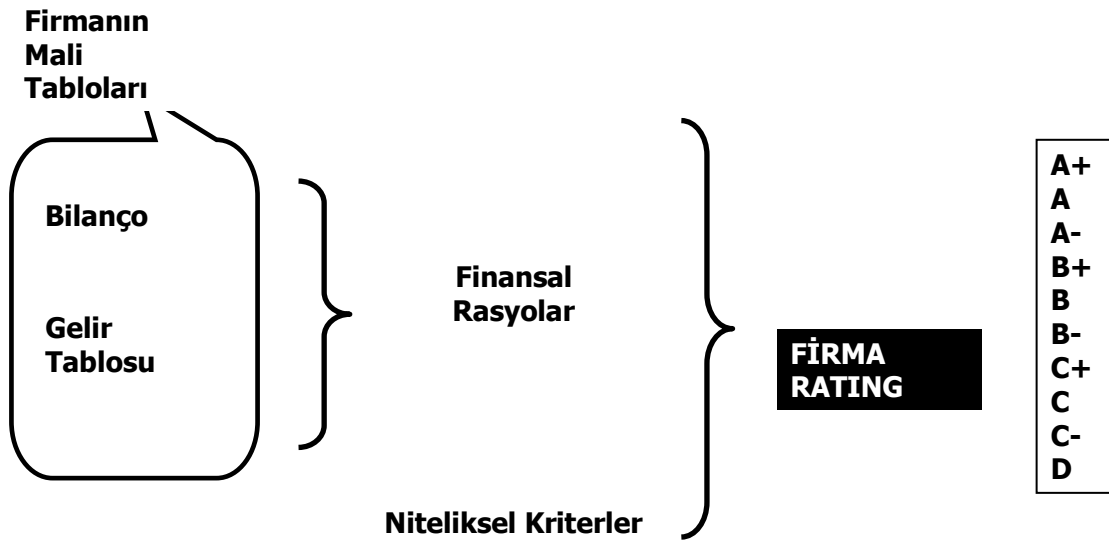
Uygun kredi tahsisi için makul, anlaşılır ve tutarlı, iç kontrol birimi, yerel otorite ve benzeri üçüncü gruplar için ise açık ve detaylı olmalıdır.

Yerel otorite tüm bu tanımları denetleyecek ve uygunluklarını belirleyecektir. Dolayısıyla bankalar yerel otoritenin denetimi için rating sistemlerini ve operasyonel süreçlerini yazılı olarak belgelemelidir.

Basel II ile birlikte rating, kredi tahsisinde, fiyatlamada, risk yönetiminde, sermaye yeterlilik oranı hesabında, kurumsal yönetim fonksiyonlarında önemli bir rol teşkil edecektir.

Bu nedenle, rating ve dönemsel olarak ratinglerin gözden geçirilmesi, kredi tahsisi ile doğrudan ilişkisi olmayan birimler tarafından tamamlanmalı yada onaylanmalıdır. Rating ile ilgili tüm önemli noktalar, bankanın karar mekanizmasında yer alan üst yönetim ve yönetim kurulu tarafından onaylanmalıdır. Banka, rating sistemlerinin anlamlılığının ve sürekliliğinin sağlandığını ulusal otoriteye göstermek zorundadır.

Rating, kredi verilecek firmaların temerrüt etme riskini gösterir. Bankalar firmalara rating verebilmek için, firmaları daha detaylı inceleyeceklerdir. İnceleme kriterleri mümkün olduğunca objektif kriterler ile olmalıdır. Bu hem yurt içi ve yurt dışı piyasalarda ortak bir dil oluşturacak, hemde bankaların firmaları benzer bir şekilde değerlendirmesini ve dolayısıyla benzer fiyatlamaların yapılmasını sağlayacaktır. Çoğunlukla rating finansal v niteliksel kriterlerden oluşmaktadır.

Kaynak: Sezgin (2006)

7. Şekil 3.4 Rating Sistemi

Finansal kriterler, firmanın mali tabloları, bilanço ve gelir tablosundan oluşturulan oranlar ve değerlerdir.

Niteliksel kriterler ise yönetici, ortaklar ve firma ile ilgili, firmanın kredibilitelerini ölçen faktörlerdir.

Firma'nın Mali Tablolarının Değerlendirilmesi

Firma'nın bilançosu ve gelir tablosundan oluşturulan oranlar ve miktarlar firma'nın değerlendirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Mali tablolardan oluşturulan finansal veriler genellikle gruplanır. Bu gruplamalar kural niteliğinde olmayıp bazı örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

- Büyüklük
- Karlılık
- Likidite
- Borç ödeme kapasitesi

- Mali yapı oranları/borçluluk
- Faaliyet devir ve hızı
- Reel büyüme oranları

Bu gruplara ilişkin bazı rasyo ve verilere ilişkin örnekler;

- Büyüklük
- Net Satışlar
- Özkaynaklar
- Karlılık
- Dönem karı/ Özkaynaklar
- (Faaliyet Karı- Finansman Gideri) / Net Satışlar
- Likidite Rasyoları
- Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
- Net İşletme Sermayesi / Kısa V. + Uzun V. Yabancı Kaynaklar
- Borç Ödeme Kapasitesi
- (Faaliyet Karı – Finansman Gideri) / (KV Yabancı Kaynaklar)
- Dönem Karı / (KV Banka Kredileri + UV Banka Kredileri)
- Mali Yapı Oranları / Borçluluk
- Özkaynak / Aktif Toplamı
- Kısa Vade Yabancı Kaynaklar / Özkaynaklar
- Faaliyet ve Devir Hızı
- Satılan Malın Maliyeti / Stoklar
- Net Satışlar / Stoklar
- Reel Büyüme Oranları
- Net İşletme Sermayesi
- Faaliyet Karı

Firmanın Niteliksel Verilerinin Değerlendirilmesi

Firmanın risklilik seviyesi sadece firmanın finansal verilerinden değil, firmanın riskleri yönetme ekli, stratejisi de dikkate alınarak hesaplanmalıdır. Bu hususlar niteliksel kriterler

çerçevesinde, her bankanın kendi kredi deneyimleri ve faaliyetlerine ilişkin öncelikleri gibi konular dikkate alınarak belirlenmektedir.

Yönetimin tecrübe ve iş becerisi, firmanın yapısı, firmanın yıllar içinde gelişimi/büyümesi, mevcut işkolunda faaliyet süresi / tecrübesi, sektördeki konumu ve buna benzer kriterler ile firmanın niteliksel özellikleri, diğer bir deyişle kredibilitesi rating oluşturma sürecine dahil edilmektedir.

3.3.2. Rating'in Özellikleri ve Gerekli Unsurları

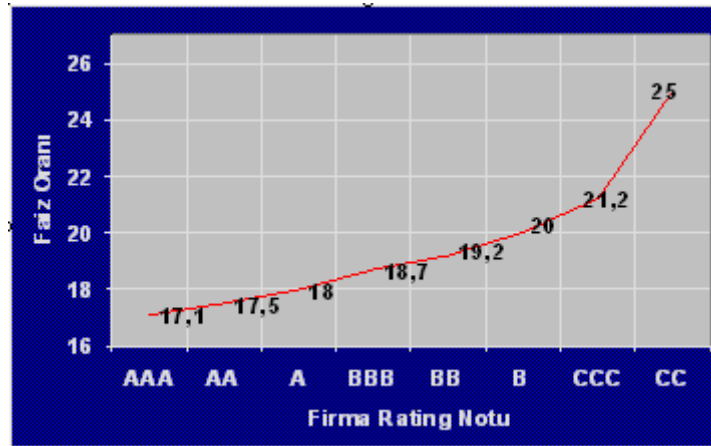
Rating sistemi konuyla ilişkin her türlü yöntemleri, süreçleri, kontrolleri ve veri toplamayı içermelidir.

Her aktif türü için bankanın çoklu rating sistemleri olmalıdır. Örneğin, farklı sektörler için farklı rating sistemlerine sahip olunmalıdır. Borçlunun temerrüt riski ve işlemin özel faktörlerine konsantre olmalıdır.

Bankanın risklerinin, rating derecelerine anlamlı bir şekilde dağılması gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için banka en az 7 normla borçlu derecesine ve 1 temerrüte düşmüş borçlu derecesine sahip olmalıdır.

Borçlu derecesi, kesin rating kriterlerine göre borçlunun riskini değerlendiren ve PD hesaplamasında temel teşkil eden bir özellik arz etmelidir.

15. Grafik 3.1 Rating Notu ile Katlanılan Faiz Oranı İlişkisi

Kaynak: TOBB

İyi derecelendirme notu almış firmalar için daha düşük kredi fiyatları mümkündür. Finansal faktörlerin yanında niteliksel faktörler de (risklerin farkındalığı, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, pazar konumu/rekabet, müşteriler/tedarikçiler, finansal performans, finansal tabloların şeffaflığı vb.) iyi bir derecelendirme notu alabilmek için önem arz etmektedir.

Derece açıklamaları ve kriterler aynı tür riskleri aynı derecelere tutarlı şekilde koymaya izin verecek şekilde detaylandırılmalıdır. Bu tutarlılık, işlem kollarını, birimleri ve coğrafi bölgeleri kapsamalıdır.

PD'ye esas teşkil eden periyot 1 yıl olmasına rağmen; bankalardan rating tahsislerinde daha uzun bir değerlendirme periyodu kullanmaları beklenmektedir. Borçlu ratingi, beklenmedik koşullarda ve kötü ekonomik durumlarda borçlunun yükümlülüğünü yerine getirme kabiliyetini göstermelidir.¹¹¹

Her borçlu ve garantör, işlem derecesi ile ilişkilendirilmiş bir borçlu rating derecesine dahil edilmelidir. Borçlu ve işlem ratingleri en azından yıllık olarak yenilenmelidir. Problemler daha sık rate edilmelidir. Rating tahsisleri ve periyodik gözden geçirme, kredi vermekten doğrudan fayda sağlamayan bağımsız bir birim tarafından yapılmalı veya onaylanmalıdır. Bankanın, içsel rating sisteminin performansından, uygulamasından ve dizaynından sorumlu

¹¹¹ Babuscuoğlu., a.g.e. s. 105

bağımsız bir kontrol birimi bulunmalıdır. İDY yaklaşımını kullanan bankalar, 3 yıldır uygulanan bir rating sistemi ve risk unsuru tahmin sürecine sahip olmalıdır.

3.3.3. Rating Grupları

- Ülke Ratingi
- Kurumsal Rating
 - Bankalar ve Finans Kurumları
 - Sigorta Şirketleri
 - Kamu Kurumları
 - Sınai ve Ticari Şirketler
 - Belediyeler
- İhraç Ratingi
 - Tahvil
 - Yapılandırma Finansman
- Proje Ratingi

Derecelendirme çeşitleri ise;

Borçlanma Araçlarının Derecelendirilmesi-SPK

Moody's, S&P, Fitch Ratings

Kredi Değerliliğinin (Riskin) Derecelendiilmesi – BDDK

Dun&Bradstreet, Coface, Fair Isaac, Experian

Derecelendirme firmanın riskliliğinin belirlendiği nottur. İyi derecelendirme notu almış firmalar için daha düşük kredi fiyatları mümkündür. Finansal faktörlerin yanında niteliksel faktörler de (risklerin farkındalığı, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, pazar konumu/ rekabet, müşteriler/tedarikçiler, finansal performans, finansal tabloların şeffaflığı vb.) iyi bir derecelendirme notu alabilmek için önemlidir.¹¹²

25. Tablo 3.11 Derecelendirme Şirketi Tarafından Kullanılan Derecelendirme Notları

¹¹² Standart and Poors, "sovereign Ratings History since 1975" www.standartandpoors.com Erişim: Mayıs 2006

S&P	Fitch	Moody's
AAA	AAA	Aaa
AA+	AA+	Aa1
AA	AA	Aa2
AA-	AA-	Aa3
A+	A+	A1
A	A	A2
A-	A-	A3
BBB+	BBB+	Baa1
BBB	BBB	Baa2
BBB-	BBB-	Baa3
BB+	BB+	Ba1
BB	BB	Ba2
BB-	BB-	Ba3
B+	B+	B1
B	B	B2
B-	B-	B3
CCC+	CCC+	Caa1
CCC	CCC	Caa2
CCC-	CCC-	Caa3
CC	CC	Ca
C	C	C
D	D	

Kaynak: BDDK 2006

Basel I ve Basel II'de Risk Ağırlığı Merkezi yönetimlere verilen krediler

Basel I : % 0 risk ağırlığına sahip (OECD ülkeleri arasında fark yok)

Basel II: Derecelendirme kuruluşlarınca verilmiş ülke rating'ine bağlı (Ülkemizin rating notu BB-[S&P, Fitch], risk ağırlığı % 100'dür.)

Firmalara verilen krediler

Basel I'de; teminat yapılarına göre farklı risk ağırlığına sahip

Basel II’de; teminat yanında firma derecesi ve kredi işleminin risklilik seviyesine göre fiyatlanacaktır.

3.3.3.1.Risk Ağırlığının Kredilendirme Sürecine Etkisi-Örnek

Örnek : A Ltd. Şti.

X Bankası’ndan kullanılan kredi toplamı : 500.000 YTL (<EUR 1 milyon)
 Firma Derecelendirmesi : Yok
 Firma Ciroosu : 8.000.000 YTL (<EUR 50 milyon)
 Kullanılacak Kredi : 100.000 YTL, nakit
 Teminat : İkamet Amaçlı Gayrimenkul İpoteği

B Ltd. Şti.

X Bankası’ndan kullanılan kredi toplamı : 2 Milyon YTL (>EUR 1 milyon)
 Firma Derecelendirmesi : Yok
 Firma Ciroosu : 7.000.000 YTL(<EUR 50 milyon)
 Kullanılacak Kredi : 100.000 YTL, nakit
 Teminat : Çek/Senet veya Ortak Kefaleti veya Grup Şirketi
 Kefaleti

Her 2 firmada ciro < EUR 50 milyon KOBİ, Toplam kredi bakiyeleri, A < EUR 1 milyon Perakende portföy, B > EUR 1 milyon Kurumsal portföy

A firması Perakende portföy %75 risk ağırlığı

B firması Kurumsal portföy derecelendirme olmadığı için %100 risk ağırlığı

Basel II’ye göre firma risk ağırlığı;

A firmasının teminatı (ipotek) risk azaltıcı bir etki gösterir (%75 yerine, % 35 olacak)

B firmasının teminatları kabul edilmeyecek (dolayısıyla %100 kalacak)

Bankanın ayırması gereken sermaye :

A firması; $100.000 \times \%35 \times \% 8 = 2.800$ YTL

B firması; $100.000 \times \%100 \times \% 8 = 8.000$ YTL

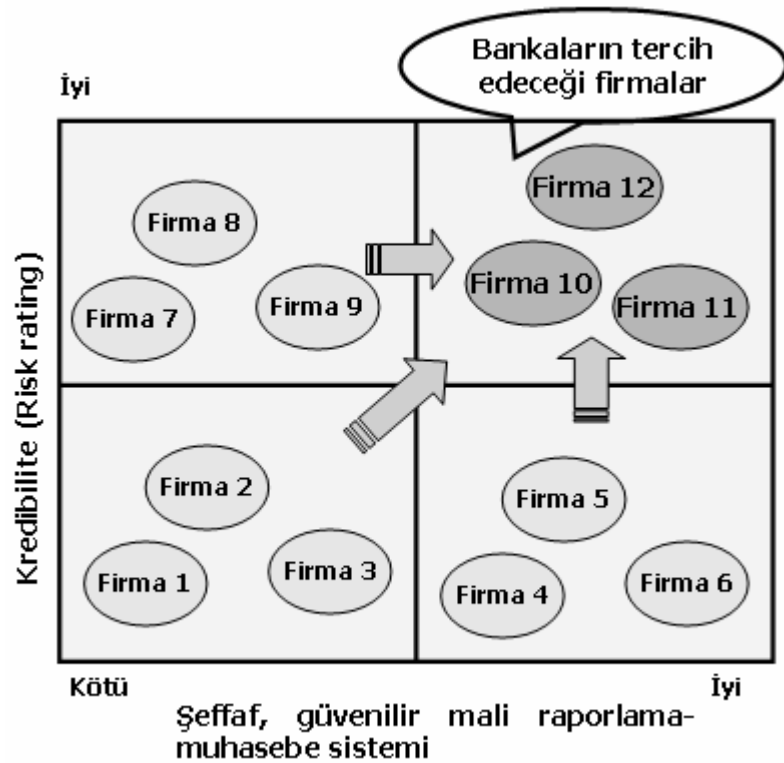
A firması daha az net kredi riskine sahip, daha düşük faizle kredi alır.

Yıllık cirosu 50 milyon Euro veya daha az olan bir işletme Bir bankadan 1 milyon Euro'nun üzerinde kredi kullanırsa, o bankada "Kurumsal-KOBİ" olarak, - Diğer bir bankadan da 1 milyon Euro'nun altında kredi kullanırsa, o bankada da "Perakende-KOBİ" olarak, dikkate alınacak ve farklı risk ağırlıklarına tabi tutulacaktır.

Bu durum, yüksek tutarlarda kredi kullanan birden fazla banka ile çalışan işletmelerin kaynak kullanım maliyetlerini etkileyebilecektir. Basel II uygulamaları ile birlikte bankalar kredi kullandırımında daha seçici olacak, risk ratingi yüksek, mali raporlamaları şeffaf ve güvenilir firmaları tercih edeceklerdir.

3.3.4. Ratingin Kredilerde Sağladığı Etkiler

Rating notu düşük bir firma için banka'nın, daha çok risk taşıması, daha çok sermaye ayırması gerekmektedir. Dolayısıyla bankalar ratingi yüksek firmalar ile çalışmayı tercih edeceklerdir. Bu nedenden dolayı firmaların derecelendirme şirketlerine başvurarak not alma yoluna gitmelidirler. Yüksek not almak için şartları yerine getirmeleri gerekmektedir.

Kaynak: TBB (2004)

8. Şekil 3.5 Firmanın Yapısı ile Kredibilite İlişkisi

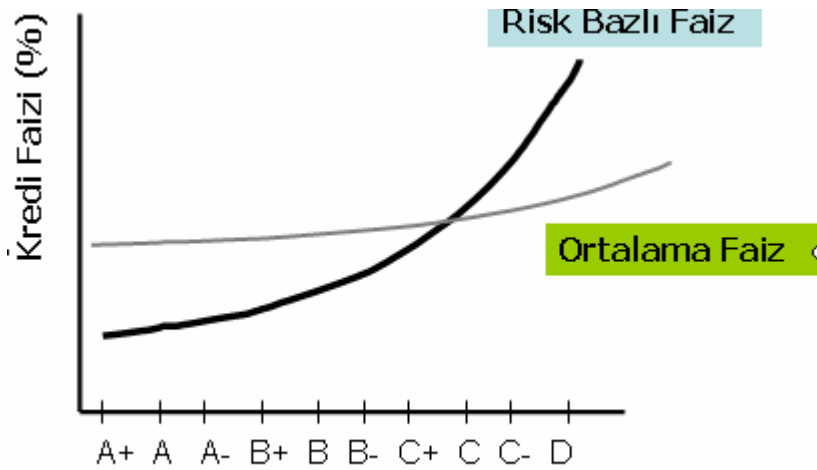
Firmanın ratinginin “düşük” olması o firmaya kredi verilmeyeceğini göstermemektedir. Ratingin düşük olması kredinin fiyatını, kredi türünü/limitini ve teminat yapısını etkileyecektir. Banka firmaya vereceği kredinin fiyatını aldığı riske göre belirleyecektir. Genel olarak rating, firmaya verilecek kredi faizi belirleyecektir. Rating iyileştikçe kredi maliyeti düşecektir.¹¹³

Standart yöntemi kullanan bir banka ile gelişmiş yöntemi kullanan diğer bir bankanın kredi fiyatları farklılık gösterebilecektir. Standart yöntemi kullanan iki bankanın KOBİ kredisi fiyatları, perakende portföylerinin büyüklüğüne göre farklılık gösterebilecektir. Gelişmiş yöntemi kullanan iki bankanın farklı derecelendirme sistemleri nedeniyle aynı müşteriye verdikleri kredi fiyatları farklı olabilecektir.

Aşağıdaki grafik de rating durumuna göre kredi faizlerinin değişimleri açıkça görülmektedir.

¹¹³ Aytulun, Arif, “Basel II Sunumu” Ankara, 2006

16. Grafik 3.2 Ratingin Faizlere Etkisi

Kaynak: TBB (2004)

Basel II'de , riskin ölçümü iki ana unsura dayandırılmaktadır; kredi kullananın (firmanın) risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesi. Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri (bilanço, gelir tablosu v.b) ile niteliksel faktörlerinin (yönetici ve ortakların geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün/hizmet gelişimi, pazar payı vb.) değerlendirilmesi sonucu tespit edilen "firma derecelendirme notu" ile ifade edilmektedir. Kredi işleminin riski ise, işlemin türü, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar ile değerlendirilmektedir.

Böylece kredi, "çok riskli" veya "az riskli" olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlandırılmaktadır. Diğer bir deyişle, kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak dolayısıyla daha çok kaynağını (aktifte getirili değere dönüşememe veya pasifte maliyetli kaynağın azaltılamaması kadar) getiriden mahrum bırakacaktır. Dolayısıyla bankaların katlanacakları bu ilave maliyeti kredi faiz oranlarına yansıtılmaları beklenmektedir.

3.4. Örnek Çalışmalar

3.4.1. Standart Yaklaşım İçin Ele Alınan Örnekler

Örnek 1:

XYZ bankasındaki toplam riski 5.000.000 YTL olan bir firmanın cirosu 35.000.000 YTL'dir. S&P tarafından BB ratingi verilmiş olan firmanın 100.000 YTL tutarında kredi talebi bulunmaktadır. Kredinin teminatına gerçek müşteri çeki alındığı varsayılmaktadır.

Cirosu 50 milyon euronun altında ve toplam riski 1 milyon euronun üstünde olan firma, Basel II KOBİ tanımına göre, “Kurumsal KOBİ” portföyünde değerlendirilebilecektir. Kredinin teminatı, Basel II Standart Yaklaşım’a göre risk azaltıcı bir etki göstermemektedir. Firmanın ratingi BB, bu ratinge denk gelen risk ağırlığı ise yüzde 100’dür.

	Basel II – Standart Yöntem	Basel I
Ayrılması gereken sermaye tutarı (YTL cinsinden)	$100.000 \times 1 \times 0,08 = 8.000$	8000

Örnek 2:

XYZ bankasındaki toplam riski 500.000 YTL olan bir firmanın cirosu 35.000.000 YTL’dir. S&P tarafından BB ratingi verilmiş olan firmanın 100.000 YTL tutarında kredi talebi bulunmaktadır. Bu kredinin tamamı için, borçlunun ticari amaçla kullandığı gayrimenkulü ipotek edilmiştir.

Cirosu 50 milyon euronun altında ve toplam riski 1 milyon euronun altında olan firma, Basel II KOBİ tanımına göre, “Perakende KOBİ” portföyünde değerlendirilebilecektir. Firmanın ratingi BB, bu ratinge denk gelen risk ağırlığı ise yüzde 100’dür. Anılan firmanın “Perakende KOBİ” niteliğini haiz olması nedeniyle yüzde 75 risk ağırlığına tabi tutulması mümkün olabilecektir. Ancak kredinin tamamı için ticari amaçlı gayrimenkul ipoteğinin teminat olarak dikkate alınmış olması nedeniyle risk ağırlığı yüzde 50 olarak dikkate alınacaktır.

	Basel II – Standart Yöntem	Basel I
Ayrılması gereken sermaye tutarı (YTL cinsinden)	$100.000 \times 0,50 \times 0,08 = 4.000$	4.000*

Örnek:3

XYZ bankasındaki toplam riski 250.000 YTL olan bir firmanın cirosu 10.000.000 YTL'dir. S&P tarafından C ratingi verilmiş olan firmanın 2.500 YTL tutarında kredi talebi bulunmaktadır. Kredinin teminatına şahıs kefaleti alındığı varsayılmaktadır.

Cirosu 50 milyon euronun ve toplam riski 1 milyon euronun altında olan firma, Basel II KOBİ tanımına göre, "Perakende KOBİ" portföyünde değerlendirilebilecektir. Firmanın ratingi C, bu ratinge denk gelen risk ağırlığı ise yüzde 150'dir. Ancak bilindiği üzere perakende KOBİ nitelikli firmalar, standart yaklaşımla yapılan hesaplamalarda ratingine bakılmaksızın standart yüzde 75 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Ayrıca kredinin teminatı, Basel II Standart Yaklaşım'a göre risk azaltıcı bir etki göstermemektedir.

	Basel II – standart Yöntem	Basel I
Ayrılması gereken sermaye tutarı (YTL cinsinden)	$2.500 \times 0,75 \times 0,08 = 150$	200

Örnek:4

XYZ bankasındaki toplam riski 2.000.000 YTL olan bir firmanın cirosu 75.000.000 YTL'dir. S&P tarafından C ratingi verilmiş olan firmanın 2.500 YTL tutarında kredi talebi bulunmaktadır. Kredinin teminatına şahıs kefaleti alındığı varsayılmaktadır.

Cirosu 50 milyon euronun altında ve toplam riski 1 milyon euronun üstünde olan firma, Basel II KOBİ tanımına göre, "Kurumsal KOBİ" portföyünde değerlendirilebilecektir. Firmanın ratingi C, bu ratinge denk gelen risk ağırlığı ise yüzde 150'dir. Ayrıca kredinin teminatı, Basel II Standart Yaklaşım'a göre risk azaltıcı bir etki göstermemektedir.

	Basel II – Standart Yöntem	Basel I
Ayrılması gereken sermaye tutarı (YTL cinsinden)	$2.500 \times 1,5 \times 0,08 = 300$	200

Üçüncü ve dördüncü örnekler mukayese edildiğinde, perakende KOBİ portföyünde değerlendirilen firmaların standart yaklaşımla yapılan hesaplamalar sonucunda avantajlı konuma geldiği görülmektedir. Aynı şartlar altında kredi kullanan iki firmadan kurumsal KOBİ portföyde

izlenen firma, düşük rating nedeniyle daha fazla, perakende KOBİ firması ise daha az sermaye tutulmasına neden olmaktadır.

Ülkemizde perakende KOBİ portföyünde değerlendirilen firmaların bilançolarının genellikle çok güçlü olmadığı, dolayısıyla derecelendirildiğinde düşük derecelendirme notlarını haiz olduğu düşünüldüğünde perakende KOBİ portföyünde değerlendirilen firmalar standart yaklaşıma göre avantajlı bir konuma gelmektedir.

3.4.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (IRB) İçin Ele Alınan Örnekler

Tablo 7. Rating Sınıflarına Göre Temerrüde Düşme Olasılıkları

RATING	AAA	AA	A	BBB	BB	B	CCC	CC	C	D
PD	0,0003	0,01	0,03	0,04	0,05	0,06	0,07	0,09	0,13	1

Tablo 8. Rating Sınıflarına Göre Temerrüt Anında Risk Bakiyelerini Hesaplatan Oranlar

RATING	AAA	AA	A	BBB	BB	B	CCC	CC	C	D
EAD	0,01	0,03	0,05	0,07	0,09	0,11	0,13	0,15	0,17	0,30

Tablo 9. Rating Sınıflarına Göre Temerrüt Halinde Kayıp Yüzdeleri

RATING	AAA	AA	A	BBB	BB	B	CCC	CC	C
LGD*	0,21	0,25	0,28	0,35	0,38	0,40	0,45	0,50	0,55

(*) Teminatsız krediler için varsayılan LGD oranlarıdır.

Tablo 10. Teminat Türlerine Göre Temerrüt Halinde Kayıp Yüzdeleri

Teminat Türü	Nakit	Menkul Kıymet	Konut G.Menkul	Ticari G.menkul	GMÇS
LGD	0,05	0,29	0,38	0,42	0,40

Örnek 1:

XYZ bankasındaki toplam riski 500.000 YTL olan bir firmanın cirosu 12.000.000 YTL'dir. Firmaya banka tarafından verilen derecelendirme notu AA, firmanın kullandığı kredi

tutarı ise 80.000 YTL'dir. Bu kredinin tamamı için, borçlunun ikamet ettiği gayrimenkul ipotek edilmiştir. Kredinin vadesi 1 yıl olarak belirlenmiştir.

AA ratingli firma için $PD = 0,01$

Bu kredi için $LGD = 0,1022$

AA ratingli firma için $EAD = 80.000 \times (1+0,03) = 82.400$ YTL olduğu varsayılmaktadır.

Firmanın cirosu 50 milyon euronun, toplam riski ise 1 milyon euronun altındadır. Basel II Uzlaşısı gerekliliklerine göre bu firma, "Perakende KOBİ" olarak nitelendirilmektedir.

	Basel II – IRB Yöntemi	Basel I
Ayrılması gereken sermaye tutarı (YTL cinsinden)	822	3.200

Örnek 2:

XYZ bankasındaki toplam riski 3.000.000 YTL olan bir firmanın cirosu 25.000.000 YTL'dir. Firmaya banka tarafından verilen derecelendirme notu AA, firmanın kullandığı kredi tutarı ise 80.000 YTL'dir. Bu kredinin tamamı için, borçlunun ikamet ettiği gayrimenkul ipotek edilmiştir. Kredinin vadesi 1 yıl olarak belirlenmiştir.

AA ratingli firma için $PD = 0,01$

Bu kredi için $LGD = 0,10$

AA ratingli firma için $EAD = 80.000 \times (1+0,03) = 82.400$ YTL olduğu varsayılmaktadır.

Firmanın cirosu 50 milyon euronun altında, toplam riski ise 1 milyon euronun üzerindedir. Basel I Uzlaşısı gerekliliklerine göre bu firma "Kurumsal KOBİ" olarak nitelendirilmektedir.

	Basel II – IRB Yöntemi	Basel I
Ayrılması gereken sermaye tutarı (YTL cinsinden)	887	3.200

Örnek 3:

XYZ bankasındaki toplam riski 3.000.000 YTL olan bir firmanın cirosu 85.000.000 YTL'dir. Firmaya banka tarafından verilen derecelendirme notu AA, firmanın kullandığı kredi tutarı ise 80.000 YTL'dir. Bu kredinin tamamı için, borçlunun ikamet ettiği gayrimenkul ipotek edilmiştir. Kredinin vadesi 1 yıl olarak belirlenmiştir.

AA ratingli firma için PD = 0,01

Bu kredi için LGD = 0,10

AA ratingli firma için EAD = 80.000 x (1+0,03) = 82.400 YTL olduğu varsayılmaktadır.

Firmanın cirosu 50 milyon euronun, toplam riski ise 1 milyon euronun üzerindedir. Basel II Uzlaşısı gerekliliklerine göre bu firma, "Kurumsal Firma" olarak nitelendirilmektedir.

	Basel II – IRB Yöntemi	Basel I
Ayrılması gereken sermaye tutarı (YTL cinsinden)	1.132	3.200

Ele alınan üç örnek karşılaştırıldığında, firmaların ratingi, kredi risk tutarları ve alınan teminatlar açısından herhangi bir fark gözlenmemektedir. Ancak ilk örnekte yer alan firma, cirosu ve toplam risk tutarı açısından "Perakende KOBİ" sınıfında nitelendirilmekte iken, ikinci örnekte yer alan firma "Kurumsal KOBİ" olarak, üçüncü örnekte yer alan firma ise "Kurumsal" olarak nitelendirilmektedir. Firmaların ölçek ve toplam risk büyüklükleri, bankaların sermaye yeterliliklerinde farklılık yaratmakta, bu fark alacak türlerine göre farklı IRB formülasyonlarının uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Basel Komite, KOBİ nitelikli firmalar için kurumsal firmalara oranla avantajlı bir durum ortaya koymaktadır. Anılan üç örnek incelendiğinde, eşit koşullarda en avantajlı firma perakende KOBİ olup, ardından Kurumsal KOBİ ve nihai olarak kurumsal firma gelmektedir. Basel I ile kıyaslandığında, her üç firmanın ratinginin yüksek olması (AA) ve teminatına alınan konut amaçlı gayrimenkul ipoteğinin risk azaltıcı etkisinin bulunması sonucunda, IRB gereklerine göre ayrılması gereken sermaye tutarı büyük oranda azalma göstermektedir.

SONUÇ

Uluslararası finansal piyasalarda ve bankalar arasında ortak bir standart oluşturarak uygulama farklılıklarını gidermeye yönelik adımların atılması Basel-I'den itibaren üstünde önemli durulan bir husustur. Bu hedefi gerçekleştirmek ve finansal sistemin istikrarlı bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla ortaya çıkan Basel-I'in yoğunlaşan küreselleşme karşısında

yetersiz olduğu anlaşılmıştır. İlk Standartların basit ve uygulanmasının kolay oluşu bir avantaj, fakat hem yerel hem de uluslararası bankalara aynı standardın uygulanması bir eşitsizlik durumunu ortaya çıkarmıştır. Sadece dört risk grubu içermesi nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan uzlaş, bankaları aynı risk kategorisine sahip krediler içerisinde geri dönme olasılığı daha düşük olan seçeneğe yönelmeye teşvik etmektedir. Basel-I'in en çok eleştiri alan yönlerinden biri risk katsayılarını saptarken, ülkeleri OECD üyesi olup olmamalarına göre sınıflandırmış ve OECD üyesi olan ülkeler için daha avantajlı risk katsayıları belirlenmiştir.

Standart, yalnızca uluslararası bankalar için uygulanmamış, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ulusal bankacılık sistemleri için de model oluşturmuştur. OECD üyesi olmayan ülkelerin dış kaynak imkanları sınırlandırılmış ve kaynak maliyetleri yükseltilmiştir.

Hızla gelişen uluslararası finansal sistem, bankaların gittikçe daha karmaşık organizasyonlar haline gelmelerine ve fonksiyonlarının çeşitlenmesine yol açmıştır. Bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldıkları riskler çeşitlenmiştir. Bu sebeplerden dolayı Basel-I uzlaşısı küresel standart geliştirme yönünde beklenen etkiyi göstermekte yetersiz kalmış ve gözden geçirilerek yeni bir uzlaş üzerinde mutabakat sağlamıştır. Yeni uzlaş, sermaye yeterliliği düzenlemelerinde riske daha duyarlı olarak, bankaların kendi risklerini kontrol etme eğilimlerini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Yeni yaklaşım Basel-I'den farklı olarak bankalara kendileri için en uygun olan risk yaklaşımını seçme olanağı tanımaktadır.

Yeni sermaye yeterliliği standardı üç yapı taşı üzerine oturtulmuştur. Bunlar, minimum sermaye gereksinimi, gözetim uygulamaları ve piyasa disiplindir. İlk yapı taşı, sermaye yeterlilik oranının riske daha duyarlı hale getirilmesini hedeflerken, son iki yapı taşı bankacılık gözetiminde ortaya çıkan yeni anlayışın yansımalarını içermektedir.

Yeni taslak, kredi riskinin hesaplanmasında ülkelerin OECD üyesi olup olmamaları yönündeki yaklaşımı terk etmektedir. Bankalar, kredi risklerini hesaplarken ya ülke derecelerinden faydalanacaklar ya da içsel derecelendirme yöntemlerini kullanacaklardır. İçsel risk ölçüm modellerini uygulayabilecek banka sayısının gelişmiş ülkelerde bile çok az olması nedeniyle, yakın gelecekte kredi dereceleri sermaye yeterliliği düzenlemelerinde çok önemli bir ağırlığa sahip olacaktır.

Ancak, Basel-II'nin özellikle gelişmekte olan ülkeler üzerinde bazı olumsuz etkilerinin olacağını belirten görüşler vardır. Buna göre, gelişmekte olan ülkelere verilen krediler önemli ölçüde azalacaktır. Çünkü, OECD kulüp kuralının kaldırılması ve bunun yerine dış derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notların dikkate alınacak olması, gelişmekte olan ülkelere yönelen kredilerin yoğunluğunu olumsuz yönde etkileyecektir. Aynı zamanda gelişmiş olan ülkeler içsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulamaya başlayacaklar, buna karşılık gelişmekte olan ülkeler gerekli veri setine sahip olmadıkları için standart yaklaşımı uygulamak zorunda kalacaklardır. Bu durum gelişmiş ülke bankalarının ayırmaları gereken sermaye karşılığını önemli ölçüde azaltırken, gelişmekte olan ülkelerin bankalarında tersi durum meydana gelecektir.

OECD üyesi ülkelere, kredi derecesi BBB'nin altında olanlar ve bu ülkelerde faaliyet gösteren finansal kuruluşlar, mevcut uygulama nedeniyle sahip oldukları avantajları kaybedeceklerdir. Ülke derecesi A+ ve üzerinde olan OECD üyesi olmayan ülkeler ise maruz kaldıkları eşitsizliklerden kurtulacaklardır.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde, gelişmekte olan ülkelere yönelik etkileri yakından yaşayacağı söylenebilir. OECD kulüp kuralının kaldırılacak olması, Türkiye'ye verilen kredilerde önemli bir azalış meydana getirebilir. Buna karşılık dış derecelendirme şirketleri tarafından verilen notlar, ülkelerin finansal sistemlerinin istikrarını daha iyi yansıtmaktadır. Türkiye daha sağlam bir finansal yapıya sahip olması durumunda daha yüksek nota sahip olacağı için, söz konusu olumsuz etkilere daha az maruz kalacaktır. Olumlu ve olumsuz etkileri birlikte ele alındığında, Basel-II uzlaşısının ülkemiz açısından bankacılık sisteminin daha sağlam temellere dayanmasına ve etkin işleyişine katkıda bulunacak bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Uzlaşımın 100'den fazla ülke tarafından uygulanacak olması, şartlarının küresel geçerliliğe sahip olacağını bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu nedenlerden dolayı, uygulamaya geçmede geç kalınmasının olumsuz etkileri azaltmayacağı, tersine bir takım maliyetler yaratacağı ileri sürülebilir.

Basel-II Uzlaşısı'nın Türkiye üzerindeki muhtemel etkilerin sadece bankacılık sektörü dikkate alınarak değerlendirilmesi, önemli eksiklikler arz edecektir. Çünkü, standart bankacılık faaliyetleri açısından değil, bu faaliyetlere katılan tüm aktörler açısından önemli sonuçlar

doğuracaktır. Mali yapıları ve üretim özellikleri dikkate alındığında KOBİ'ler, dış finansal aktörlerin faaliyetlerine diğerlerinden çok daha fazla bağımlıdırlar. Ülkemizde KOBİ'lerin ağırlıklı konumu dikkate alındığında, kredi sisteminin ayrıntılı organizasyonunun ve yeniden yapılandırılmasının asıl belirleyici etkilerinin bunlara yönelik olacağı iddia edilebilir.

KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesine yaptıkları olumlu katkıları, işsizliğin azaltılması ve yeni istihdam alanlarının yaratılmasında oynadıkları rolleri ve piyasa koşullarında meydana gelen değişimlere hızlı uyum sağlayabilen esnek bir üretim yapısına sahip olmaları, onları gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ekonomilerde olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir konuma getirmektedir.

Finans sektöründeki istikrar ve sağlamak üzere ortaya çıkan Basel I'de KOBİ'lere ilişkin özel bir hüküm bulunmazken, eksikliklerin giderilmesi için ortaya çıkarılan Basel II Düzenlemesi'nde KOBİ'lerin bankalarla kredi ilişkilerini etkileyecek önemli hükümler yer almaktadır. Bu hükümler KOBİ'ler için çeşitli finansal zorlukları ve yükümlülükleri de beraberinde getirmektedir.

Basel II'nin Türkiye'deki KOBİ'ler üzerine ilk etkisi, KOBİ tanımlamasına farklılık getirmesidir. Basel II standardında kullanılan tanıma göre Türkiye'deki işletmelerin %99'u Basel II KOBİ tanımlaması kapsamına girmektedir. Ayrıca, Türkiye'deki işletmelerin büyük bir çoğunluğunun perakende portföyde değerlendirileceği düşünüldüğünde %75 risk ağırlığı avantajından yararlanacaklardır.

Türkiye'deki KOBİ'lerin genel durumu incelendiğinde, işletme sermayelerinin yetersiz olduğu, yürüttükleri kayıt dışı faaliyet nedeniyle finansal tablolarının şeffaflıktan uzak olduğu, aile işletmeleri olmaları sebebiyle kurumsal yönetişimin sağlanamadığı, etkin risk yönetimi ve finansal yönetimi sağlayacak personelin işletmelerin bünyesinde istihdam edilmediği gözlenmektedir. Türkiye'deki KOBİ'lerin Basel II kriterleri çerçevesinde yüksek kredi notuna kavuşabilmeleri ve banka kredisi temini sırasında güçlüklerle karşılaşmamaları adına Basel II'ye uyum sürecinde; finansal yapılarını güçlendirmeleri, faaliyetlerini kayıt altına alarak uluslararası standartlarla paralellik gösteren finansal tablolar üretmeleri, bu kapsamda veri tabanı ve raporlamaya yönelik yatırımlar yapmaları, kurumsallaşma yönünde adım atarak kurumsal yönetim kültürünün tüm örgüt çalışanlarına benimsetilmesini sağlamaları, risk yönetimi ve finansal

yönetim konusunda uzman insan kaynağına yatırım yapmak işletme bünyesinde risk ve finans yönetimini etkin bir şekilde gerektirmektedir.

Türk Ekonomisi içindeki önemli konuları dikkate alındığında KOBİ'lerin daha dikkatli bir şekilde analiz edilmesi gereği açıktır. Ancak Türkiye'deki yapıları göz önüne alındığında, bu işletmelerin ayrıntılı bir formalizasyon sürecine tabi olmaları gerekmektedir. Bu nedenle, Basell-II Uzlaşısı'nın kredi işlemleri bakımından KOBİ'lere yüklediği ilk sorumluluk bu noktada olmaktadır. Basel-II ayrıca ayrıntılı bir standardizasyona girerek, KOBİ'lerin daha şeffaf olması ve finansal faaliyetlerinin ayrıntılı denetimini öngörmektedir. Türk ekonomisinin başta gelen problemlerinden birisini oluşturan kayıtdışılık olgusunda bu standartla birlikte azalması beklenmektedir.

KOBİ'ler sermaye yapılarını güçlendirir, yürüttükleri kayıt dışı faaliyetlere son verir, finansal tablolarını şeffaf hale getirir, kurumsal yönetişimi sağlar, risk yönetimi ve finansal yönetim konusunda uzman insan kaynağına yatırım yapar ve kurumsal yönetim kültürünün tüm örgüt çalışanlarına benimsetir ise küçük olmalarının kendilerine sağlayacağı esneklik ve uyum avantajını en iyi şekilde kullanarak Basel II standartlarını kendileri için bir fırsat olarak kullanabilirler.

KAYNAKÇA

Akyel, Didem., “Basel II ile İlgili Son Gelişmeler”, Finansal Kurumlar Müdürlüğü Kredi Analiz, Araştırma Ve Yurtdışı Koordinasyon, Garanti Dergisi, No.6, 2004

Altunbaş, Yener, Ayhan Sarısu, “Türk Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması”, TBB Yayın no:200, Ankara,1996

Aras, Güler, “Basel II Uygulamasının Kobi'lere Etkileri ve Geçiş Süreci”, Yıldız Teknik Üniversitesi S.B.E, Aralık, 2005

Aytulun, Arif, “Basel II Sunumu” Ankara, 2006

Babuşcu, Şenol, “Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi”, Akedemi Consulting & Training, Ankara, Eylül 2005

Babuşcuoğlu, Şenol, “Basel II'nin Bankalara ve Şirketlere Etkileri” Eylül 2006

“Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesinde ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ” www.rega.com.tr Erişim:Nisan 2006

“Basel Comitte ob Banking Supervision, İnternational Convergence of Capital Measurument and Capital Standarts”, A Revised Framework, 2004

BDDK, Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sistemi, Araştırma Raporu ARD 2005/7, Eylül 2005

BDDK, Basel- II Sayısal Etki Çalışması (QIS-tr) Değerlendirme Raporu, 2004

BDDK, Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Birbirleriyle Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı), Gözden Geçirilmiş Düzenleme, 2005

BDDK, Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin Uygulanmasına İlişkin 1 Sayılı Tebliğ Yasası, 19 Ağustos 2000

BDDK, Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, Aralık 2004

BDDK, Türk Bankacılık Sistemi, Basın Toplantısı, 19.07.2005, www.bddk.org. Erişim: Nisan 2007

BDDK, Basel II ve Geçiş Sürecine İlişkin Yol Haritası,2003 www.bddk.org. Erişim:mart 2007

BDDK, Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, 2005, Araştırma Raporu,2005/4

BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı” 2005

BDDK, “Basel II Kobi’lerin Yeni Kredi ve Finansman Kriterleri” Mart 2006

Beşinci, Murat, “**Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci**”, Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar, Sayı:498, 2005, s.19

BIS, The New Basel Capital Accord, January 2001, Şubat, 2007

Crouhy, Michel, Galai, Dan ve Mark, Robert, “ **Prototype Risk Rating System**”, Journal of Banking and Finance, 2001

Değirmenci, Nihal, “**Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi**” Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, Nisan 2003

Delice, Güven. , A.Doğan, A.m. Uzun, “**Finansal Regülasyon ve Piyasa Disiplini**”, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2005 Cilt:5, Sayı:1

Gowland, D.H., Economics of Modern Banking, Taslak, 2000

Geiger Hansueli, “**Regulating and Supervising Operational Risk for Banks**”, Institut für Schweizerisches Bankenwesen, Working Paper, No.25, 2000, Zurich, p.1’den aktaran Melek Acar Bpıacıoğlu “Operasyonel Risk Yönetimi” , TBB Bankacılar Dergisi, Sayı43, Aralık 2000

IMF ve World Bank, Implementation of the Basel Core Principles for Effective Banking Supervision, Experiences, Influences, and Perspectives, 2004

KPMG, “ Basel- II A Worldwide Challenge fort he Banking Sector”, Ocak, 2007

Kredi Garanti Fonu / KGF ve KOBİ’ler www.kgf.com.tr.

Kruger, E., “**Basel II Implementation in South Africa: Practicalities**” , Risk Management Workshop Turkey, İstanbul 9-11 Şubat 2005

KOBİNET Avrupa Birliği Bilgi Bankası www.kobinet.org.tr

Köylüoğlu U, “Presentation by Uğur Köylüoğlu”, Risk Management Workshop Turkey, İstanbul, Şubat 2005

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, www.kosgeb.gov.tr Erişim:mayıs 2007

Lastra, Rosa Maria, “ **Risk-Based Capital Requirements and Their Impact Upon the Banking Industry: Basel-II and CAD III**” , Journal of Financial Regulation and Copliance, Volume:12 Number:3, Ağustos 2004

Mazıbaş, Murat, “**Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerendirme**”, BDDK, Araştırma Raporları: 2005/1

Mercan, İ., Devrim., “**Basel Kriterleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sektöründeki Sermaye Yeterliliği Sorununun İncelenmesi**”, M.Ü. , Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2006

Metzger, M, “**Bael II: Benefits for Devolving Countries?**”, BIF Working Papers on Financial Markets, 2004, no:2, s.19

OECD, “ Small and Medium Sized Enterprises in Turkey- Issues and Policies”
www.oecd.org/dataoecd Erişim: Nisan:2007

Özdemir, F. Utku, “Possible Impacts of the Application of Basel-II Accord on the Turkish Banking System”, Edhec Business Scholl, Ekim 2004

Özince Ersin, “Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri” , TC Merkez Bankası Konferansı, İstanbul, 2005, s.4

Powell, A, “Basel II and Developing Countries: Sailing trough the Sea of Standarts”, Universidad Turcuato Di Tela and The World Bank, 2004, s.48

Saka, T., “Operasyonel Risk Ölçüm Tekniklerine Genel Bir Bakış”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı 25, www.makalem.com, Mart 2007

Schmidt-Bies, S., “Basel II and its Implications”, International Conference on Financial Stability and Implications of Basel-II”, İstanbul, 2005

Sezgin, Cüneyt. “Basel II’ nin Kapsamı ve Reel Sektöre Etkileri, Mayıs 2006

Standart and Poors, “sovereign Ratings History since 1975” www.standartandpoors.com Erişim: Mayıs 2006

Stefan Trueck, “Basel-II and the Consequences of the IRB Approach for Capital Requirements”, 2003

Süzer, D.Hande ,” Türk Bankalarının Basel II Hazırlıkları”, Capital Dergisi,Mayıs 2006,

TBB, “Reel Sektörün Finans Sektöründen Beklentileri”, 2003, www.tbb.org. Erişim: Nisan 2007

TBB,” Risk Yönetimi ve Basel II’ nin Kobil’lere Etkileri” Eylül 2004

TBB, “Basel II’nin Kobi’lere Etkileri”, Bankacılar Dergisi, Sayı 58 2006

TCMB, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”, www.tcmb.gov.tr.

TOBB/Avrupa Birliği Müdürlüğü www.tobb.org.tr

Yayla, Münür ve Yasemin Türker Kaya, **Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci**, ARD Çalışma Raporları: 2005/3, BDDK Araştırma Dairesi, Mayıs 2005

Yetim, Sedat. ,Gülhan, Ozan, “**AB Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü**”, BDDK ,ARD Çalışma Raporları, 2005/7

Yılmaz, Figen, “**Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmeler**” İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü, 2003, s.7

Yüksel, Ayhan, “**Basel II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri**”, BDDK, Ağustos 2005, Araştırma Raporları 2005/4 s.13

Weder, Beatrice ve Michael Wedow, “**Will Basel II Affect International Capital Flows to Emerging Markets?**” OECD Deveopment Centre Technical Papers, 2002 s.27

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Meftun ÇAKIR

Doğum Tarihi ve Yeri : 17/06/1983 Ünye

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Manavgat Lisesi

Lisans Diploması : Karadeniz Teknik Üniversitesi

Yükseklisans Diploması:

Tez Konusu : Basel Standartları ve Standartların KOBİ'lere Etkileri

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : M.E.B. Sarılar İlköğretim, T. Garanti Bankası Manavgat Şubesi

Adres : Yalı mah. Atatürk Bly. Side 07330 Antalya

Tel. no : 242 776 67 10- 544 429 93 47